ПРОЄКТ

СТРАТЕГІЯ

розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки

(оновлена)

Черкаси – 2025

ЗМІСТ

Перелік скорочень		4
1.	**Вступ**	5
2.	**Структура Стратегії**	8
3.	**Коротка характеристика соціально-економічного розвитку області**	9
3.1.	Загальна характеристика області	9
3.2.	Природні ресурси області	10
3.3.	Демографія та трудові ресурси	12
3.4.	Інфраструктура	13
3.5.	Економіка	27
3.6.	Фінансово-бюджетна сфера	32
3.7.	Екологія	34
4.	**Головні чинники та сценарії розвитку області**	37
4.1.	SWOT-аналіз Черкаської області	37
4.2.	SWOT-матриця Черкаської області	40
4.3.	Сценарії розвитку Черкаської області до 2027 року	43
5.	**Стратегічні, операційні цілі та завдання розвитку Черкаської області до 2027 року**	51
5.1.	Стратегічна ціль 1. Посилення економічної спроможності регіону	56
	Операційна ціль 1.1. Стимулювання підприємницької активності в регіоні	57
	Операційна ціль 1.2. Розвиток промислового потенціалу	60
	Операційна ціль 1.3. Відновлення кадрового потенціалу регіону	62
	Операційна ціль 1.4. Розвиток міжнародної економічної та інвестиційної діяльності	66
5.2.	Напрями смартспеціалізації Черкаської області	68
5.2.1.	Смартспеціалізація регіону С.1. Інноваційні агротехнології, виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, висока якість продуктів харчування	73
	Операційна ціль С.1.1. Технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції	73
	Операційна ціль С.1.2. Технології просування сільськогосподарської продукції	75

	Операційна ціль С.1.3. Якість та безпека харчових продуктів	76
5.2.2.	Смартспеціалізація регіону С.2. Розвиток ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій	78
	Операційна ціль С.2.1. Інновації інформаційно-комунікаційних технологій в секторі регіональної економіки	78
5.3.	Стратегічна ціль 2. Відновлення та розвиток людського капіталу	80
	Операційна ціль 2.1. Підтримка сім'ї та народжуваності	81
	Операційна ціль 2.2. Ефективна система охорони здоров'я	82
	Операційна ціль 2.3. Система освіти, яка відповідає сучасним викликам	85
	Операційна ціль 2.4. Формування національної ідентичності: молодіжна політика, культура, спорт	87
5.4.	Стратегічна ціль 3. Підвищення стійкості громад	90
	Операційна ціль 3.1. Збереження, реновація та відновлення інфраструктури на засадах інклюзивності та безбар'єрності	91
	Операційна ціль 3.2. Покращення доступності та якості публічних послуг, розвиток цифрового врядування	96
	Операційна ціль 3.3. Посилення інституційної спроможності громад, розвиток партнерств та регіональної згуртованості	98
	Операційна ціль 3.4. Посилення безпеки територіальних громад	100
	Операційна ціль 3.5. Захист та відновлення навколишнього природного середовища	102
6.	**Моніторинг та оцінка результативності реалізації Стратегії. Фінансове забезпечення реалізації Стратегії**	105
7.	**Узгодженість Стратегії з програмними та стратегічними документами**	119
8.	**Інформаційні джерела**	124

Перелік скорочень

ВПК – військово-промисловий комплекс
ВРП – валовий регіональний продукт
ГЕС – гідроелектростанція
ЄС – Європейський Союз
ЗВО – заклади вищої освіти
ІТ – інформаційні технології
ОДА – обласна державна адміністрація
ОМС – органи місцевого самоврядування
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ОСББ – об'єднання співвласників багатоквартирних будинків
ПРООН – Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй
СЕС – сонячна електростанція
ТГ – територіальна громада
ТПВ – тверді побутові відходи
ЦНАП – центр надання адміністративних послуг
ЦОВВ – центральні органи виконавчої влади

1. ВСТУП

Стратегія розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки є основним планувальним документом регіону, що визначає ключові вектори розвитку області на довгострокову перспективу. В рамках цілей та пріоритетів, визначених Стратегією, формуються регіональні галузеві програми, здійснюється відбір проєктів та заходів, що фінансуватимуться та реалізовуватимуться в області, а також визначаються пріоритети розвитку територіальних громад.

Стратегія затверджена рішенням Черкаської обласної ради від 11.09.2020 №38-9/VII. Напрями розвитку регіону, передбачені Стратегією, були обрані в рамках цілей та завдань, визначених Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки *(затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 №695).* До 24 лютого 2022 року, в основі стратегічного планування були насамперед економічне зростання та інноваційна складова. Проте нові реалії, спричинені бойовими діями в Україні, зумовили необхідність перегляду пріоритетів державної регіональної політики. Ключовими компонентами стали безпека та комплексне відновлення.

Зважаючи на це, постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 №940 були затверджені зміни до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, які враховують наслідки військових дій в Україні та їх вплив на територіальні громади та регіони, необхідність підвищення безпеки та стійкості до зовнішніх чинників, а також набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС. Відповідно до даних змін, була скорегована Стратегія розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки.

Зміни до Стратегії внесені відповідно до Закону України „Про засади державної регіональної політики“, Цілей сталого розвитку України до 2030 року *(визначені Указом Президента України від 30.09.2019 №722),* Плану України *(затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 №244-р з метою реалізації ініціативи Європейського Союзу „Ukraine Facility“, запровадженої Регламентом (ЄС) Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 29.02.2024 №2024/792),* Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів *(затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 №816),* а також Методичних рекомендацій щодо застосування смартспеціалізації на регіональному рівні *(затверджені наказом Міністерства економіки України від 10.06.2024 №14563)*.

Оновлення Стратегії здійснювалось робочою групою, до якої залучене широке коло зацікавлених сторін. Всього до робочої групи входить 71 учасник, зокрема:

- 27 представників органів виконавчої влади;
- 12 представників органів місцевого самоврядування;
- 12 представників наукових установ;
- 9 представників громадських організацій;
- 6 представників бізнесу;
- 5 представників інших установ та організацій (Черкаська агенція регіонального розвитку, медичні заклади тощо).

Акцент у оновленій Стратегії зроблено на покращенні якості життя населення з урахуванням викликів, що постали перед Черкаською областю у зв’язку з військовими діями (за принципом „краще, ніж було“). Це, зокрема, реновація та відновлення інфраструктури з урахуванням безпекових вимог, побудова сучасної енергетичної системи з акцентом на розподілену генерацію та відновлювані джерела енергії, стимулювання економічної активності, поліпшення якості та доступності публічних послуг, інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючі територіальні громади, створення умов для повернення в Черкаську область осіб, що виїхали за межі регіону або країни через

військові дії, створення безбар'єрного простору, захист та відновлення навколишнього природного середовища, адаптація системи управління розвитком територій до процедур та кращих практик ЄС (зокрема у сферах стратегічного планування, проєктного менеджменту, цифровізації, протидії корупції).

Одним із ключових негативних факторів, що стримують розвиток Черкаської області, є поглиблення демографічної кризи, що посилюється військовими діями. З метою вироблення системного стратегічного рішення для мінімізації демографічних ризиків, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.09.2024 №922-р затверджена Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. Заходи, передбачені Стратегією, спрямовані на забезпечення збалансованого довгострокового відтворення населення, необхідного обсягу людського капіталу і чисельності робочої сили для умов воєнного стану та повоєнного відновлення економіки, формування демографічної стійкості.

Оновлена Стратегія розвитку Черкаської області враховує положення Стратегії демографічного розвитку України. З метою подолання ключових демографічних викликів, Стратегією демографічного розвитку передбачені завдання з підвищення рівня народжуваності, зниження передчасної смертності та забезпечення міграційного приросту. Стратегія враховує необхідність зупинення скорочення населення та створення умов для сталого довгострокового відтворення людського капіталу. Пріоритетами для забезпечення демографічного розвитку є підтримка сімей, збереження репродуктивного здоров'я, покращення умов праці, підвищення доступності медичних і соціальних послуг. Особлива увага приділяється мінімізації відтоку українців за кордон, підтримці внутрішньо переміщених осіб та створенню стимулів для повернення мігрантів. Важливою складовою є формування середовища, сприятливого для народження та виховання дітей, із забезпеченням економічної самодостатності сімей.

Важливим фактором соціально-економічного розвитку громад Черкаської області, який передбачений оновленою Стратегією, є побудова культури партнерства та співробітництва. Розвиток міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва має стати підґрунтям для покращення іміджу регіону на національній та міжнародній арені і сприятиме залученню в область міжнародних проєктів та коштів.

В умовах повномасштабної війни в Україні, Черкаська область має передумови для забезпечення позитивної динаміки регіонального та місцевого розвитку. Вона є тиловим, відносно безпечним в контексті військових дій регіоном, тому ситуація тут є сприятливою для приймання внутрішньо переміщених осіб та релокації підприємств. В той же час, це може спричинити збільшення навантаження на соціальну інфраструктуру.

Нове стратегічне планування базується на реформі місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Новий адміністративно-територіальний устрій, передача значних повноважень територіальним громадам та бюджетна децентралізація відкрили перед громадами значно ширші можливості для впровадження проєктів місцевого розвитку та ефективного акумулювання і розподілу фінансових ресурсів (у тому числі на засадах міжмуніципального співробітництва відповідно до Закону України „Про співробітництво територіальних громад"). Крім того, ця реформа дала змогу суттєво покращити якість та доступність публічних (зокрема адміністративних та соціальних) послуг мешканцям громад та внутрішньо переміщеним особам (так, наразі в усіх територіальних громадах Черкаської області створені та функціонують центри надання адміністративних послуг).

В сучасних умовах, важливим є формування спроможних структур та механізмів управління коштами ЄС на регіональному та місцевому рівні. Це включає, зокрема, зміцнення регіональних та місцевих інституцій: розбудову спроможності до

програмування, розвиток навичок у сфері організації конкурсних відборів проєктів, системи їх оцінки, моніторингу та реалізації. Крім того, необхідний поступовий перехід від локальної та короткострокової спрямованості програм та проєктів до впровадження таких заходів, які мають стратегічну перспективу та можуть охопити впливом декілька громад, цілий регіон, або й бути поширеними за межі регіону.

Реалізація Стратегії здійснюється на основі територіально-орієнтованого підходу. Даний підхід передбачає, що об'єктом впровадження регіональної політики є територіальні громади, які мають свої соціально-економічні, інфраструктурні, безпекові та екологічні особливості.

Важливим аспектом розробки та реалізації Стратегії є посилення кооперації між владою, громадськістю регіону, наукою, бізнесом та іншими суб'єктами регіонального розвитку з метою досягнення максимального соціально-економічного ефекту. Цей аспект, зокрема, відображений у підході смартспеціалізації, на засадах якого розроблена Стратегія. Це європейський підхід, що передбачає визначення окремих стратегічних цілей та завдань щодо розвитку видів економічної діяльності, які мають інноваційний потенціал (з урахуванням конкурентних переваг регіону) та сприяють трансформації секторів економіки в більш ефективні.

Ухвалення оновленої Стратегії має стати основою для соціально-економічного, інфраструктурного та екологічного відновлення, посилення безпеки населення та територій, розбудови потенціалу суб'єктів державної регіональної політики з урахуванням принципів, підходів та практик Європейського Союзу, посилення привабливості регіону для залучення міжнародних проєктів та програм, підвищення інституційної спроможності щодо залучення та управління коштами ЄС, посилення соціально-гуманітарної, економічної та просторової згуртованості, розвитку міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва.

З метою ефективної комунікації та залучення зацікавлених суб'єктів регіонального розвитку, функціонує сайт „Стратегія розвитку Черкаської області 2021-2027" (https://strategy2027-ck.gov.ua/). На сайті розміщується актуальна інформація про процес розробки та реалізації Стратегії.

2. СТРУКТУРА СТРАТЕГІЇ

Коротка характеристика соціально-економічного розвитку області. Першим кроком у оновленні Стратегії був аналіз тенденцій та основних проблем соціально-економічного розвитку регіону (в розрізі сфер та галузей) на основі кількісних (статистичних) та якісних показників. Зокрема проаналізовано вплив військових дій на демографічну ситуацію Черкаської області, економіку регіону, соціальну сферу, інфраструктуру та навколишнє середовище. Здійснено аналіз безпекової складової (фонд захисних споруд цивільного захисту, оповіщення населення, руйнування інфраструктури, ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій).

На основі соціально-економічного аналізу здійснено ***SWOT-аналіз*** – визначено сильні сторони регіону, можливості для його розвитку, а також слабкі сторони та зовнішні загрози. SWOT-аналіз дав можливість сформувати чітке уявлення про поточну ситуацію, проблеми та потенціал розвитку регіону, і відповідно став містком між аналізом ситуації та стратегічним плануванням. Результати SWOT-аналізу узагальнені у *SWOT-матриці,* яка визначає взаємозв'язки між внутрішніми (сильні і слабкі сторони) та зовнішніми (можливості і загрози) факторами, які мають стратегічне значення для Черкаської області. Ці взаємозв'язки дозволили сформулювати *порівняльні переваги, виклики і ризики*, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку області.

За підсумками проведеного аналізу, сформовані ***сценарії розвитку області до 2027 року.*** Метою сценарного аналізу є визначення перспективної траєкторії розвитку регіону, яка може бути реалізована при найбільш ймовірних сценаріях розвитку подій, та корегування міри досягнення цільових орієнтирів. Визначено три сценарії розвитку регіону: основний, песимістичний та оптимістичний.

Стратегічна мета розвитку регіону до 2027 року – бажаний стан соціально-економічної, безпекової та екологічної складових розвитку області у майбутньому. Стратегічна мета відображає те, куди регіон має „прийти" в результаті реалізації Стратегії, та визначає той конкретний результат, якого бажано досягти.

Досягнення стратегічної мети здійснюється шляхом реалізації ***стратегічних, операційних цілей та завдань,*** які визначають напрями розвитку області на період до 2027 року. Цілі і завдання Стратегії актуалізовані з урахуванням сучасних викликів, спричинених військовими діями в Україні, та узгоджуються із пріоритетами державної регіональної політики, визначеними оновленою Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки. В рамках кожного із завдань Стратегії визначені *можливі сфери реалізації проєктів та програм.*

З метою проведення моніторингу реалізації Стратегії, для кожної з операційних цілей встановлені ***показники (індикатори)***, які заплановано досягти в ході впровадження даних цілей. При цьому визначено *цільові (проміжні) значення індикаторів (на 01.01.2026 і 01.01.2027)* та фінальні *цільові значення (на дату завершення терміну реалізації Стратегії – 01.01.2028).*

У завершальному розділі Стратегії проаналізовано ***ступінь узгодженості*** стратегічних та операційних цілей Стратегії із цілями і пріоритетами, що визначені ***документами світового та національного рівнів***, а саме – Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки, а також Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, які визначені з метою підтримки проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015 № 70/1 глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року (адаптовані з урахуванням специфіки розвитку України).

3. КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ

3.1. Загальна характеристика області

Черкаська область утворена 7 січня 1954 року. Вона розташована в центральній лісостеповій частині України, в басейнах річок Дніпро та Південний Буг. Регіон межує на півночі з Київською *(протяжність 340 км),* на сході – з Полтавською *(212 км)*, на півдні – з Кіровоградською *(388 км)* і на заході – з Вінницькою *(124 км)* областями. Площа Черкаської області складає 20,9 тис. кв. км, що складає 3,5% території держави *(18 місце в Україні)*.

Поблизу села Мар'янівка Звенигородського району розташований географічний центр України.

Відстані від м. Черкаси до важливих економічних центрів Європи: Берлін – 1523 км, Будапешт – 1234 км, Варшава – 954 км, Відень – 1534 км, Прага – 1599 км.

Черкащина в цілому рівнинна і умовно поділяється на дві частини – правобережну і лівобережну. Переважна частина правобережжя розміщена в межах Придніпровської височини з найвищою точкою області, що має абсолютну висоту 275 метрів над рівнем моря (поблизу м. Монастирище). В прилягаючій до Дніпра частині правобережжя знаходиться заболочена Ірдино-Тясминська низовина, а також підвищення – Канівські гори. Низовинний рельєф має лівобережна частина області, яка розташована в межах Придніпровської низовини.

Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-IX „Про утворення та ліквідацію районів", Черкаська область поділяється на 4 райони (66 територіальних громад, до яких входять 854 населені пункти):

- *Звенигородський район* з адміністративним центром у місті Звенигородка (17 територіальних громад, до яких входять 243 населені пункти) у складі територій Бужанської сільської, Ватутінської міської, Виноградської сільської, Вільшанської селищної, Водяницької сільської, Єрківської селищної, Звенигородської міської, Катеринопільської селищної, Лип'янської сільської, Лисянської селищної, Матусівської сільської, Мокрокалигірської сільської, Селищенської сільської, Стеблівської селищної, Тальнівської міської, Шевченківської сільської, Шполянської міської територіальних громад, затверджених Кабінетом Міністрів України;
- *Золотоніський район* з адміністративним центром у місті Золотоноша (11 територіальних громад, до яких входять 168 населених пунктів) у складі територій Великохутірської сільської, Вознесенської сільської, Гельмязівської сільської, Драбівської селищної, Золотоніської міської, Зорівської сільської, Іркліївської сільської, Новодмитрівської сільської, Піщанської сільської, Чорнобаївської селищної, Шрамківської сільської територіальних громад, затверджених Кабінетом Міністрів України;
- *Уманський район* з адміністративним центром у місті Умань (12 територіальних громад, до яких входять 199 населених пунктів) у складі територій Бабанської селищної, Баштечківської сільської, Буцької селищної, Дмитрушківської сільської, Жашківської міської, Іваньківської сільської, Ладижинської сільської, Маньківської селищної, Монастирищенської міської, Паланської сільської, Уманської міської, Христинівської міської територіальних громад, затверджених Кабінетом Міністрів України;
- *Черкаський район* з адміністративним центром у місті Черкаси (26 територіальних громад, до яких входять 244 населені пункти) у складі територій Балаклеївської сільської, Березняківської сільської, Білозірської сільської, Бобрицької сільської, Будищенської сільської, Городищенської міської, Кам'янської міської, Канівської міської, Корсунь-Шевченківської міської, Леськівської сільської, Ліплявської сільської, Медведівської сільської, Михайлівської сільської, Млієвської сільської, Мошнівської сільської,

Набутівської сільської, Ротмістрівської сільської, Руськополянської сільської, Сагунівської сільської, Смілянської міської, Степанецької сільської, Степанківської сільської, Тернівської сільської, Червонослобідської сільської, Черкаської міської, Чигиринської міської територіальних громад, затверджених Кабінетом Міністрів України.

До складу області входять: 16 міст (Черкаси, Багачеве, Золотоноша, Канів, Сміла, Умань, Городище, Жашків, Звенигородка, Кам'янка, Корсунь-Шевченківський, Монастирище, Тальне, Христинівка, Чигирин, Шпола), 14 селищ *(колишні селища міського типу)* (Бабанка, Буки, Верхнячка, Вільшана, Драбів, Єрки, Ірдинь, Калинопіль, Лисянка, Маньківка, Стеблів, Цвіткове, Цибулів, Чорнобай), 824 сільські населені пункти.

Мал. 1 Адміністративно-територіальний устрій Черкаської області

3.2. Природні ресурси області

Клімат Черкаської області помірно континентальний, порівняно теплий, із нестійким вологозабезпеченням. Зима малосніжна і м'яка, літо тепле і помірно вологе.

Середня річна температура повітря по області становить 8,6 – 9,3ºС *(середня температура найхолоднішого місяця січня -3,2 – -3,7ºС, середня температура найтеплішого місяця липня +20,7 – +21,8ºС)*.

Середня річна кількість опадів становить 568 мм, змінюючись по території від 548 до 586 мм. Близько 70% від річної кількості опадів випадає у теплий період року. Досить часто відмічаються роки без сталого снігового покриву.

Кліматичні умови регіону є сприятливими для розвитку сільського господарства. Проте у зв'язку з невеликою кількістю опадів в окремі роки, значну повторюваність мають ґрунтові посухи, які негативно впливають на розвиток сільськогосподарських культур.

З загальної площі Черкаської області *(2091,6 тис. га):* сільськогосподарські землі складають 1487,0 тис. га, або 71,1% до загальної площі території *(з них сільськогосподарські угіддя – 1451,0 тис. га, або 69,4%)*; землі лісогосподарського призначення – 338,6 тис. га *(16,2%)*; водні об'єкти – 135,7 тис. га *(6,5%)*; забудовані землі – 84,4 тис. га *(4,0%)*; відкриті заболочені землі – 30,5 тис. га *(1,5%)*; відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом – 15,4 тис. га *(0,7%)*.

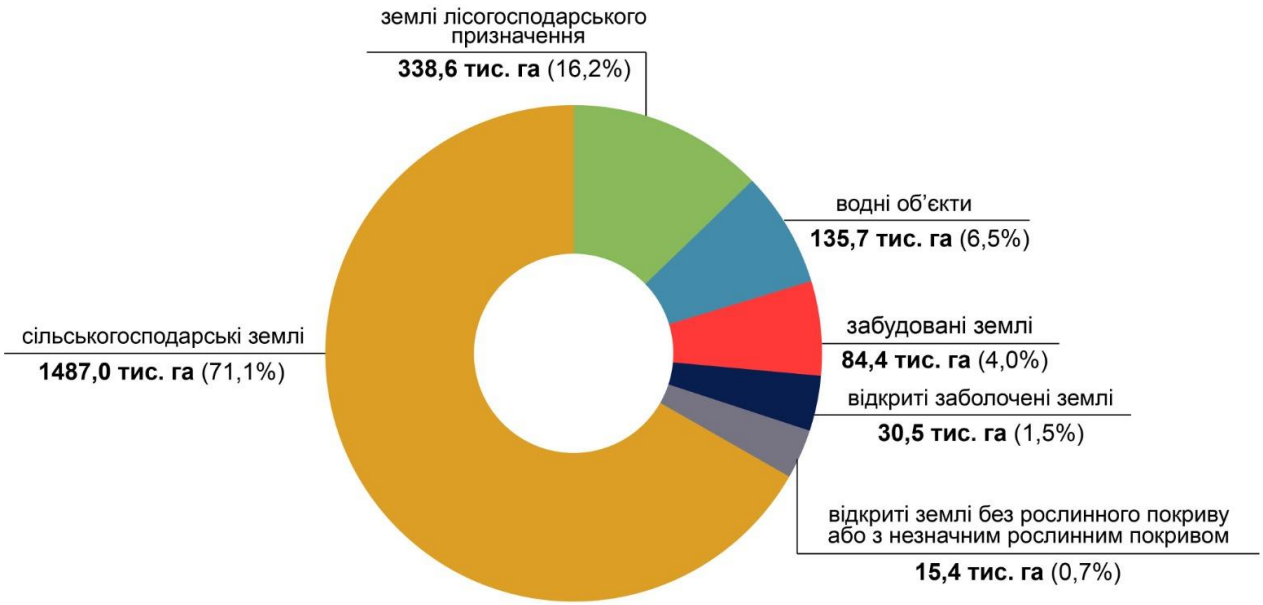

Мал. 2 Структура земельного фонду області

На території Черкаської області налічується 270 родовищ 15 різних видів корисних копалин *(з них 91 родовище розробляється)*.

Складові мінерально-сировинної бази Черкаської області:
- сировина для виробництва будівельних матеріалів *(67,3%);*
- прісні та мінеральні підземні води *(18,7%);*
- паливно-енергетичні корисні копалини (вугілля, торф) *(11,7%);*
- гірничорудні корисні копалини *(1,5%);*
- нерудні корисні копалини для металургії *(0,4%);*
- гірничохімічні корисні копалини *(0,4%)*.

Всі ліси Черкаської області відносяться переважно до рівнинних і входять у лісостепову зону. В цілому клімат області сприятливий для зростання цілого ряду деревних та чагарникових порід, і перш за все високопродуктивних дубових і соснових насаджень.

В лісах області переважають свіжі грабові діброви і судіброви. Відносно вузьку смугу вздовж правого берега Дніпра, включаючи Черкаський бір, займає лісотипологічний район свіжих грабово-соснових судібров, де, крім основного типу лісу, зустрічаються дубово-соснові субори, грабові діброви, сирі чорно-вільхові сугрудки. Особливої привабливості і

своєрідності території Черкаської області надають типові лісостепові ландшафти – чергування відкритих просторів із залісненими ділянками.

Черкаська область розташована у басейнах річок Дніпро та Південний Буг: басейн річки Дніпро – 12 тис. кв. км та басейн річки Південний Буг – 8,9 тис. кв. км. Густота річкової мережі добре розвинена і складає 0,2 – 0,54 км/кв. км.

По території області протікає 1 велика річка – Дніпро *(150 км в межах області)*, 7 середніх *(703 км)* і 1029 малих річок *(6882 км)*, загальною протяжністю 7735 км. До середніх річок належать: в басейні р. Дніпро – Рось, Тясмин, Супій; в басейні р. Південний Буг – Велика Вись, Гнилий Тікич, Гірський Тікич та Ятрань.

В басейнах малих та середніх річок області побудовано 33 водосховища та 2970 ставків. Частково на території області знаходяться два водосховища Дніпровського каскаду – Канівське та Кременчуцьке. Найбільше з них – Кременчуцьке, загальна площа його водного дзеркала становить 2252 кв. км.

Станом на 01.01.2022 забезпеченість водою на одного жителя області становила 1,58 тис. куб. м в середній по водності рік. Враховуючи нерівномірність формування поверхневого стоку по місяцях, навіть при сучасному водоспоживанні відчувається дефіцит у водозабезпеченні.

3.3. Демографія та трудові ресурси

Станом на 01.01.2022 чисельність наявного населення Черкаської області становила 1160,7 тис. осіб, з них 665,5 тис. осіб *(57,3%)* проживало в міських населених пунктах та 495,2 тис. осіб *(42,7%)* – у сільській місцевості. Середня щільність населення – 55,0 осіб/кв. км.

Щодо статевої структури населення області, станом на 01.01.2022 кількість жінок становила 624,5 тис. осіб *(54% від загальної кількості постійного населення)*, чоловіків – 532,6 тис. осіб *(46%)*.

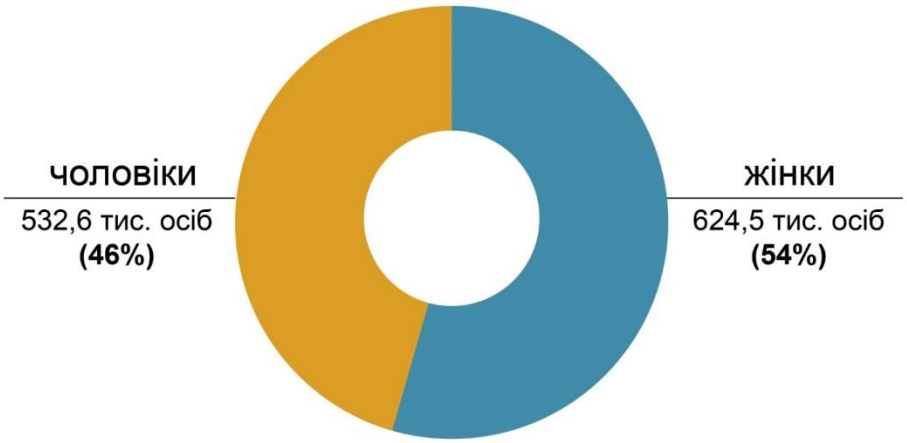

Мал. 3 Розподіл постійного населення Черкаської області за статтю
(станом на 01.01.2022)

За інформацією Головного управління статистики у Черкаській області, враховуючи відсутність адміністративних даних щодо міграції населення, оцінка чисельності населення області станом на 01.01.2025 не може бути здійснена. Дана

інформація буде оприлюднена після завершення встановленого Законом України „Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни" терміну для подання статистичної та фінансової звітності.

За даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб ДП ІОЦ Міністерства соціальної політики України, станом на 04.02.2025 в органах соціального захисту населення області перебувало на обліку 136 824 ВПО.

Станом на 01.01.2022 рівень зайнятості населення у віці 15 – 70 років становив 56%; рівень безробіття населення у віці 15 – 70 років становив 10,1%.

У зв'язку з військовими діями на території України, органи державної статистики не мають можливості проводити обстеження населення з питань робочої сили (ОРС). Зважаючи на це, відсутній розрахунок показників зайнятості та безробіття населення, які мали бути сформовані за результатами ОРС у 2022-2024 роках.

3.4. Інфраструктура

Безпека

На початок військових дій в Україні фонд захисних споруд цивільного захисту Черкаської області становив 356 споруд *(143 сховища та 213 протирадіаційних укриттів)* загальною місткістю 121 тис. осіб. У захисних спорудах могли укритись лише 10,4% населення області. Дані сховища та протирадіаційні укриття були побудовані та призначались, відповідно до вимог законодавства, для укриття найбільшої працюючої зміни підприємств, які продовжують діяльність в особливий період. Тому з початком військових дій в Україні, масованих ракетних обстрілів населених пунктів виникла необхідність збільшення фонду захисних споруд цивільного захисту за рахунок найпростіших укриттів та споруд подвійного призначення.

Станом на 01.01.2025 фонд захисних споруд цивільного захисту Черкаської області становив 1788 об'єктів, з них: протирадіаційні укриття – 215, сховища – 143, найпростіші укриття – 1422, споруди подвійного призначення – 8. Загальна місткість всіх укриттів – 442 889 осіб.

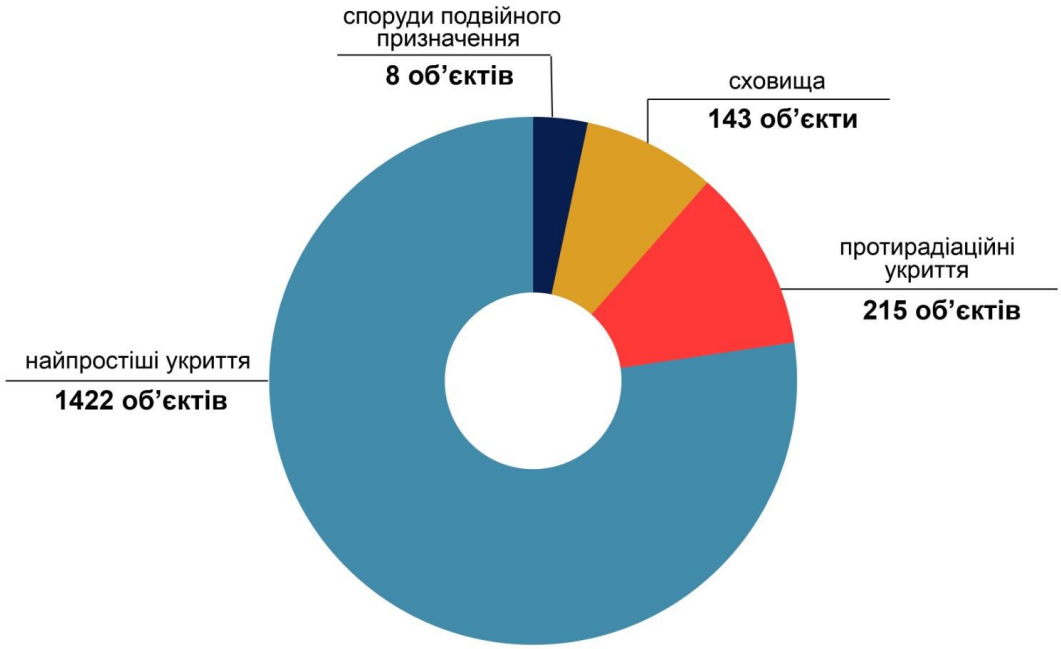

Мал. 4 Фонд захисних споруд цивільного захисту Черкаської області *(станом на 01.01.2025)*

Крім того, органами місцевого самоврядування протягом 2022-2024 років проведено закупівлю укриттів модульного типу, зокрема:

- Черкаський район – 34 модульні укриття *(Черкаська ТГ – 18, Мошнівська ТГ – 4, Леськівська ТГ – 2, Будищенська ТГ – 2, Ліплявська ТГ – 1, Червонослобідська ТГ – 1, Корсунь-Шевченківська ТГ – 5 укриттів контейнерного типу, Балаклеївська ТГ – 1 укриття контейнерного типу);*
- Звенигородський район – 4 *(Катеринопільська ТГ – 3, Вільшанська ТГ – 1);*
- Уманський район – 1 *(Уманська ТГ).*

З початку військових дій в Україні вжито ряд заходів щодо покращення роботи з оповіщення населення. В рамках створення територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення (ТАСЦО) здійснено заходи щодо реконструкції (технічної модернізації) ТАСЦО Черкаської області; крім того, у територіальних громадах області здійснено заходи щодо створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення (МАСЦО).

Для реагування на надзвичайні ситуації, події та пожежі, станом на 01.01.2025 в області функціонували 23 державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини), Аварійно-рятувальний загін спеціального призначення Головного управління ДСНС України у Черкаській області, а також 47 пожежно-рятувальних підрозділів, які створені органами місцевого самоврядування для забезпечення місцевої та добровільної пожежної охорони.

Також станом на 01.01.2025 в області існувало 5 Центрів безпеки громадян, а саме: у с. Руська Поляна Руськополянської територіальної громади, с. Баландине Кам'янської територіальної громади (Черкаський район), с. Шевченкове Шевченківської територіальної громади (Звенигородський район), с. Шрамківка Шрамківської територіальної громади (Золотоніський район) та селищі Буки Буцької територіальної громади (Уманський район).

З 24.02.2022, станом на 01.01.2025 зафіксовано 610 фактів залучення особового складу підпорядкованих та структурних підрозділів Головного управління ДСНС України у

Черкаській області на ліквідацію наслідків обстрілів, проведення ідентифікації об'єктів щодо визначення ступеня небезпеки та інші випадки, пов'язані з бойовими діями в Україні.

Руйнування інфраструктури

Станом на 01.01.2025, з початку військових дій в Україні внаслідок 528 обстрілів було пошкоджено 685 об'єктів цивільної інфраструктури Черкаської області, зокрема: 471 житловий будинок (багатоповерхові та індивідуальні), 20 будівель закладів освіти, 8 будівель закладів охорони здоров'я, 1 міст та 185 інших об'єктів, що не відносяться до зазначених категорій.

Була поранена 71 особа, з них 1 дитина; загинуло 29 осіб, з них 6 дітей.

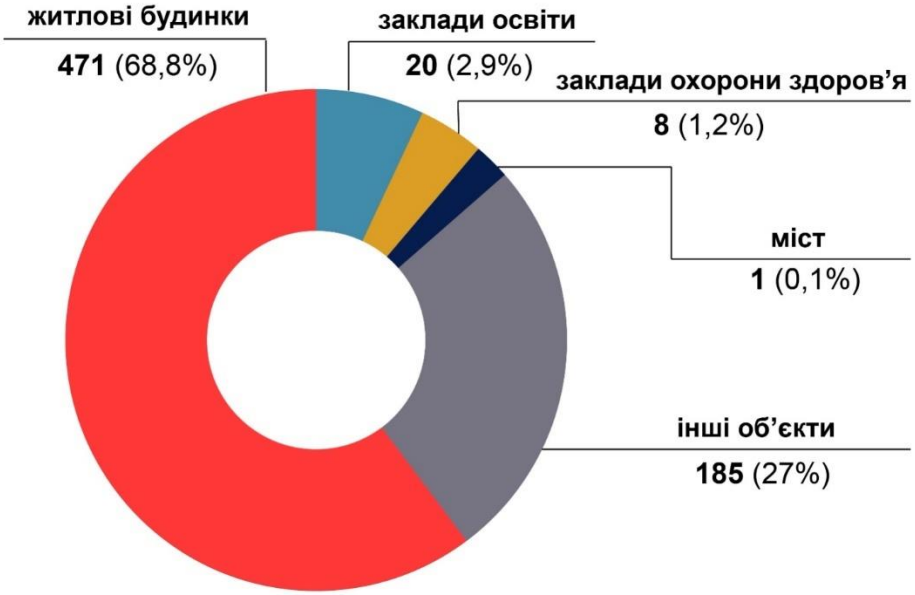

Мал. 5 Руйнування інфраструктури Черкаської області внаслідок бойових дій *(станом на 01.01.2025)*

Транспортна інфраструктура

Станом на 01.01.2025 протяжність вулично-дорожньої мережі Черкаської області становила 19289,65 км, із них: 13143,5 км – балансова протяжність вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах; 1769,2 км – дороги державного значення; 4376,95 км – дороги місцевого значення.

Автомобільні дороги державного значення поділяються на: міжнародні автодороги (198,2 км); національні автодороги (465,7 км); регіональні автодороги (283,6 км); територіальні автодороги (821,7 км).

Протягом 2020-2022 років за рахунок коштів державного бюджету капітальним та поточно-середнім ремонтом відновлено 255,2 км доріг державного значення, чим суттєво покращено мережу автомобільних доріг міжнародного та національного значення.

В той же час, переважна частина автомобільних доріг регіонального та територіального значення, внаслідок непроведення передбачених нормативними документами ремонтів, перебуває в незадовільному стані. Із загальної протяжності доріг

державного значення *(1769,2 км)*: втратили несучу спроможність – 479 км; не відповідають нормативним показникам по рівності – 364 км; не відповідають сучасним нормативним вимогам із забезпечення безпеки руху і комфортності перевезень та мають деформації покриття – 784 км.

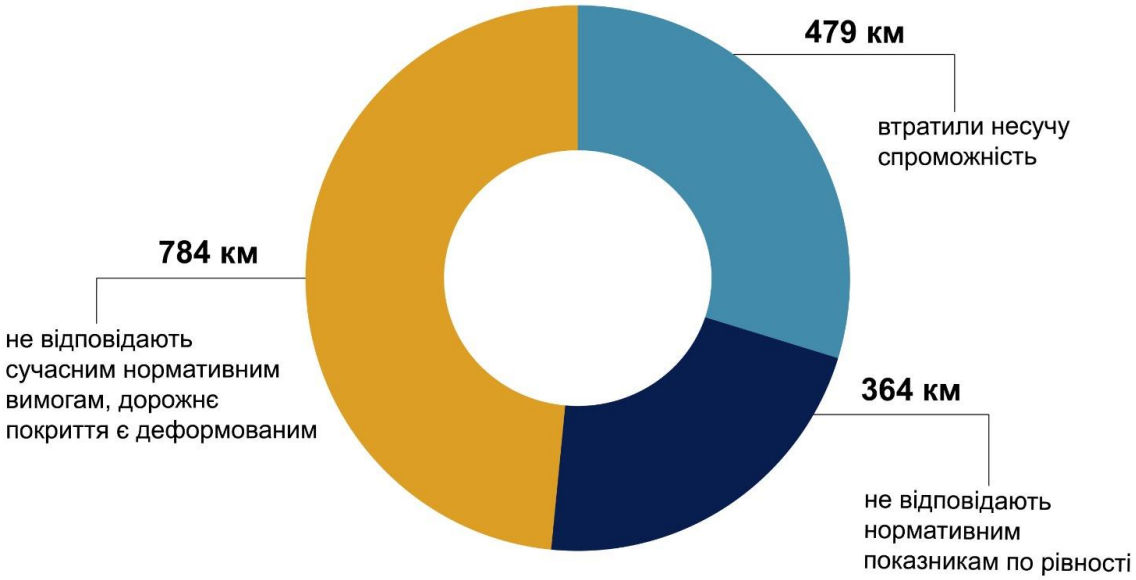

Мал. 6 Стан автомобільних доріг державного значення області, що не відповідають вимогам

Станом на 01.01.2025 маршрутна мережа Черкаської області налічувала 584 автобусні маршрути загального користування, що не виходять за межі території області, організатором яких є Черкаська обласна військова адміністрація *(з них приміських – 233 та міжміських – 351).* Послуги з пасажирських перевезень в області надавали 26 підприємств та 39 приватних підприємців.

Станом на 01.01.2025 в області послуги надавали 27 автобусних станцій (ПрАТ „Черкаське обласне підприємство автобусних станцій“ (22 об’єкти) та 5 приватних автостанцій).

Станом на 01.01.2025 на 30 маршрутах не було вирішене питання забезпечення функціонування автобусних пасажирських перевезень.

Станом на 01.01.2025 на території Черкаської області пасажирське залізничне сполучення забезпечували 3 залізничні вокзали (ст. Черкаси, ст. Христинівка, ст. ім. Тараса Шевченка) та 23 підприємства залізничного транспорту. Вантажні перевезення здійснювали 28 залізничних вантажних станцій.

Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування становить 553,3 км *(з них електрифіковані залізничні колії – 159,7 км)*.

В регіоні проходить 189 кілометрів експлуатаційних річкових судноплавних шляхів загального користування. Галузь річкового транспорту представлена наступними підприємствами та інфраструктурою:

- пасажирський причал біля терміналу „Авто-ріка“ (м. Канів);
- ПрАТ „Черкаський річковий порт“;
- пасажирський причал (Тарасова гора, м. Канів);

- порт Адамівка (с. Рацеве);
- Черкаський річковий вокзал;
- вантажний причал „Вітове“ (ТОВ СП „НІБУЛОН“);
- вантажний причал ТОВ „Посейдон компані“ (м. Черкаси);
- пасажирський причал в районі Митниця (м. Черкаси).

В області функціонує ПрАТ „Черкаський річковий порт“, до складу гідротехнічної споруди якого входять: вантажний причал, пасажирський причал та захисна дамба довжиною 1 728 м, які перебувають у власності ДП „Адміністрація річкових портів“. До основних видів діяльності ПрАТ „Черкаський річковий порт“ належать: видобуток та реалізація надр (пісок річковий), надання послуг з перевезення вантажів водним транспортом.

На даний момент Черкаський аеропорт має статус міжнародного (міжнародний пункт пропуску). Проте останній раз він приймав пасажирів з регулярних рейсів у 1995 році.

Цифрова інфраструктура

На території Черкаської області знаходяться 1356 базових станцій операторів стільникового зв’язку, що забезпечує 2G-4G+ зв’язком 95% населених пунктів Черкаської області.

Станом на січень 2025 року в Черкаській області доступ до фіксованого Інтернету мали 722 населені пункти, що становить 84,5% охоплення за кількістю населених пунктів. Доступ до мобільного Інтернету мали 776 населених пунктів, що становить 90,9% охоплення за кількістю населених пунктів *(за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, та територіальних громад області)*.

В умовах війни в Україні, основними викликами сталого функціонування цифрової інфраструктури є аварійні відключення електропостачання та зростання кількості кібератак; також є ризик пошкодження магістральних ліній зв’язку. Для забезпечення електроживлення базових станцій мобільного зв’язку під час аварійних відключень електроенергії, мобільні оператори та провайдери фіксованого Інтернету впроваджують резервні джерела живлення (генератори, акумулятори). Враховуючи більшу стійкість, під час аварійних відключень електроенергії, фіксовового оптичного Інтернету, ніж мобільного зв’язку, він практично стає альтернативним каналом зв’язку (у т. ч. у разі блекауту). Також оператори мобільного зв’язку впровадили на території Черкаської області нову технологію VoWiFi (Voice over Wi-Fi), яка дозволяє здійснювати дзвінки та відправляти SMS через Wi-Fi, навіть якщо мобільний сигнал відсутній.

Станом на 01.01.2025 в області 60 ОМС використовували інструменти електронної демократії (електронні звернення, електронні петиції, бюджет участі (громадський бюджет), електронні консультації).

Енергетична сфера

Основними енергогенеруючими підприємствами області є:

- Філія „Канівська ГЕС“ ПрАТ „Укргідроенерго“ *(середньорічне виробництво електроенергії становить 917,9 млн кВт/год, або 52,2% від загальнорічного виробництва в області);*
- ВП „Черкаська ТЕЦ“ ПрАТ „Черкаське хімволокно“ *(середньорічний обсяг виробництва електроенергії – 626,1 млн кВт/год, або 34,9% від загальнорічного виробництва в області, та теплової енергії – 1 млн Гкал*).

Фактичне виробництво електроенергії за 2024 рік у Черкаській області становило 2 243,1 млн кВт/год *(з них 85,5% припадало на Канівську ГЕС та Черкаську ТЕЦ)*.

Протягом 2020-2024 років у Черкаській області споживання електроенергії приблизно у 1,5 – 2 рази перевищувало виробництво. Так, у 2024 році було спожито 3,09 млрд кВт/год електроенергії, в той час як вироблено – лише 2,24 млрд кВт/год. Отже, Черкаська область є енергодефіцитним регіоном.

Станом на 01.01.2025 в області діяли 1 570 об'єктів розподіленої генерації загальною потужністю 218,8 МВт, а саме:

- 13 малих гідроелектростанцій, загальною потужністю 8,7 МВт *(виробництво електричної енергії ГЕС залежить від погодних умов, а саме від кількості опадів та водності річок)*;
- 1 вітроелектростанція, потужністю 2,1 МВт;
- 49 сонячних електростанцій, загальною потужністю 136,7 МВт;
- 1 491 домогосподарство, що мають у користуванні сонячні дахові панелі загальною потужністю 36,4 МВт;
- 16 когенераційних установок, загальною потужністю 34,9 МВт.

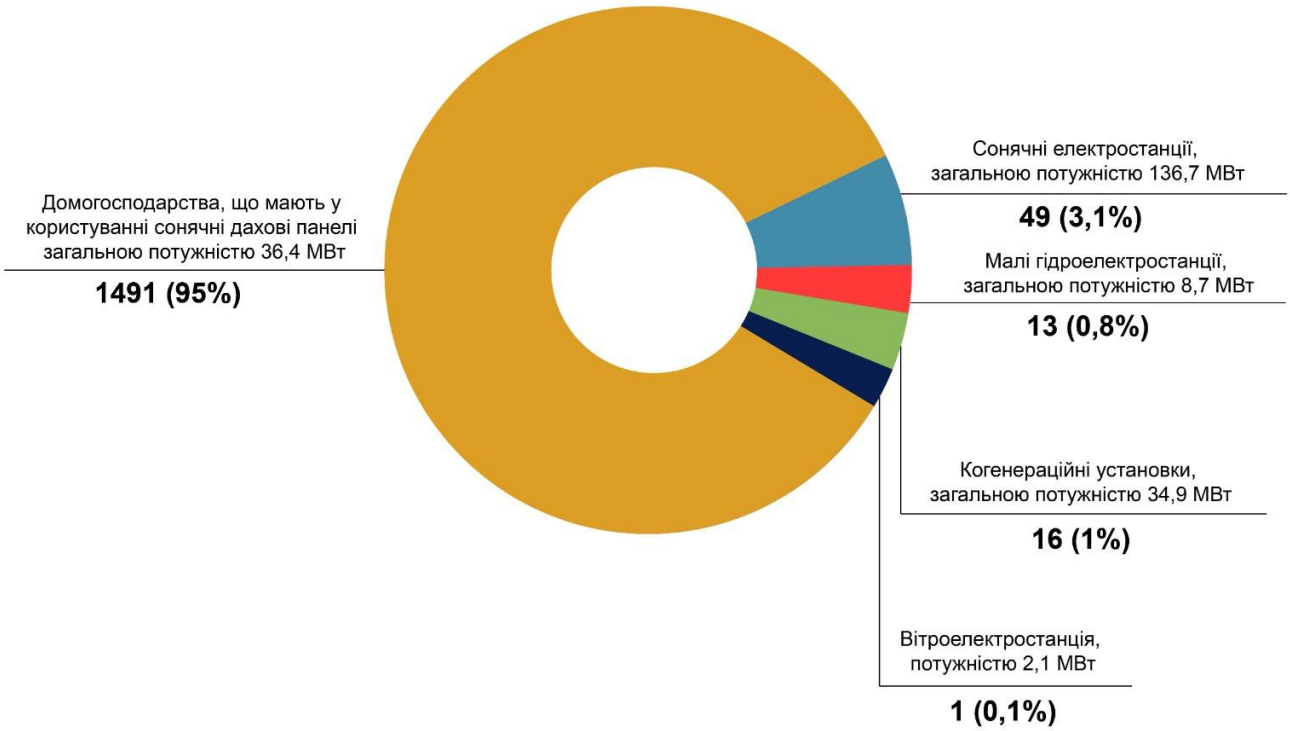

Мал. 7 Об'єкти розподіленої генерації, що діють в області *(станом на 01.01.2025)*

Житлово-комунальне господарство

У Черкаській області станом на 01.01.2025 послуги з централізованого теплопостачання надавали 15 підприємств теплоенергетики. Працює 127 котелень *(82% з яких – на природному газі).* Протяжність теплових мереж у двотрубному обчисленні становила 395,1 км. Втрати в магістралях теплових мереж становили 20%. Загальна зношеність теплових мереж в області становила 25%.

Станом на 01.01.2025 протяжність водопровідних мереж області, що обслуговуються комунальними підприємствами, складала 3591,6 км, з яких в аварійному стані перебували 1309,2 км *(36,5%).* Водопостачання в більшості населених пунктів здійснюється з підземних джерел; в містах Звенигородка, Корсунь-Шевченківський – з відкритих водосховищ; в містах Черкаси, Умань – змішані системи водопостачання.

Станом на 01.01.2025 протяжність каналізаційних мереж області складала 1175,9 км, з яких в аварійному стані перебували 408,9 км *(34,8%)*.

Установлена пропускна спроможність очисних споруд станом на 01.01.2025 складала 391,5 тис. куб. м/добу.

Станом на 01.01.2025 загальна кількість багатоквартирних будинків області становила 4169, зокрема: у містах – 3424 будинки, у сільській місцевості – 745 будинків. Було зареєстровано 1189 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків *(ОСББ)*.

Станом на 01.01.2025 загальна протяжність існуючих мереж вуличного освітлення в області становила 9379,7 км.

Будівництво

У 2024 році підприємствами області виконано будівельних робіт на 2 476,8 млн грн *(індекс будівельної продукції порівняно із попереднім роком становить 112,0%) (попередні дані)*.

У 2024 році прийнято в експлуатацію 154,5 тис. кв. м загальної площі житлових будівель *(88,9% до 2023 року),* з них у міських населених пунктах – 111,4 тис. кв. м, у сільській місцевості – 43,1 тис. кв. м.

Протягом 2022-2024 років відновлено 441 об'єкт цивільної інфраструктури. Об'єкти відновлено за рахунок коштів місцевих бюджетів, міжнародних партнерів та власні кошти громадян.

Освіта і наука

Станом на 01.01.2025 загальна кількість закладів освіти області нараховувала 874 одиниці. Із них: 7 закладів вищої, 21 фахової передвищої, 17 професійної (професійно-технічної), 432 загальноосвітніх *(у тому числі 18 закладів загальної середньої освіти з цілодобовим перебуванням дітей обласного підпорядкування),* 41 позашкільний, 354 дошкільної освіти, 1 дитячий будинок та 1 міжшкільний ресурсний центр.

В області на початок 2025 року функціонували 530 закладів, що надавали дошкільну освіту (354 самостійні заклади дошкільної освіти та 176 дошкільних підрозділів закладів загальної середньої освіти), де здобували дошкільну освіту 25 163 дитини дошкільного віку. Зокрема, функціонували 4 заклади дошкільної освіти приватної форми власності.

Станом на 01.01.2025 усіма формами дошкільної освіти було охоплено 97% дітей області.

У 2024 році кількість закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) становила 432 *(із них приватних ЗЗСО – 10).*

Станом на 01.01.2025 у закладах загальної середньої освіти навчались 113,0 тис. учнів. Через відсутність учнівського контингенту у 2022-2024 роках ліквідовано 37 ЗЗСО, призупинено навчальний процес у 32 ЗЗСО *(зокрема, у 2024 році ліквідовано 7 ЗЗСО, призупинено навчальний процес у 12 ЗЗСО).*

Планом формування мережі ліцеїв Черкаської області *(затверджений рішенням Черкаської обласної ради від 21.06.2024 № 24-29/VIII)* визначено 81 ліцей академічного спрямування. Мережа ліцеїв має запрацювати у вересні 2027 року.

Заклади освіти області 100-відсотково підключені до мережі Інтернет.

Станом на 01.01.2025 підвезення учнів до місць навчання і додому забезпечували 276 шкільних автобусів (кількість учнів, охоплених підвезенням, становила 15 709, у тому числі шкільними автобусами – 14 145 учнів *(90%)*.

Мережа закладів позашкільної освіти у 2024 році становила 41 *(було охоплено 26,9% дітей)*. Також функціонували 18 закладів загальної середньої освіти з цілодобовим перебуванням дітей обласного підпорядкування.

Станом на 01.01.2025 у області інклюзивну форму навчання забезпечували 383 заклади освіти.

Станом на 01.01.2025 у закладах освіти для укриття учасників освітнього процесу було облаштовано 798 власних захисних споруд цивільного захисту *(1 сховище, 36 протирадіаційних укриттів та 761 найпростіше укриття).* Крім того, заклади освіти використовували 262 споруди інших установ та суб'єктів господарювання.

У 2024 році професійна (професійно-технічна) освіта області була представлена 18 державними закладами *(у т. ч. 1 навчальний центр при установі виконання покарань)*. У 2024 році підготовка кваліфікованих робітників закладами професійної (професійно-технічної) освіти проводилась за 109 професіями у різних комбінаціях. Випуск кваліфікованих робітників становив 3 367 осіб. Відсоток працевлаштування випускників становив 96,4%.

У 2024 році кількість випускників закладів вищої освіти складала 7 972 особи, закладів фахової передвищої освіти – 2 203 особи.

У 2024/2025 навчальному році у закладах вищої освіти навчались 28 972 особи, у закладах фахової передвищої освіти – 11 243 особи.

З метою залучення більш широкого кола молодих науковців Черкащини до науково-дослідної роботи, у 2024 році вжито заходів щодо їх стимулювання до виконання наукових досліджень та розробок, а саме – збільшено розмір щорічної премії кращим 10 молодим вченим (колективам вчених) Черкащини з 10 до 25 тис. грн.

Охорона здоров'я

Медична допомога населенню області станом на 01.01.2025 надавалась 96 закладами охорони здоров'я, у тому числі 37 лікарняними, 46 амбулаторними, а також 13 іншими (санаторні, профілактичні тощо) закладами. Амбулаторні установи включали 8 самостійних поліклінік та 38 установ первинної ланки.

Станом на 31.12.2024 було зареєстровано 35 центрів первинної медико-санітарної допомоги, у складі яких 35 базових та 148 лікарських амбулаторій як відокремлених структурних підрозділів. Крім того, функціонували 3 лікарські амбулаторії загальної практики – сімейної медицини територіальних громад.

У складі всіх амбулаторій – 239 фельдшерсько-акушерських/фельдшерських пунктів.

Загальна кількість закладів охорони здоров'я, які надають амбулаторно-поліклінічну допомогу населенню області (з амбулаторіями – відокремленими структурними підрозділами), становила на кінець 2024 року 231 установу.

В області проводиться постійна робота щодо розвитку послуг стаціонарної реабілітаційної допомоги. Загалом станом на 01.01.2025 12 закладів охорони здоров'я області надавали реабілітаційні послуги ветеранам, Захисникам і Захисницям України амбулаторно та 8 – стаціонарно.

Зокрема, на базі КНП „Черкаська обласна лікарня Черкаської обласної ради" функціонує реабілітаційне відділення на 51 ліжко, у складі якого у 2024 році розпочав роботу реабілітаційний центр RECOVERY для надання медичної допомоги учасникам бойових дій в Україні потужністю 30 ліжок (в рамках меморандуму між Черкаською обласною радою, благодійною організацією „Фонд В. Пінчука", „Соціальна ініціатива" та адміністрацією лікарні). Увесь простір реабілітаційного центру облаштовано за світовими стандартами технологічності та інклюзивності.

Також в області функціонує КНП „Черкаський обласний клінічний госпіталь ветеранів війни Черкаської обласної ради", який надає планову та медико-психологічну реабілітаційну допомогу, зокрема ветеранам війни та особам, що брали участь у бойових діях в Україні починаючи з 2014 року. В установі створені необхідні умови для надання лікувально-реабілітаційної допомоги військовослужбовцям та ветеранам війни, в тому числі і психологічної реабілітації. Кількість ліжкомісць у даній установі – 250.

В цілому, за оперативною інформацією, надана реабілітаційна допомога протягом 2024 року:

- в умовах закладів охорони здоров'я, які надають таку допомогу у стаціонарних умовах, – 5 808 особам *(у 2022 році – 3 165 особам, у 2023 році – 4 059 особам);*
- в умовах закладів охорони здоров'я, які надають таку допомогу у амбулаторних умовах, – 5 714 особам *(у 2022 році – 8 732 особам, у 2023 році – 6 535 особам)*.

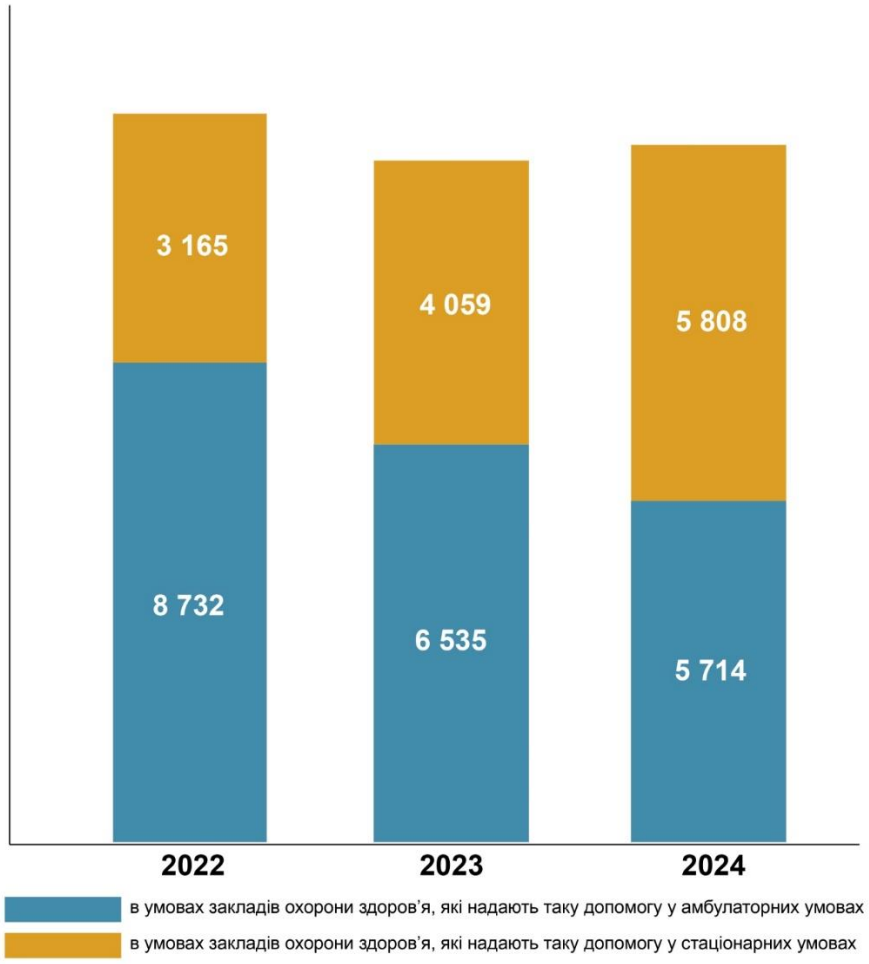

Мал. 8 Кількість осіб, яким надана реабілітаційна допомога

В області функціонує комунальне некомерційне підприємство „Обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф Черкаської обласної ради“, до складу якого входять 5 станцій екстреної швидкої медичної допомоги (ЕШМД) – філій Центру: Черкаська, Смілянська, Уманська, Лівобережна та Звенигородська.

Станом на 01.01.2025 медичну допомогу надавали 102 бригади ЕШМД. Навантаженість бригад становила 5 виїздів за добу.

У 2023 році затверджена спроможна мережа закладів охорони здоров'я Черкаського госпітального округу, у складі якої визначені:
- надкластерні заклади охорони здоров'я – 7;
- кластерні заклади охорони здоров'я – 6;
- загальні заклади охорони здоров'я – 14.

Станом на 31.12.2024 в області функціонували 37 госпітальних закладів охорони здоров'я на 8 539 ліжок.

Кількість ангіографічних апаратів у області збільшилась з 1 у 2020 році до 5 у 2024 році, комп'ютерних томографів – з 3 до 15. Кількість мамографів у 2024 році становила 14.

У 2 закладах охорони здоров'я Черкаської області встановлено магнітно-резонансні томографи – у КНП „Черкаська обласна лікарня Черкаської обласної ради“

та КНП „Клінічний центр онкології, гематології, трансплантології та паліативної допомоги Черкаської обласної ради“. Останній також є одним з лідерів в Україні за кількістю проведених трансплантацій гемопоетичних стовбурових клітин, більша частина з яких була алогенною. Загалом у 2020-2024 роках було виконано 244 трансплантації кісткового мозку. Крім того, у закладі проведена 31 пересадка нирок *(13 від родинних та 18 від посмертних донорів).*

У КНП „Черкаський обласний кардіологічний центр Черкаської обласної ради“ проведено 4 трансплантації серця: у 2021 році – 2 операції, у 2022 році – 1 операція, у 2024 році – 1 операція.

Діє мережа профілактичних скринінгових центрів „Здоров'я жінки“, які здійснюють ранню діагностику пухлин репродуктивної системи. Станом на 01.01.2025 скринінгові центри функціонували у 5 закладах охорони здоров'я.

Також в області діє служба гемодіалізу. Кількість діючих апаратів на кінець 2024 року становила 71 (у КНП „Черкаська обласна лікарня Черкаської обласної ради“ та її 4 філіях, розміщених на базі багатопрофільних лікарень: КНП „Смілянська міська лікарня“ Смілянської міської ради, КНП „Золотоніська багатопрофільна лікарня“ Золотоніської міської ради, КНП „Звенигородська багатопрофільна лікарня інтенсивного лікування“ Звенигородської міської ради, КНП „Уманська центральна районна лікарня“ Паланської сільської ради).

Станом на 01.01.2025 кількість працівників медичних установ області становила 19 706 *(у 2020 році – 22 221)*, з них: 17,9% – лікарі; 40,5% – молодші спеціалісти з медичною освітою; 41,6% – інші працівники. Дефіцит лікарських кадрів склав 1 266 осіб. Укомплектованість усіх штатних посад лікарів фізичними особами становила 73,6%, що є недостатнім для якісного надання медичних послуг населенню.

Культура

На кінець 2024 року в галузі культури області діяли:
- 641 бібліотека;
- 674 будинки культури, клуби, центри культури і дозвілля;
- 40 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів;
- 2 мистецькі заклади фахової передвищої освіти;
- 2 театри, які мають статус „академічний“ (Черкаський академічний обласний український музично-драматичний театр імені Т. Г. Шевченка, Черкаський академічний театр ляльок);
- 189 музеїв (64 – державні, комунальні, національні, 125 – на громадських засадах);
- 2 концертні заклади (комунальний заклад „Черкаська обласна філармонія“, комунальний заклад „Об'єднання художніх колективів“);
- 9 об'єктів кінопоказу.

Станом на 01.01.2025 на державному обліку в області перебували 9 284 пам'ятки культурної спадщини, з них:
- 7 172 пам'ятки археології *(25 національного значення);*
- 1 103 пам'ятки історії *(4 національного значення);*
- 187 пам'яток архітектури та містобудування *(63 національного значення);*
- 162 пам'ятки монументального мистецтва *(5 національного значення);*
- 1 пам'ятка науки і техніки місцевого значення;
- 69 пам'яток садово-паркового мистецтва;
- 590 територій природно-заповідного фонду *(23 загальнодержавного значення).*

Найвизначніші пам'ятки об'єднані у 8 заповідників: це 7 історико-культурних та 1 історико-архітектурний заповідник. З них статус національного мають 3 заповідники:

національний заповідник „Батьківщина Тараса Шевченка“, Шевченківський національний заповідник, національний історико-культурний заповідник „Чигирин“. Статус державного мають 5 заповідників: державний історико-культурний заповідник „Трипільська культура“, Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник, державний історико-культурний заповідник „Трахтемирів“, Кам’янський державний історико-культурний заповідник, державний історико-архітектурний заповідник „Стара Умань“.

Станом на 01.01.2025 на території Черкаської області було зареєстровано 1436 релігійних організацій різних конфесій, з них: 909 православних, 17 католицьких, 332 протестантських, 6 мусульманських, 3 буддистських, 26 іудейських, 143 інших.

Закладами культури області системно реалізуються заходи, спрямовані на культурну інтеграцію, соціальну адаптацію та психологічну підтримку внутрішньо переміщених осіб.

Зокрема, Черкаський обласний краєзнавчий музей, Черкаський обласний художній музей, а також історико-культурні заповідники обласного підпорядкування проводять пізнавально-просвітницькі заходи за участі ВПО. Серед них – тематичні лекції, екскурсії, виставкові проєкти, майстер-класи, які сприяють збереженню національної ідентичності, формуванню міжрегіонального діалогу та включенню ВПО у культурне життя громад.

На базі Черкаської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка регулярно проводяться соціокультурні заходи для ВПО, серед яких – мовні клуби з удосконалення знань української та англійської мов, заходи національно-патріотичного спрямування, психологічні тренінги та проєкти з підтримки ментального здоров’я, зокрема: „Психологічна підтримка в умовах війни“; „Підтримуємо ментальне здоров’я“; „Турбота та взаємопідтримка“ (у співпраці з Sesame Workshop); тренінги в межах психосоціального проєкту „Артінсайт: майстерня“. З метою розширення спектру допомоги ВПО, бібліотека активно співпрацює з громадськими організаціями та благодійними фондами.

У приміщенні Черкаської обласної бібліотеки для дітей тимчасово розміщена Луганська обласна універсальна наукова бібліотека.

У Черкаській обласній філармонії для глядачів із числа ВПО зарезервовано три ряди глядацького залу (85 місць), зокрема для мешканців Маріуполя, Херсона, Харкова.

Черкаський академічний театр ляльок реалізує соціальний проєкт з безкоштовного показу вистав для внутрішньо переміщених родин у партнерстві з Центром підтримки переселенців „ЯМаріуполь“, що сприяє емоційній розрядці та інтеграції дітей до нового соціального середовища.

Соціальна сфера

Станом на 01.01.2025 в області функціонував 91 заклад, який надавав соціальні послуги, з них: 14 інтернатних установ, 7 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), 59 центрів надання соціальних послуг, 8 центрів соціальних служб, 3 заклади соціального спрямування (КЗ „Обласний центр соціально-психологічної допомоги“, КЗ „Обласний соціальний центр матері та дитини“, КЗ „Обласний соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування“).

У 2024 році послугами закладів скористались майже 100 тис. осіб, з яких 18 тис. – внутрішньо переміщені особи.

Станом на 01.01.2025 своє право на різні види державної соціальної допомоги реалізували 63,9 тис. сімей. Загальна сума нарахувань різних видів державної соціальної допомоги у 2024 році склала 2 257,6 млн грн.

Станом на 01.01.2025 співвідношення кількості пенсіонерів до 100 застрахованих осіб становило 157 *(тобто 100 застрахованих осіб утримували 157 пенсіонерів)*.

Станом на 01.01.2025 на пенсійному обліку в області перебували 395,2 тис. осіб, зокрема 3163 пенсіонери з числа внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, починаючи з 24.02.2022, на пенсійний облік було взято 1310 внутрішньо переміщених осіб.

Станом на 01.01.2025 в області обліковувались 2100 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з яких 1963 *(93,5%)* виховувались в сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу. Станом на 01.01.2025 в області функціонували 124 прийомні сім'ї та 58 дитячих будинків сімейного типу.

На Черкащині активно розвивається комплексна послуга патронату над дитиною, яка опинилась у складних життєвих обставинах. Станом на 01.01.2025 в області діяли 43 родини патронатних вихователів *(2 місце у державі)*.

Станом на 01.01.2025 в області функціонували 35 дитячо-юнацьких спортивних шкіл *(ДЮСШ)*, в яких займались 10,9 тис. дітей.

Станом на 01.01.2025 кількість молодіжних центрів та просторів у сфері розвитку молодіжної політики в області становила 27.

Підтримка ветеранів та членів їх сімей

За наявною інформацією, станом на 01.01.2025 у Єдиному державному реєстрі ветеранів перебували на обліку по Черкаській області:

- учасники бойових дій – 36 797 осіб;
- учасники війни – 3 447 осіб;
- особи з інвалідністю внаслідок війни – 7 174 особи *(з них I групи – 631 особа, II групи – 4 510 осіб, III групи – 2 033 особи);*
- статус члена сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни мали – 4 197 осіб;
- статус члена сім'ї загиблого (померлого) Захисника і Захисниці України мали – 3 054 особи.

Всього 54 669 осіб.

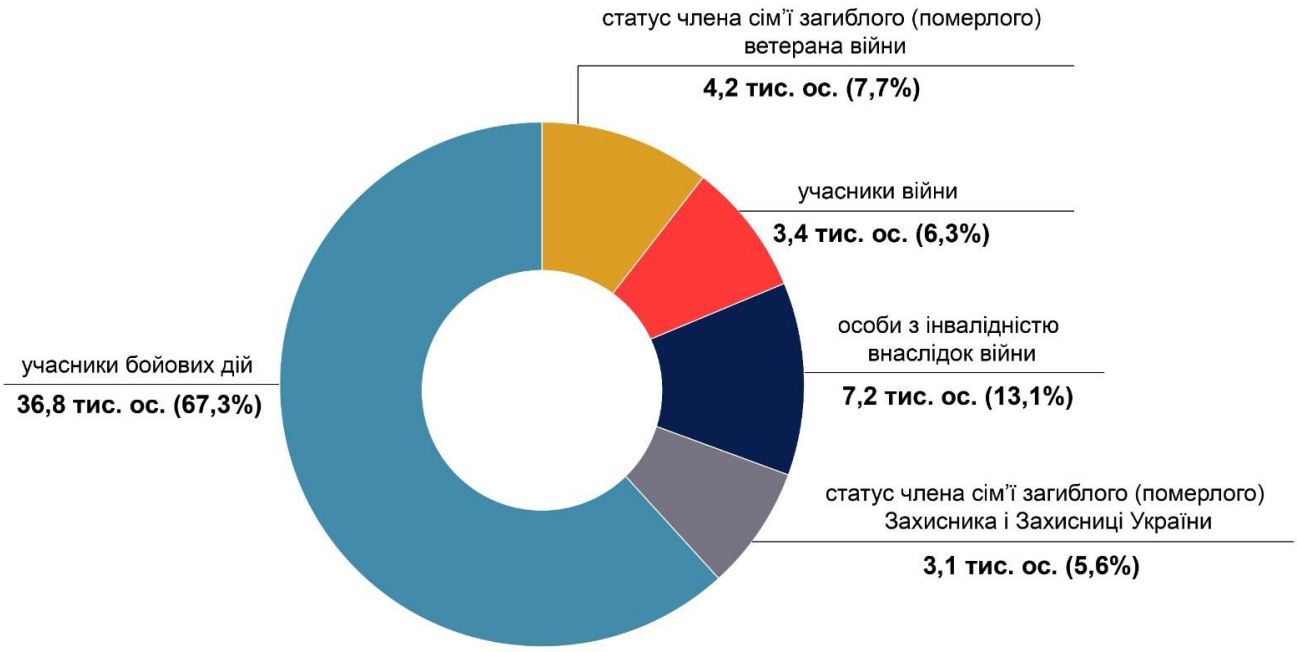

Мал. 9 Особи, що перебували на обліку у Єдиному державному реєстрі ветеранів (по Черкаській області)
(станом на 01.01.2025)

Утворено самостійне Управління з питань ветеранської політики Черкаської обласної державної адміністрації.

З метою забезпечення ефективного доступу ветеранів та членів їх сімей до інформаційних ресурсів та електронних сервісів, в області створений веб-сайт „Платформа ветерана. Черкаський вимір“ (https://ukrveteran.ck.gov.ua/).

У грудні 2024 року розпочав роботу обласний ветеранський простір „Ветеран ПРО“, мета якого – допомога військовослужбовцям у адаптації та реінтеграції після повернення до цивільного життя (зокрема через участь у соціальних ініціативах, започаткування власної справи). Окрім того, станом на 01.01.2025 діяв 51 ветеранський простір у територіальних громадах області. У просторах ветерани можуть отримати послуги з інформаційно-консультаційної підтримки, психологічної, правничої допомоги, фізкультурно-спортивної реабілітації, професійної адаптації, дозвілля тощо. Станом на 08.02.2025, послуги отримали 2 312 ветеранів.

Станом на 01.01.2025 у територіальних громадах області було працевлаштовано 40 фахівців з супроводу ветеранів та демобілізованих осіб.

Станом на 01.01.2025 у 65 територіальних громадах області було запроваджено 99 „єдиних вікон“ для обслуговування ветеранів війни, з яких: 65 – у ЦНАП, 4 – у територіальних підрозділах ЦНАП, 30 – у віддалених робочих місцях адміністраторів ЦНАП.

У 2024 році 149 сімей ветеранів отримали грошову компенсацію для придбання житла.

3.5. Економіка

Валовий регіональний продукт

Основним показником, який характеризує рівень розвитку економіки регіону, є валовий регіональний продукт *(ВРП)* – вартість товарів та послуг, виготовлених регіоном для кінцевого споживання. ВРП формується як сума валових доданих вартостей *(ВДВ)* за видами економічної діяльності.

Структура ВДВ Черкаської області у 2021 році:
- сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство *(25,3%);*
- промисловість *(21,9%)*;
- оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів *(13,9%)*;
- операції з нерухомим майном *(7,5%)*;
- транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність *(4,1%)*;
- будівництво *(2,6%)*;
- інші галузі *(24,7%)*.

Обсяг ВРП області у 2021 році *(у фактичних цінах)* становив 131,2 млрд грн. Його частка у загальнодержавних обсягах валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2021 році становила 2,4%. У розрахунку на одну особу населення обсяг ВРП становив 112,2 тис. грн *(у фактичних цінах)*. У 2021 році обсяг ВРП збільшився порівняно до попереднього року на 4,8% *(у порівняних цінах) (по Україні забезпечено приріст ВВП на 3,4%*).

Згідно із Законом України „Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни", фізичні особи, фізичні особи – підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни мають право не подавати статистичну та фінансову звітність. Зважаючи на відсутність звітів у період дії воєнного стану, оприлюднення статистичної інформації щодо валового регіонального продукту за період 2022-2023 роки органами державної статистики призупинено.

Промисловість

Промисловість Черкащини представлена понад 600 основними підприємствами.

У 2024 році обсяг реалізованої промислової продукції становив 138,3 млрд грн *(3,8% від загальнодержавних обсягів)*. Основу промисловості області становили такі галузі:
- виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів *(50,4% від загального обсягу реалізованої промислової продукції);*
- постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря *(19,4%);*
- виробництво хімічних речовин та хімічної продукції *(7,2%);*
- виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів *(5,2%);*
- машинобудування *(4,2%);*
- виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції *(3,6%);*
- виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність *(3,3%);*
- металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування *(2,3%);*
- текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів *(1,7%);*
- інші галузі *(2,7%).*

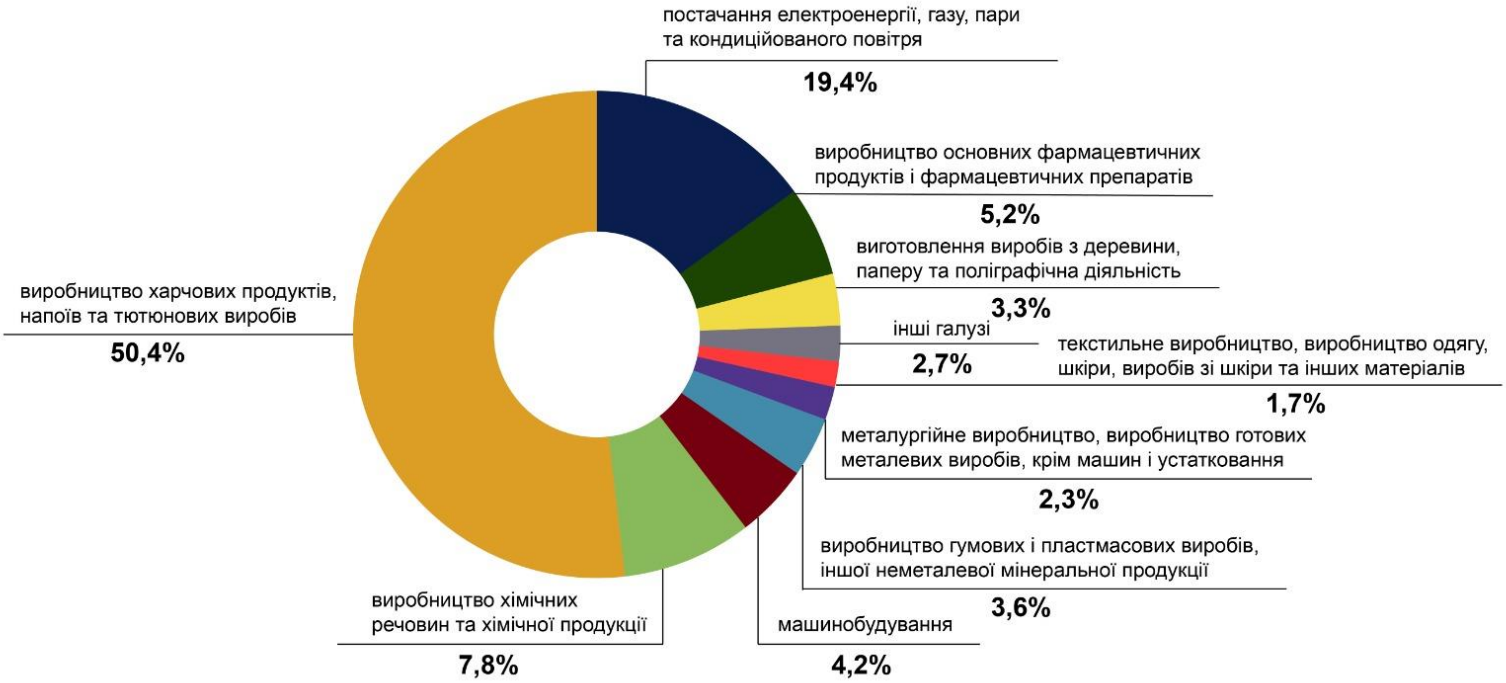

Мал. 10 Реалізація промислової продукції Черкаської області за галузями *(2024 рік)*

Агропромисловий комплекс

Станом на 01.01.2025 в області здійснювали виробничу діяльність: 869 сільськогосподарських підприємств, 1592 фермерських господарства, 18 сільськогосподарських кооперативів, 201 тис. особистих селянських господарств.

У 2023 році виробництво валової сільськогосподарської продукції в області склало 79,2 млрд грн. Частка продукції рослинництва складала 72,2% *(6,3% від загальнодержавного обсягу)*, тваринництва – 27,8% *(10,4% від загальнодержавного обсягу)*. Частка області в загальнодержавному обсязі сільськогосподарської продукції становила 7,1% *(4 місце серед регіонів України)*.

Ключові сільськогосподарські культури області у 2024 році:
- кукурудза – 2276,2 тис. т;
- пшениця – 1043,3 тис. т;
- цукровий буряк – 787,8 тис. т;
- соняшник – 636,2 тис. т;
- соя – 375,9 тис. т.

Мал. 11 Обсяг збору основних сільськогосподарських культур Черкаської області *(2024 рік)*

У 2024 році валовий збір зернових культур в області склав 3,6 млн т.

За результатами аналізу балансу попиту та пропозиції основної сільськогосподарської продукції у 2024/2025 маркетинговому році, очікуване виробництво зернових та зернобобових культур перевищуватиме фонд споживання у 3,2 рази, м'яса та м'ясних продуктів – у 6,0 разів, молока та молочних продуктів – у 2,5 рази, яєць – у 2,1 рази, цукру – в 1,4 рази, що повністю забезпечує продовольчу безпеку області.

Станом на 01.01.2025 в області було зареєстровано 109 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів *(в т. ч. 4 – сільськогосподарські кооперативи),* з них діючих 17 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) та 1 сільськогосподарський кооператив (СК). За напрямками діяльності поділялись на: багатофункціональні – 12 СОК та 1 СК, переробні – 1, інші – 4.

Структура посівів у 2024 році була наступна:
- зернові культури – 48,4%;
- технічні культури – 39,7%;
- картопля і овочі – 6,1%;
- кормові культури – 5,6%;
- продовольчі баштанні – 0,2%.

У 2023 році Черкащина посідала 4 місце серед областей України за урожайністю зернових і зернобобових культур *(70,9 ц/га)*.

У галузі тваринництва, за 2024 рік у всіх категоріях господарств:
- виробництво м'яса в живій вазі склало – 468,1 тис. т;
- виробництво молока – 463,9 тис. т;
- виробництво яєць – 697,0 млн штук.

Мал. 12 Виробництво основних видів продукції тваринництва Черкаської області *(2024 рік)*

У 2024 році за рейтингом з виробництва м'яса Черкащина посідала 2 місце, виробництва молока та яєць – 5 місце серед областей України.

У всіх категоріях господарств області станом на 01.01.2025 утримувалось:
- великої рогатої худоби – 122,2 тис. голів *(у т. ч. корів – 56,6 тис. голів);*
- свиней – 203,8 тис. голів;
- птиці – 23638,7 тис. голів.

Інвестиційна діяльність

За підсумками січня – вересня 2024 року за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 7,2 млрд грн капітальних інвестицій.

Обсяг внесених в економіку області прямих іноземних інвестицій станом на 30.09.2024 становив 612,0 млн дол. США *(розраховано на основі даних статистичної та фінансової звітності підприємств, які мали змогу подавати звіти; відповідні дані будуть уточнені після завершення терміну для подання статистичної та фінансової звітності, встановленого Законом України „Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни")*.

У січні – вересні 2024 року прямі інвестиції надійшли від нерезидентів із 33 країн світу *(зокрема, з країн Європейського Союзу надійшло 88% від загального обсягу залучених інвестицій в економіку області)*.

Станом на 30.09.2024 найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій було зосереджено на підприємствах сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства – 61,4% від загального обсягу. У підприємства промисловості залучено 29,1% від загального обсягу прямих інвестицій *(у тому числі переробної – 28,7%)*; у підприємства та організації, що займаються оптовою та роздрібною торгівлею, ремонтом автотранспортних засобів, – 7%; у підприємства, які здійснюють операції з нерухомим майном, – 1,6%.

Зовнішньоекономічна діяльність

У січні – листопаді 2024 року експорт товарів Черкаської області становив 1170,9 млн дол. США, імпорт – 637,7 млн дол. США.

Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 122 країн світу. Зокрема, експорт товарів до країн ЄС становив 754,0 млн дол. США *(64,4% до загального обсягу експорту товарів області)*, імпорт – 251,0 млн дол. США *(39,4% до загального обсягу імпорту товарів*).

У січні – листопаді 2024 року основу товарної структури експорту області складали: продукти рослинного походження *(36,8% до загального обсягу);* живі тварини, продукти тваринного походження *(27,7%);* жири та олії тваринного або рослинного походження *(16,8%);* готові харчові продукти *(7,6%*)*;* деревина і вироби з деревини *(3,1%)*.

У січні – листопаді 2024 року у товарній структурі імпорту області переважали: продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості *(22,1% до загального обсягу);* машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання *(19,3%);* засоби наземного транспорту, крім залізничного *(15,2%);* полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них *(8,5%);* мінеральна продукція (*7,8%*).

Підприємницька діяльність

За даними Головного управління Державної податкової служби у Черкаській області, станом на 01.01.2025 кількість малих підприємств (юридичних осіб), зареєстрованих в області, становила 7 902; фізичних осіб – підприємців 59 377.

У 2024 році до зведеного бюджету сплачено 4 678,3 млн грн внесків від структури малого бізнесу та 2 014,5 млн грн внесків підприємців – фізичних осіб. Загалом сума внесків від діяльності мікро- та малого бізнесу у 2024 році становила 6692,8 млн грн. Питома вага загальних внесків – 23,2%.

У 2023 році підприємства Черкаської області розподілились наступним чином:
- 14 великих підприємств *(0,2% від загальної кількості);*
- 473 середніх підприємства *(5,7%);*
- 7 755 малих підприємств *(94,1%)*, з них мікропідприємств – 6 601 *(або 80,1%).*

Найбільша кількість зайнятих у 2023 році – на середніх підприємствах *(56,1% від загальної кількості працівників на підприємствах)*. На великих підприємствах було зайнято 13,2% працівників, на малих – 30,7%.

Всього ж на підприємствах області у 2023 році були зайняті 131,6 тис. осіб, з них у малому підприємництві – 40,4 тис. осіб.

У 2023 році частка продукції малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції підприємств становила 22,1% *(74,1 млрд грн)*, великих підприємств – 28,4% *(95 млрд грн)*, середніх підприємств – 49,5% *(165,9 млрд грн)*.

Туризм

У 2020 році у Черкаської області з'явився бренд „Черкащина – місце сили". Бренд допомагає ефективніше будувати конкурентні переваги регіону, залучати інвестиції, туристів та експортувати власні продукти. Бренд Черкаської області створювався групою фахівців з брендингу територій, двома провідними українськими дизайнерськими студіями та експертами у сфері регіонального розвитку і туризму. До процесу брендування активно долучились жителі регіону, бізнес та громадські організації.

У 2023 році завершено реєстрацію торговельної марки „Черкащина – місце сили“ та отримано відповідне свідоцтво *(від 30.08.2023 № 336806)*.

У Черкаській області станом на 01.01.2024 задекларували свою діяльність у сфері надання туристичних послуг, у т. ч. послуг розміщення, 178 суб'єктів господарської діяльності, з них: 41 юридична особа та 137 фізичних осіб – підприємців.

За результатами моніторингу інформації, взятої із відкритих джерел, станом на 01.01.2022 у регіоні функціонували 75 готелів та аналогічних закладів розміщення.

Станом на 01.01.2025 у регіоні функціонували близько 600 закладів ресторанного господарства, 36 сільських зелених садиб.

У 2024 році Черкаську область відвідали 693,5 тис. туристів. Сума надходжень туристичного збору становила 23,5 млн грн *(за даними Головного управління Державної податкової служби у Черкаській області).*

Найвизначнішими туристичними місцями та подіями у Черкаській області є:

- Національний дендрологічний парк „Софіївка“ та його оновлена частина „Fantasy Park“ (*м. Умань*);
- Національний історико-культурний заповідник „Чигирин“ *(у т. ч. резиденція Б. Хмельницького та місце маєтку родини Хмельницьких у с. Суботів Чигиринської ТГ Черкаського району, Іллінська церква, 1000-літній дуб Максима Залізняка)*;
- Національний заповідник „Батьківщина Тараса Шевченка“ *(с. Моринці (Звенигородська ТГ, Звенигородський район), с. Шевченкове, с. Будище (Шевченківська ТГ, Звенигородський район)*;
- Тарасова (Чернеча) гора (*місце поховання Т. Шевченка, м. Канів)*;
- м. Черкаси;
- трипільське поселення у с. Легедзине *(Тальнівська ТГ, Звенигородський район)*;
- урочище „Холодний Яр“;
- м. Кам'янка (*зокрема літературно-меморіальний музей О. С. Пушкіна і П. І. Чайковського, каньйон на р. Тясмин)*;
- Жашківський кінно-спортивний комплекс *(м. Жашків)*;
- гірськолижний спортивно-оздоровчий комплекс „Водяники“ *(с. Водяники, Звенигородський район*);
- архітектурно-ландшафтний етнографічний комплекс „Совин Яр“ *(с. Водяники, Звенигородський район*);
- Артоб'єкт „Серце України“ у географічному центрі території України *(автомобільна дорога Н-16 Золотоноша – Черкаси – Сміла – Умань, поблизу с. Мар'янівка Шполянської ТГ Звенигородського району)*;

3.6. Фінансово-бюджетна сфера

Протягом 2020-2024 років в області відзначалось зростання надходжень до бюджетів усіх рівнів. Так, якщо за 2020 рік мобілізовано доходів у сумі 15 279,9 млн грн, то за 2024 рік – 35 531,2 млн грн, або у 2,3 рази більше.

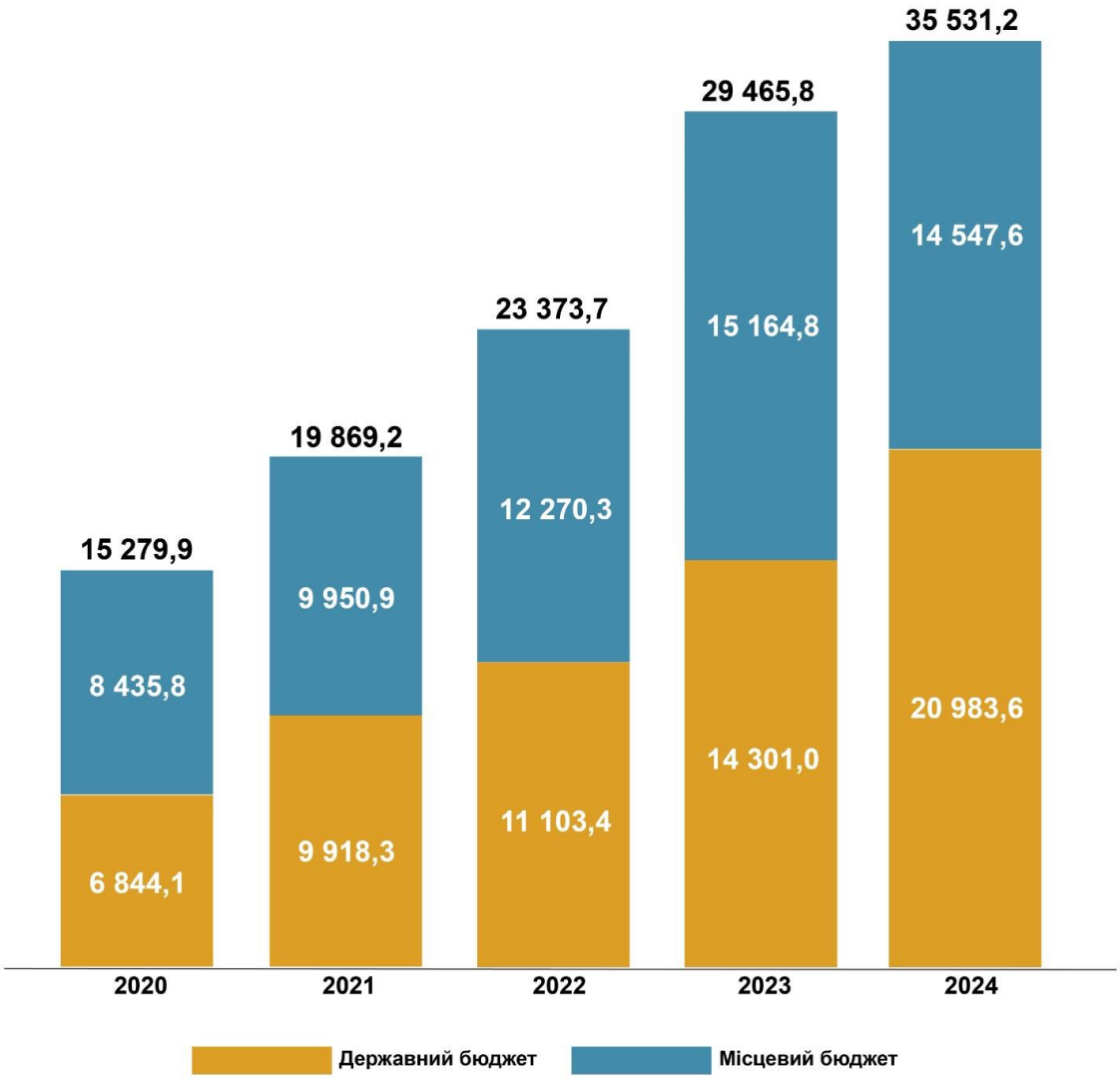

Мал. 13 Обсяг надходжень до бюджетів усіх рівнів на території області, млн грн

За 2024 рік місцеві бюджети отримали 14 547,6 млн грн власних доходів, з них до загального фонду – 13 533,0 млн грн *(93%)*.

Порівняно з 2020 роком власні доходи місцевих бюджетів зросли на 6 111,8 млн грн *(на 72,5%)*.

Основними джерелами власних надходжень загального фонду місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб *(у 2024 році він становив 8 027,2 млн грн, або 59,3% від загального обсягу власних доходів загального фонду місцевих бюджетів)*, єдиний податок *(2 175,2 млн грн, або 16,1%)*, плата за землю *(1 327,8 млн грн, або 9,8%)*.

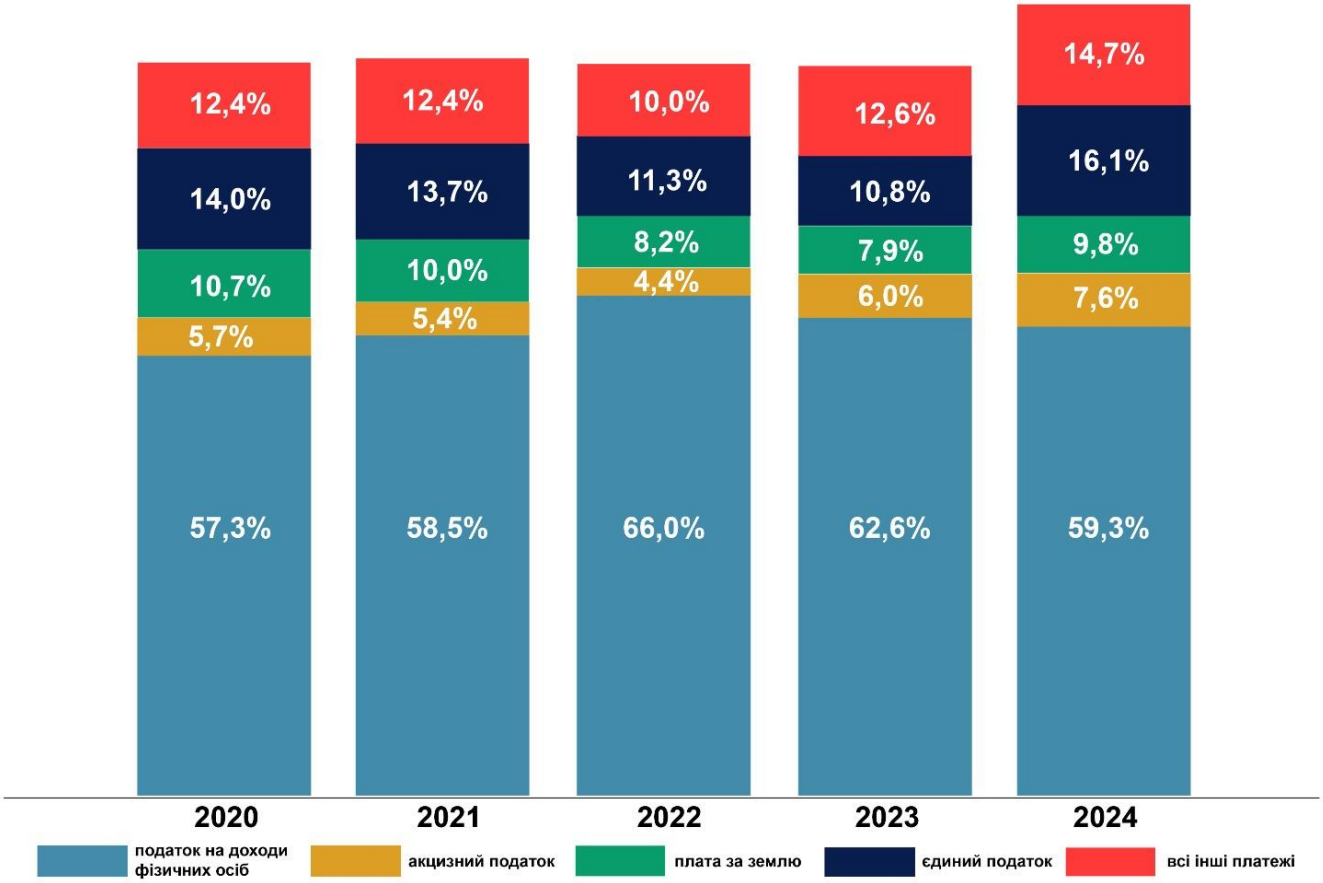

Мал. 14 Структура власних надходжень загального фонду місцевих бюджетів Черкаської області

У структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2024 рік частка бюджетів територіальних громад становила 86,15%; обласного бюджету – 13,82%; районних бюджетів – 0,03%.

Показник обсягу доходів місцевих бюджетів *(без трансфертів)* у розрахунку на одну особу населення по області зріс з 7069,2 грн станом на 01.01.2021 до 12533,0 грн станом на 01.01.2025 *(у 1,8 рази)*.

Рівень дотаційності місцевих бюджетів зменшився з 6,4% у 2020 році до 1,8% у 2024 році.

3.7. Екологія

У 2023 році викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел становили 61,8 тис. т.

Основними забруднювачами атмосферного повітря в Черкаській області залишаються підприємства енергетики, хімічної промисловості та сільського господарства, на які припадає понад 90% викидів усіх забруднюючих речовин. Серед міст та районів, де розташовані підприємства цих галузей, найвищі обсяги викидів в атмосферне повітря стаціонарними джерелами спостерігались у Черкаському районі –

47,7 тис. т *(77,2% від викидів стаціонарних джерел по області),* з них у м. Черкаси – 16,8 тис. т *(27,2% від викидів стаціонарних джерел по області)*.

Викиди діоксиду вуглецю *(основного парникового газу*) в атмосферне повітря області у 2023 році становили 2898,8 тис. т.

У 2023 році із природних водних об'єктів Черкащини забрано 148,7 млн куб. м води, з них: з поверхневих водних джерел – 123,4 млн куб. м, з підземних водних джерел – 25,3 млн куб. м. Протягом 2020-2023 років спостерігалось зменшення обсягів забору води з природних джерел.

Використання води у 2023 році становило 118,4 млн куб. м, з них:
- на виробничі потреби – 68,2 млн куб. м;
- на питні і санітарно-гігієнічні потреби – 23,5 млн куб. м;
- на зрошення – 26,6 млн куб. м;
- на інші потреби – 0,1 млн куб. м.

Обсяги скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти становили 69,9 млн куб. м *(з них забруднених зворотних вод – 3,6 млн куб. м, або 5,2%)*. При цьому обсяги скиду у басейн р. Дніпро становили 61,7 млн куб. м *(88,3%)*, у басейн р. Південний Буг – 8,2 млн куб. м *(11,7%)*.

Загальна площа земель, втрачених протягом 2024 року внаслідок переформування берегів Кременчуцького водосховища в межах Черкаської області, становила 2,98 га. В межах області потребують захисту 10 ділянок узбережжя Кременчуцького водосховища загальною протяжністю 43,6 км.

Станом на 01.01.2025 в області налічувалось 598 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 83,1 тис. га *(фактична площа становила 70,5 тис. га)*, з них: 23 – загальнодержавного та 575 – місцевого значення. Показник заповідності становив 3,4%.

Станом на 01.01.2024 на території підприємств області зберігалось 235,0 тис. т відходів I – IV класів небезпеки.

У 2023 році в області утворилось 1525,2 тис. т відходів I – IV класів небезпеки, з них: 1463,2 тис. т від економічної діяльності підприємств і організацій (промислові відходи) та 62,0 тис. т відходів від домогосподарств. З 1463,2 тис. т промислових відходів, тільки 0,952 тис. т належали до I – III класів небезпеки. Основна частина *(99,9%)* належали до IV класу небезпеки.

Протягом 2023 року відновлено, оброблено (перероблено) 902,6 тис. т відходів *(59,2% від утворених)*.

Окрему групу небезпечних відходів становлять невідомі, непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин (відходи пестицидів). Станом на 19.12.2024 в області зберігалось 278,4 т відходів пестицидів. Станом на 01.01.2025 кількість складів для зберігання відходів пестицидів становила 11.

Станом на 01.01.2025 роздільне збирання твердих побутових відходів було впроваджене у наступних територіальних громадах області: Черкаська, Білозірська, Балаклеївська, Городищенська, Кам'янська, Канівська, Корсунь-Шевченківська, Леськівська, Мліївська, Мошнівська, Руськополянська, Ротмістрівська, Смілянська, Сагунівська, Степанківська, Степанецька, Ліплявська, Червонослобідська, Чигиринська, Тернівська *(Черкаський район)*, Ватутінська, Звенигородська, Матусівська, Тальнівська *(Звенигородський район)*, Вознесенська, Гельмязівська, Драбівська, Золотоніська,

Чорнобаївська, Новодмитрівська, Зорівська, Шрамківська, Ірклiївська *(Золотоніський район)*, Бабанська, Жашківська, Іваньківська, Маньківська, Уманська *(Уманський район)*.

З початку повномасштабних військових дій в Україні, в області утворилось 3202,8 т відходів від руйнувань, з яких станом на 01.01.2025:

- 1257,3 т знаходились у місцях тимчасового зберігання в Уманському та Черкаському районах (до їх подальшого відновлення чи видалення);
- 139,9 т відновлено;
- 1805,6 т видалено.

Збитки, завдані довкіллю Черкаської області внаслідок бойових дій в Україні, обраховані Державною екологічною інспекцією Центрального округу, станом на 01.01.2024 становили 145,6 млрд грн.

Шкода, завдана атмосферному повітрю через бойові дії в Україні:

- забруднення атмосферного повітря внаслідок горіння нафти, нафтопродуктів та газу – на суму 199,2 млн грн;
- забруднення атмосферного повітря внаслідок лісових пожеж – на суму 132,9 тис. грн;
- забруднення атмосферного повітря внаслідок загорання інших об'єктів – на суму 432,9 тис. грн.

Шкода, завдана земельним ресурсам через бойові дії в Україні (внаслідок їх засмічення) – на загальну суму 145,4 млрд грн.

На карті нижче наведена порівняльна оцінка збитків довкіллю регіонів України, завданих військовими діями в Україні, з 24.02.2022 по III квартал 2024 року (за інформацією журналу Forbes Ukraine). За даною оцінкою, загальні збитки довкіллю України, спричинені військовими діями, становили 62,9 млрд дол. США; з них по Черкаській області – 3,5 млрд дол. США *(5,6%)*.

Мал. 15 Оцінка збитків довкіллю регіонів України, спричинених військовими діями в Україні, з 24.02.2022 по III квартал 2024 року, млрд дол. США

4. ГОЛОВНІ ЧИННИКИ ТА СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ

4.1. SWOT-аналіз Черкаської області

SWOT-аналіз Черкаської області проведено з урахуванням військових дій на території України, стану, тенденцій та актуальних проблемних питань розвитку регіону.

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Потужний сектор первинної переробки с/г продукції та виробництва харчових продуктів, напоїв 2. В західній частині Черкащини перетинаються автошляхи міжнародного значення (траси Е-95 та Е-50) 3. Область перетинається основною водною транспортною артерією України – річкою Дніпро в його судноплавній частині – з потенційною можливістю розміщення та модернізації відповідної інфраструктури 4. Сприятливі природно-кліматичні умови для впровадження об'єктів розподіленої генерації електроенергії за рахунок альтернативних джерел енергії (сонця та вітру) 5. Наявність промислових зон для інвестування 6. Наявність ІТ сектору в економіці області 7. Значна кількість ВПО (136 824 особи), які є потенційним трудовим ресурсом 8. Можливість реабілітації військових та цивільних осіб, наявність закладів для реабілітації 9. Розвинена мережа точок доступу до адміністративних послуг та робота над доступністю послуг 10. Наявність медичних закладів, що застосовують сучасне медичне обладнання та інноваційні методи лікування (кардіологічний центр, обласна лікарня, обласний онкологічний диспансер, обласна дитяча лікарня)	1. Нестабільна безпекова ситуація у зв'язку із військовими діями 2. Недостатня кількість захисних споруд для укриття населення 3. Недосконала система оповіщення 4. Незабезпеченість засобами індивідуального захисту непрацюючого населення, яке проживає в зонах можливого радіаційного забруднення та прогнозованих зонах хімічного забруднення 5. Незадовільний стан мережі автомобільних доріг загального користування (дорожнє покриття) 6. Депопуляція населення, яка спровокована від'ємним природним приростом, значною міграцію внаслідок військових дій 7. Трудова міграція кваліфікованих кадрів (зокрема студентів), в т.ч. за кордон 8. Дефіцит електроенергії в регіоні 9. Низька експортна активність суб`єктів господарювання в регіоні 10. Недостатня інноваційна активність господарського комплексу 11. Недостатній рівень цифрових навичок населення 12. Відсутність місцевих планів і бачення цифрової трансформації громад 13. Недостатній рівень співпраці науки та господарського комплексу; слабко

11. Високий туристичний потенціал 12. Наявність значної кількості об'єктів історико-культурної спадщини та рекреаційних територій 13. Сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування сільськогосподарських культур 14. Наявність запасів корисних копалин (бентонітові та каолінові глини, апатит-ільменітові руди, джерела мінеральних вод) 15. Наявність інноваційних технологій в сфері захисту рослин 16. Область розташована в центрі України та межує зі столичним регіоном, що надає переваги в питаннях логістики та залучення інвестицій	розвинена база для здійснення наукової та дослідницької діяльності 14. Невідповідність попиту та пропозицій на ринку праці 15. Слабка інституційна спроможність органів місцевого самоврядування (штатна укомплектованість, якість підготовки кадрів) 16. Невелика кількість сучасних туристичних об'єктів з повним комплексом забезпечення потреб туриста 17. Зношеність об`єктів житлово-комунального господарства та соціальної інфраструктури 18. Незадовільний стан водних об'єктів 19. Відсутні комплексні підходи до управління відходами; перевантаження місцевих полігонів ТПВ 20. Низький рівень оновлення містобудівної документації на регіональному та місцевому рівні; низький рівень застосування геоінформаційних технологій, а також обізнаності населення щодо їх можливостей 21. Несприятлива демографічна структура населення в сільській місцевості 22. Дефіцит високооплачуваних робочих місць в сільській місцевості
Можливості	**Загрози**
1. Євроінтеграційні процеси, що відкриють нові можливості для залучення інвестицій та формування нових партнерство 2. Розвиток дипломатичних відносин з новими країнами та регіонами, що сприятиме виходу на нові ринки збуту і створюватиме можливості для залучення інвестицій для розвитку та модернізації транспортної інфраструктури	1. Розгортання військових дій на території України 2. Виснаження економіки при невизначено-тривалій війни з рф 3. Знищення та значне пошкодження соціальної, енергетичної, господарської та іншої інфраструктури 4. Втрата людського капіталу та

3. Діяльність проектів міжнародної допомоги, які підтримуватимуть реформи в Україні 4. Розвиток альтернативної енергетики у світі 5. Зростання попиту на продукцію ВПК (воєнно-промисловий комплекс) 6. Зростаюча потреба в реабілітаційних послугах, що створить можливість для переорієнтації наявного рекреаційного потенціалу 7. Виконання Плану для Ukraine Facility 8. Зростання світового попиту на продовольство 9. Зростання попиту на нішеву харчову продукцію в Європі та Америці 10. Покращення умов ведення бізнесу в Україні 11. Зростання попиту на інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в Україні та світі 12. Децентралізація влади в Україні 13. Зростання популярності туризму в Україні і світі	депопуляція населення 5. Погіршення кліматичної та екологічної ситуації в Україні, у т. ч. внаслідок бойових дій 6. Збільшення числа “нових” вразливих категорій населення, що потягне за собою витрати на соціальне забезпечення населення 7. Неготовність систем управління регіональним розвитком до процедур та кращих практик ЄС 8. Наявність ризику рецесії світової економіки 9. Коливання цін на світових енергетичних ринках 10. Зростання споживчих цін 11. Висока вартість позичкових коштів в Україні 12. Нестабільність курсу національної валюти 13. Наявність тіньового сектору економіки 14. Міграція працездатного населення (в т. ч. молоді) за межі області та за кордон

4.2. SWOT-матриця Черкаської області

SWOT-матриця дозволяє виявити взаємозв'язки між внутрішніми (сильні та слабкі сторони) і зовнішніми (можливості та загрози) факторами, які мають стратегічне значення для Черкаської області. Суцільна лінія символізує сильний взаємозв'язок, пунктирна – слабкий. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних, операційних цілей та завдань розвитку області.

Порівняльні переваги

Виклики

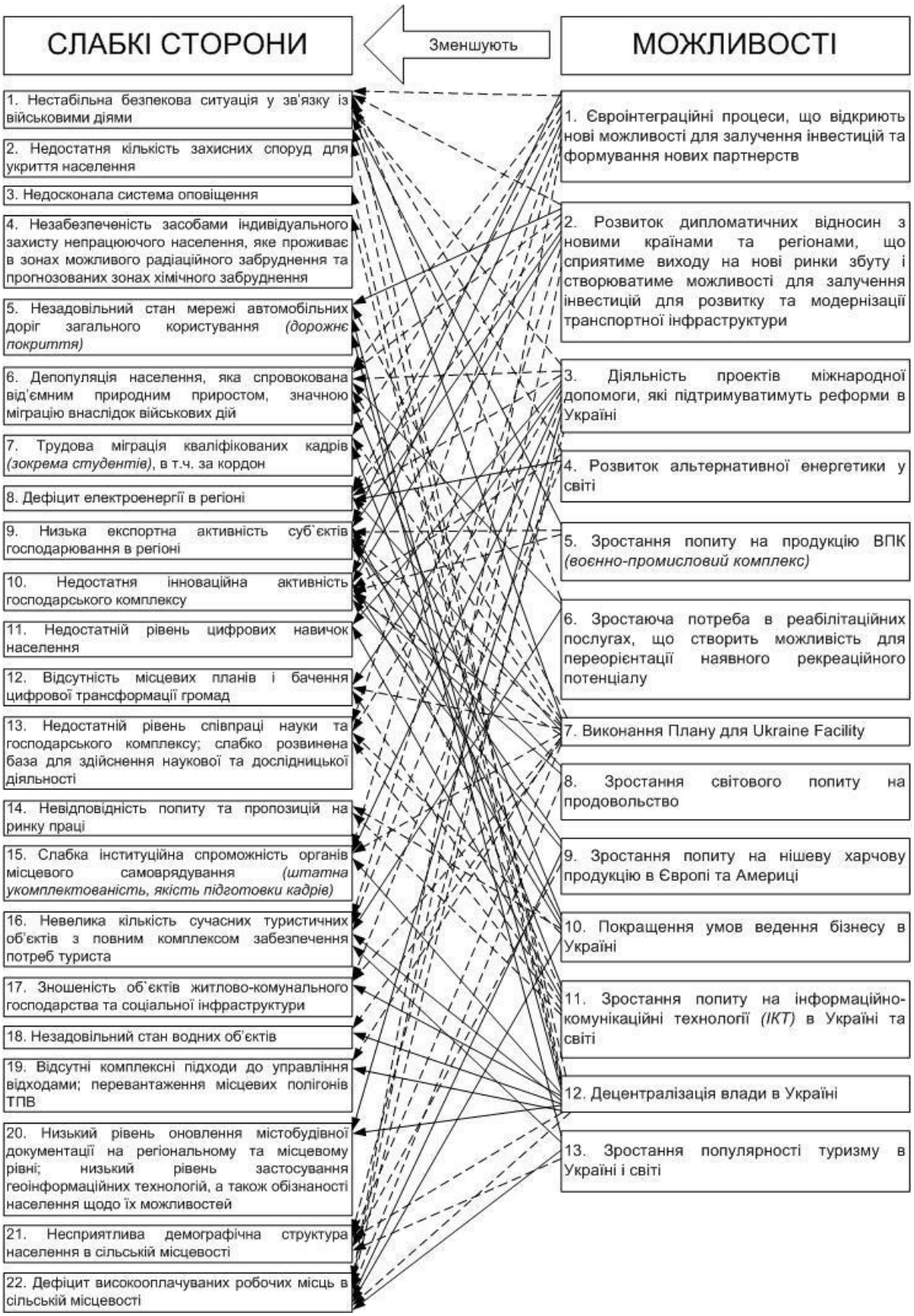
СЛАБКІ СТОРОНИ
Зменшують
МОЖЛИВОСТІ
1. Нестабільна безпекова ситуація у зв'язку із військовими діями
2. Недостатня кількість захисних споруд для укриття населення
3. Недосконала система оповіщення
4. Незабезпеченість засобами індивідуального захисту непрацюючого населення, яке проживає в зонах можливого радіаційного забруднення та прогнозованих зонах хімічного забруднення
5. Незадовільний стан мережі автомобільних доріг загального користування (дорожнє покриття)
6. Депопуляція населення, яка спровокована від'ємним природним приростом, значною міграцію внаслідок військових дій
7. Трудова міграція кваліфікованих кадрів (зокрема студентів), в т.ч. за кордон
8. Дефіцит електроенергії в регіоні
9. Низька експортна активність суб`єктів господарювання в регіоні
10. Недостатня інноваційна активність господарського комплексу
11. Недостатній рівень цифрових навичок населення
12. Відсутність місцевих планів і бачення цифрової трансформації громад
13. Недостатній рівень співпраці науки та господарського комплексу; слабко розвинена база для здійснення наукової та дослідницької діяльності
14. Невідповідність попиту та пропозицій на ринку праці
15. Слабка інституційна спроможність органів місцевого самоврядування (штатна укомплектованість, якість підготовки кадрів)
16. Невелика кількість сучасних туристичних об'єктів з повним комплексом забезпечення потреб туриста
17. Зношеність об`єктів житлово-комунального господарства та соціальної інфраструктури
18. Незадовільний стан водних об`єктів
19. Відсутні комплексні підходи до управління відходами; перевантаження місцевих полігонів ТПВ
20. Низький рівень оновлення містобудівної документації на регіональному та місцевому рівні; низький рівень застосування геоінформаційних технологій, а також обізнаності населення щодо їх можливостей
21. Несприятлива демографічна структура населення в сільській місцевості
22. Дефіцит високооплачуваних робочих місць в сільській місцевості
1. Євроінтеграційні процеси, що відкриють нові можливості для залучення інвестицій та формування нових партнерств
2. Розвиток дипломатичних відносин з новими країнами та регіонами, що сприятиме виходу на нові ринки збуту і створюватиме можливості для залучення інвестицій для розвитку та модернізації транспортної інфраструктури
3. Діяльність проектів міжнародної допомоги, які підтримуватимуть реформи в Україні
4. Розвиток альтернативної енергетики у світі
5. Зростання попиту на продукцію ВПК (воєнно-промисловий комплекс)
6. Зростаюча потреба в реабілітаційних послугах, що створить можливість для переорієнтації наявного рекреаційного потенціалу
7. Виконання Плану для Ukraine Facility
8. Зростання світового попиту на продовольство
9. Зростання попиту на нішеву харчову продукцію в Європі та Америці
10. Покращення умов ведення бізнесу в Україні
11. Зростання попиту на інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в Україні та світі
12. Децентралізація влади в Україні
13. Зростання популярності туризму в Україні і світі

Ризики

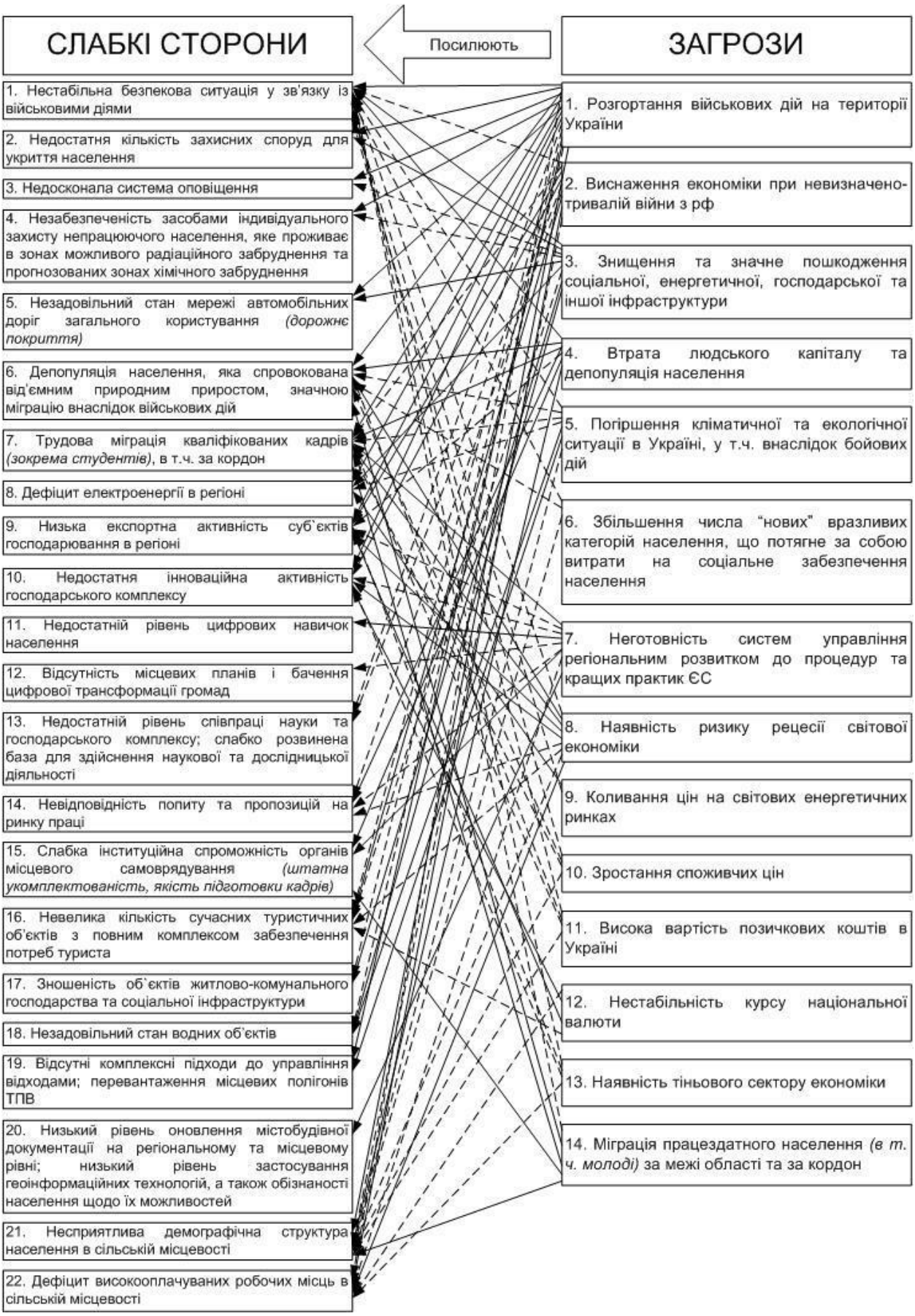
СЛАБКІ СТОРОНИ
Посилюють
ЗАГРОЗИ
1. Нестабільна безпекова ситуація у зв'язку із військовими діями
2. Недостатня кількість захисних споруд для укриття населення
3. Недосконала система оповіщення
4. Незабезпеченість засобами індивідуального захисту непрацюючого населення, яке проживає в зонах можливого радіаційного забруднення та прогнозованих зонах хімічного забруднення
5. Незадовільний стан мережі автомобільних доріг загального користування (дорожнє покриття)
6. Депопуляція населення, яка спровокована від'ємним природним приростом, значною міграцію внаслідок військових дій
7. Трудова міграція кваліфікованих кадрів (зокрема студентів), в т.ч. за кордон
8. Дефіцит електроенергії в регіоні
9. Низька експортна активність суб`єктів господарювання в регіоні
10. Недостатня інноваційна активність господарського комплексу
11. Недостатній рівень цифрових навичок населення
12. Відсутність місцевих планів і бачення цифрової трансформації громад
13. Недостатній рівень співпраці науки та господарського комплексу; слабко розвинена база для здійснення наукової та дослідницької діяльності
14. Невідповідність попиту та пропозицій на ринку праці
15. Слабка інституційна спроможність органів місцевого самоврядування (штатна укомплектованість, якість підготовки кадрів)
16. Невелика кількість сучасних туристичних об'єктів з повним комплексом забезпечення потреб туриста
17. Зношеність об`єктів житлово-комунального господарства та соціальної інфраструктури
18. Незадовільний стан водних об`єктів
19. Відсутні комплексні підходи до управління відходами; перевантаження місцевих полігонів ТПВ
20. Низький рівень оновлення містобудівної документації на регіональному та місцевому рівні; низький рівень застосування геоінформаційних технологій, а також обізнаності населення щодо їх можливостей
21. Несприятлива демографічна структура населення в сільській місцевості
22. Дефіцит високооплачуваних робочих місць в сільській місцевості
1. Розгортання військових дій на території України
2. Виснаження економіки при невизначено-тривалій війни з рф
3. Знищення та значне пошкодження соціальної, енергетичної, господарської та іншої інфраструктури
4. Втрата людського капіталу та депопуляція населення
5. Погіршення кліматичної та екологічної ситуації в Україні, у т.ч. внаслідок бойових дій
6. Збільшення числа "нових" вразливих категорій населення, що потягне за собою витрати на соціальне забезпечення населення
7. Неготовність систем управління регіональним розвитком до процедур та кращих практик ЄС
8. Наявність ризику рецесії світової економіки
9. Коливання цін на світових енергетичних ринках
10. Зростання споживчих цін
11. Висока вартість позичкових коштів в Україні
12. Нестабільність курсу національної валюти
13. Наявність тіньового сектору економіки
14. Міграція працездатного населення (в т. ч. молоді) за межі області та за кордон

4.3. Сценарії розвитку Черкаської області до 2027 року

Для формування сценаріїв майбутнього соціально-економічного розвитку Черкаської області визначаються ключові зовнішні та внутрішні фактори, що найбільшою мірою впливають на негативні та позитивні зміни у середовищі на рівні регіону. Це, зокрема: інтенсивність військової агресії з боку росії, розвиток альтернативної енергетики у світі, розвиток дипломатичних стосунків з новими країнами, євроінтеграційні процеси, зростання або ж зменшення російської агресії та її наслідків (у розрізі зовнішніх по відношенню до регіону факторів) та масштаби тіньової економіки, депопуляція населення регіону пов'язана з природними чинниками та міграційними процесами, потужний сектор первинної переробки с/г продукції та виробництва харчових продуктів (у розрізі внутрішньорегіональних факторів).

Метою сценарного аналізу є визначення перспективної траєкторії розвитку регіону, яка може бути реалізована при найбільш ймовірних сценаріях розвитку подій, та корегування міри досягнення цільових орієнтирів. Умовами формування сценаріїв є їх альтернативність та врахування засад смартспеціалізації як інструменту підвищення конкурентоспроможності.

Основний сценарій соціально-економічного розвитку Черкаської області

Основний сценарій соціально-економічного розвитку можливий за умови збереження існуючих тенденцій як всередині країни, так і за її межами, а також якщо прогнозовані загрози не реалізуються повністю, а їхні наслідки будуть компенсовані сильними сторонами регіону.

Загальнодержавний рівень

1. Продовження військових дій на території України з повільним просуванням російських збройних сил на сході країни є одним із найвагоміших факторів, що впливає на поточний стан та розвиток Черкаської області та України в цілому. Поступове зростання інтенсивності обстрілів об'єктів критичної та цивільної інфраструктури області матиме негативний вплив на економічну стабільність регіону, безпеку населення та загальну якість життя мешканців області та України в цілому.

2. Відсутність значних змін у зовнішньополітичній ситуації країни, продовження міжнародними партнерами політики запобігання ескалації конфлікту.

3. Продовження міграції частини населення за кордон негативно позначиться на темпах економічного розвитку країни та ускладнить ситуацію на ринку праці через нестачу кваліфікованих спеціалістів.

4. Продовження активної внутрішньої міграції в Україні, а саме релокація ВПО.

5. Стале збільшення кількості соціально вразливого населення країни, зокрема чисельності зростання груп ВПО та ветеранів і членів їх сімей.

6. Зростання державних витрат на закупівлю вітчизняного озброєння, що сприятиме розбудові конкурентоспроможного ринку військового обладнання і техніки.

7. Диверсифікація та розширення зовнішньоекономічних зв'язків України у напрямку поглиблення зовнішньоекономічних відносин з країнами Європейського союзу, Америки, Азії та Африки завдяки активній дипломатичній роботі щодо залучення міжнародної підтримки та зміцненню зв'язків з іншими державами.

8. Подальша адаптація Українського законодавства до стандартів ЄС, впровадження

нових стандартів виробництва, що відкриває для України нові ринки збуту та сприяє конкурентоспроможності Українських продуктів на європейському ринку.

9. На макрорівні заходи із детінізації недостатньо комплексні, як наслідок - відбувається повільне переведення бізнесу в легальне поле.

10. Пріоритетний розвиток малого і середнього підприємництва у сфері промислового і сільського виробництва шляхом спрощення адміністрування податків, створення умов для покращення доступу до фінансових (кредитних) ресурсів та зменшення монополізованості ринків.

11. Помірне реформування у соціальній сфері (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист населення та інші) в межах наявних ресурсів.

12. Повільні темпи боротьби з корупцією.

13. Подальше сприяння інтеграції існуючих промислових кластерів України з Європейською платформою співпраці кластерів (The European Cluster Collaboration Platform) з метою зміцнення вітчизняних кластерів, імплементації найкращих практик, запроваджених в ЄС, отримання доступу вітчизняних кластерів до програм підтримки ЄС.

14. Покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг загального користування державного значення за основними маршрутами, в першу чергу за напрямами міжнародних і національних транспортних коридорів, на підходах до великих міст, дорогах з найвищою інтенсивністю руху з метою більш широкого використання логістичного потенціалу України.

15. Децентралізаційний вектор загальнодержавної регіональної політики зберігається, відповідні фонди продовжують функціонувати для забезпечення регіонального розвитку.

16. Реформи розробляються і реалізуються із акцентом на технологічну модернізацію та системну інноваційну політику із запровадженням SMART-спеціалізації, однак має місце недостатня комплексність у проведенні та узгодженні податкової, бюджетної, митної, структурної економічної політик.

17. Популяризація вітчизняних продуктів на внутрішньому ринку, зокрема за рахунок програми «Зроблено в Україні».

18. Нестабільність у мережі електропостачання через зруйновану енергетичну інфраструктуру.

19. Продовжується реалізація програм підтримки поступового переходу на зелену енергетику, в тому числі за участі міжнародних партнерів.

Регіональний рівень

1. Продовження військових дій на території України з повільним просуванням російських збройних сил на Сході України.

2. Поступове збільшення інтенсивності обстрілів об'єктів критичної та цивільної інфраструктури області, що може призвести до порушення економічної стабільності регіону, зниження безпеки населення та погіршення якості життя мешканців.

3. Основні підприємства-експортери зміцнюють свої позиції на європейських ринках, що, в свою чергу, веде до поступового зростання цін на продукцію, виготовлену в регіоні.

4. Зростаюча міжнародна підтримка сприяє реалізації міжнародних проєктів у регіоні.

5. Збільшення державних витрат на закупівлю вітчизняного озброєння стимулює розвиток промислових підприємств Черкащини та сфери ВПК, збільшуючи їхній внесок у створення регіонального продукту та забезпечення нових робочих місць.

6. Популяризація вітчизняних товарів через програму «Зроблено в Україні» сприятиме зростанню відсотка переробних підприємств у регіоні та пришвидшенню їх розвитку.

7. Підвищення інвестиційної привабливості регіону шляхом розвитку його міжнародного іміджу.

8. Зростання туристичної привабливості регіону завдяки розвитку існуючих та створенню нових об'єктів туристичної інфраструктури.

9. Підвищення рівня інформованості територіальних громад щодо можливостей залучення фінансування та підвищення професіоналізму управлінців у системі місцевого самоврядування.

10. Помірне зростання зацікавленості іноземних інвесторів у Черкаській області.

11. Міграційні тенденції залишаються на поточному рівні, і частина населення, втраченого через трудову міграцію, компенсується за рахунок ВПО, які прибувають до регіону.

12. Нестабільність у мережі електропостачання через зруйновану енергетичну інфраструктуру.

13. У Черкаській області продовжують розвивати зелену енергетику як частину енергетичної незалежності. Встановлення нових сонячних та вітрових станцій відбувається поступово, зокрема завдяки міжнародним грантам та державній підтримці.

Продовження повномасштабної війни, розпочатої 24 лютого 2022 року, залишатиметься ключовим фактором, що визначає реалізацію основного сценарію розвитку. Тривала війна матиме серйозні наслідки для Черкаської області та України в цілому, зокрема в аспектах енергетичної безпеки, економічної стабільності та людського капіталу. Часті ракетні обстріли об’єктів критичної інфраструктури можуть суттєво ускладнити роботу малого та середнього бізнесу через нестабільне енергопостачання. У таких умовах погіршення якості життя населення може посилити міграційні процеси за кордон у пошуках кращих умов життя.

Є ризик того, що така міграція може стати довгостроковою або постійною, що негативно позначиться на соціально-економічному становищі Черкащини. У поєднанні з природними демографічними тенденціями та трудовою міграцією, це може призвести до поступового скорочення населення області. Частково міграційні втрати можуть бути компенсовані за рахунок внутрішньо переміщених осіб, серед яких є кваліфіковані спеціалісти. Однак навіть за оптимістичним сценарієм дефіцит робочої сили зберігатиметься через диспропорцію працездатного населення серед ВПО порівняно з тими, хто виїхав за межі області.

Нестача працівників сприятиме зростанню заробітної плати, але одночасно уповільнить економічне зростання, знижуючи конкурентоспроможність секторів, що потребують висококваліфікованих кадрів. Обмежена пропозиція робочої сили за одночасного зростання її вартості може стати серйозною перепоною для залучення інвестицій та розвитку економічного потенціалу області.

У межах основного сценарію очікується сталий ріст соціально вразливих категорій населення, зокрема серед внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, членів їхніх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни. Тому особливу увагу слід приділити розвитку здатності регіону швидко реагувати на кризові ситуації та надавати необхідну реабілітаційну допомогу. Черкащина має медичні установи, оснащені сучасним обладнанням та інноваційними методами лікування, що дозволяє надавати високоякісну медичну допомогу постраждалим.

Макроекономічна політика, покращення інвестиційного клімату та активне залучення міжнародної допомоги сприятимуть як прямим, так і портфельним інвестиціям. Включення інноваційного розвитку до стратегічних пріоритетів Черкаської області дозволить прискорити створення та розвиток індустріальних і технологічних парків. Продовжуватимуться зусилля зі створення інноваційних центрів, таких як бізнес-інкубатори та стартап-центри. Залучення інвестицій також забезпечить розвиток транспортної (в тому числі водної) та енергетичної інфраструктури.

Проте геополітична ситуація та внутрішні кризові фактори в Україні можуть відволікати ресурси від зосередження на ключових точках росту. Важливу роль у забезпеченні зайнятості та доходів населення відіграватимуть невиробничі сектори. Серед промислових галузей особливо виділяється харчова промисловість, яка зосередиться на підвищенні рівня переробки продукції. Інноваційно активні підприємства будуть переважно в секторі високотехнологічного машинобудування (зокрема військового) та енергетики. Також планується розширення потужностей із переробки м'ясо-молочної продукції, овочів і фруктів, із впровадженням середньотехнологічних інновацій.

Черкаси залишатимуться найбільшим промисловим центром області з розвитком харчової, машинобудівної, легкої та хімічної промисловості. Умань спеціалізуватиметься на машинобудуванні та сільському господарстві, з акцентом на харчову переробку. Завдяки концентрації населення в обох містах розвиватимуться торгівля та сфера послуг, зокрема громадське харчування, освіта, охорона здоров'я та туризм.

Хоча інвестиції в цю галузь зменшилися через військові ризики, місцева влада і приватні компанії підтримують проєкти з переходу на відновлювані джерела. Зелена енергетика стає важливим напрямком регіональної стратегії, сприяючи зниженню залежності від зовнішніх джерел та відновленню економіки.

Особлива увага в базовому сценарії буде приділена переробній промисловості. Очікується активізація виробництва продукції підприємств переробної промисловості, концентрація яких на Черкащині є значною.

Також, варто зазначити, що ВПК Черкаської області продовжує функціонувати в межах існуючих потужностей, орієнтуючись переважно на державні замовлення та забезпечення потреб оборонної промисловості. Розвиток ВПК відбувається поступово, зберігається стабільний рівень виробництва, однак через обмеження в інвестиціях та технологічному розвитку темпи зростання залишаються помірними. Військове виробництво продовжує бути важливим сектором, проте не здатне стати основним джерелом економічного зростання для регіону.

Песимістичний сценарій соціально-економічного розвитку Черкаської області

Песимістичний сценарій соціально-економічного розвитку Черкаської області може реалізуватися у разі посилення інтенсивності військових дій в Україні через повномасштабне вторгнення, яке розпочалося росією 24 лютого 2022 року, та нездатність компенсувати наявні ризики сильними сторонами.

Загальнодержавний рівень

1. Продовження військових дій на території України з активним просуванням російських збройних сил на сході країни.

2. Значне підвищення інтенсивності обстрілів об'єктів критичної та цивільної інфраструктури області матиме катастрофічні наслідки для економічної стабільності регіону, безпеку населення та загальну якість життя, а також призведе до знищення значної частки цих інфраструктури.

3. Депопуляція населення через міграцію значної частини населення за кордон, його фізичне знищення та природні причини.

4. Стрімке збільшення кількості соціально вразливого населення країни, зокрема чисельності зростання груп ВПО та ветеранів і членів їх сімей.

5. Суттєве виснаження економіки внаслідок ведення війни.

Регіональний рівень

1. Значна інтенсивність обстрілів об'єктів критичної та цивільної інфраструктури області, що призводить до її значного руйнування.

2. Темпи зростання експорту продукції, виробленої в області, сповільнюються; експорт переважно забезпечується продукцією агропромислового комплексу.

3. Зниження інвестиційної привабливості регіону через зростаючу небезпеку та ризикованість інвестицій.

4. Депопуляція населення через міграцію значної частини населення за кордон, його фізичне знищення та природні причини.

5. Зникнення значної частини малого та середнього бізнесу внаслідок ускладнення ведення підприємницької діяльності в умовах інтенсивної війни, що призведе до зростання рівня безробіття в регіоні.

6. Через інтенсивні бойові дії та обстріли критичної інфраструктури розвиток зеленої енергетики зупиняється.

7. Відбувається подальше погіршення ситуації з водопостачанням населених пунктів, відмічається пересихання та/або замулення окремих водних джерел.

Виснаження економіки призведе до значного погіршення рівня життя населення, що у середньостроковій перспективі спричинить розбалансування соціально-економічної системи регіону.

Через інтенсивні бойові дії на території України та масштабні ракетні обстріли критичної та цивільної інфраструктури, надходження інвестицій у регіон значно зменшиться. Інвестиції будуть вважатися надто ризикованими в очах потенційних донорів. Це стримуватиме розвиток, модернізацію економіки регіону та реалізацію стратегічних проєктів.

Також відбудеться суттєва депопуляція, спричинена міграцією населення через низький рівень життя, фізичне знищення та природні фактори. Депопуляція буде особливо помітною на сільських територіях, де відсутня якісна інфраструктура і можливості для зайнятості.

У песимістичному сценарії очікується зниження обсягів сільськогосподарського виробництва через зниження врожайності, викликане пошкодженням та отруєнням сільськогосподарських ґрунтів. Це призведе до значного скорочення експортного потенціалу регіону.

Переробна промисловість Черкаської області стикається з серйозними труднощами через економічну кризу, скорочення сировинного матеріалу та зниження доступу до ринків збуту. Багато підприємств зазнають труднощів у модернізації своєї продукції через високі витрати та відсутність інновацій. Це спричиняє зростання безробіття в регіоні та зниження рівня життя населення.

Залученість населення до соціально-економічного життя Черкаської області у песимістичному сценарії значно зменшиться через накопичену втому та байдужість. Це ускладнить формування сприятливих умов для розвитку та диверсифікації регіональної економіки, а також створення приватних ініціатив.

Інноваційно активні промислові підприємства зосереджуватимуться в основному у Черкасах, Черкаському районі, а також у містах Канів, Сміла та Умань.

Існуючі об'єкти зеленої енергетики, зокрема сонячні й вітрові станції, пошкоджуються внаслідок ракетних обстрілів, що призводить до енергетичного дефіциту в регіоні. Відсутність прогресу в розвитку зеленої енергетики поглиблює енергетичну кризу, обмежуючи можливості для відновлення інфраструктури та економіки загалом.

У разі песимістичного сценарію, потенціал Черкаської області для структурних змін залишатиметься нереалізованим, а бізнес продовжуватиме орієнтуватися на короткострокові прибутки та високу рентабельність у сервісно-торговельних галузях. Розпочаті процеси забезпечуватимуть лише нестабільне зростання протягом прогнозного періоду.

У випадку ознак песимістичного сценарію органи влади повинні зосередити зусилля на кризовому менеджменті та запуску драйверів регіональної економіки, зокрема на відновленні та підтримці ключових економічних секторів. Тіньова економіка, ймовірно, збережеться на високому рівні.

Оптимістичний сценарій соціально-економічного розвитку Черкаської області

Оптимістичний сценарій соціально-економічного розвитку Черкаської області можливий за умови поступового зменшення інтенсивності бойових дій на території України та їх завершення у строки, визначені українським урядом. У рамках цього сценарію Черкаська область зможе повною мірою використати свої сильні сторони в поєднанні з реалізацією наявних можливостей.

Загальнодержавний рівень

1. Інтенсивність бойових дій на території України поступово знижується і зрештою припиняється. Україна відновлює контроль над окупованими територіями Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької областей, а також АР Крим.

2. Починається масштабний процес відбудови зруйнованих та виснажених війною територій завдяки міжнародній фінансовій допомозі та репараціям.

3. Українська економіка поступово відновлюється, набуваючи ознак стійкого розвитку.

4. Частина населення, яка виїхала за кордон через бойові дії, починає повертатися в країну.

5. Успішно реалізується політика детінізації економіки та боротьби з корупцією.

6. Системні економічні реформи сприяють структурним трансформаціям.

7. Законодавство України повністю адаптоване до європейських стандартів, і розпочинається активний процес вступу до ЄС.

8. В Україні збільшується кількість іноземних туристів, що сприяє розвитку туристичної галузі.

9. Відбувається консолідація влади та суспільства для післявоєнного відновлення країни.

10. Зростає інвестиційна привабливість країни для іноземних фондів.

Регіональний рівень

1. Консолідоване регіональне суспільство та влада спільно спрямовують зусилля на післявоєнне відновлення регіону, вирішення економічних і соціальних проблем.

2. Частина населення, яке мігрувало з регіону під час повномасштабної війни, повертається до своїх громад. Також частина внутрішньо переміщених осіб залишається жити в регіоні, що сприяє демографічному зростанню та економічному пожвавленню.

3. Активне залучення значних інвестицій у проєкти післявоєнного відновлення регіону та стабільне зростання інтересу іноземних інвесторів до Черкаської області.

4. Стрімке зростання переробної промисловості, що дозволить значно збільшити обсяги виробництва та експорту високоякісної продукції, сприяючи економічному зростанню регіону та зміцненню його промислової бази.

5. Розвиток туристичних об’єктів регіону та розбудова якісної туристичної інфраструктури для задоволення зростаючого попиту серед внутрішніх та зовнішніх туристів.

6. Вихід з «тіні» суб’єктів малого та середнього бізнесу.

7. Збільшення експорту місцевої продукції на закордонні ринки.

8. Зелена енергетика стає одним із драйверів економічного зростання в області.

Реалізація оптимістичного сценарію значною мірою залежить від зовнішніх факторів і потребує від регіональної влади здатності швидко оптимально використати сильні сторони для ефективного досягнення поставлених цілей.

У межах реалізації цього сценарію сильні сторони Черкаської області посилюватимуть її транспортно-комунікаційний потенціал через активний розвиток логістичної та транспортної інфраструктури, зокрема вздовж міжнародних автошляхів, таких як траси Е-95 та Е-50, а також через вдосконалення річкових портів, що є важливими елементами для регіону. Це стане вирішальним фактором для швидкого відновлення постраждалих територій і відновлення міжнародних торгових зв’язків. Завдяки своєму вигідному географічному розташуванню, Черкаська область має значний потенціал для перетворення на логістичний хаб у процесі післявоєнного відновлення, що

сприятиме зміцненню її економічної стабільності та розвитку.

За оптимістичним сценарієм очікується позитивне демографічне зростання в регіоні завдяки поверненню населення, яке виїхало за кордон, та частині внутрішньо переміщених осіб, що залишатимуться в регіоні після завершення повномасштабної війни. Це сприятиме відновленню та розширенню трудового потенціалу регіону та стимулюватиме розвиток місцевої економіки.

В області є потенціал розвитку сфер оздоровлення та туризму. Це фізична та психологічна реабілітація ветеранів війни, розвиток туристичних маршрутів, індивідуального туристичного обслуговування та активного відпочинку. Впровадження ефективної концепції управління твердими побутовими відходами сприятиме підвищенню туристичної привабливості регіону та сприятиме його екологічності.

Лідерами технологічного оновлення стануть хімічні, фармацевтичні та машинобудівні підприємства, здатні забезпечити високу ефективність для суспільства. Водночас, швидка модернізація відбудеться в харчовій промисловості, аграрному секторі, ІТ сфері, а також у галузях, що займаються виробництвом і розподілом електроенергії, газу та води, текстильним виробництвом і розробкою кар'єрів. Чому буде сприяти активне залучення інвестицій на реалізацію та розвиток бізнес проєктів.

Висока ефективність проєктів з переходу на зелену енергію сприяє створенню нових робочих місць, зростанню експорту екологічно чистої енергії, зниженню впливу на довкілля та енергетичній незалежності регоіну. Вдалий перехід до зеленої енергетики також сприяє зростанню інвестиційної привабливості регіону.

5. СТРАТЕГІЧНІ, ОПЕРАЦІЙНІ ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО 2027 РОКУ

Стратегічною метою розвитку Черкаської області до 2027 року є забезпечення сталого розвитку через модернізацію економіки та відновлення інфраструктури за принципом „краще, ніж було“, посилення безпеки населення та територій, ефективне використання внутрішнього потенціалу, зміцнення соціальної згуртованості, а також розвиток співробітництва та партнерства на всіх рівнях.

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 1. Посилення економічної спроможності регіону	1.1. Стимулювання підприємницької активності в регіоні	1.1.1. Підтримка започаткування власного бізнесу, зокрема ветеранами війни, ВПО та особами з інвалідністю, на умовах гендерної рівності
		1.1.2. Регіональна підтримка діючих суб'єктів малого та середнього підприємництва
		1.1.3. Брендинг регіону, популяризація та поширення локальної продукції
		1.1.4. Розвиток туризму у регіоні
	1.2. Розвиток промислового потенціалу	1.2.1. Модернізація промислового комплексу шляхом зменшення енерговитратності виробництва
		1.2.2. Підвищення ефективності виробництва шляхом впровадження інновацій, популяризація інноваційного бізнесу
		1.2.3. Створення машинобудівного кластера, підтримка діючих та створення нових підприємств ВПК
		1.2.4. Сприяння розвитку виробництва будівельних матеріалів
	1.3. Відновлення кадрового потенціалу регіону	1.3.1. Підготовка кадрів відповідно до вимог регіонального ринку праці
		1.3.2. Підвищення рівня працевлаштування молоді після навчання
		1.3.3. Створення умов для повернення людей (зокрема молоді) в регіон

	1.4. Розвиток міжнародної економічної та інвестиційної діяльності	1.4.1. Розвиток експортного потенціалу
		1.4.2. Розвиток інфраструктури залучення інвестицій (у т. ч. індустріальних парків)
		1.4.3. Підвищення інвестиційної привабливості та популяризація інвестиційних можливостей регіону
Смартспеціалізація регіону С.1. Інноваційні агротехнології, виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, висока якість продуктів харчування	С.1.1. Технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції	С.1.1.1. Стимулювання співробітництва та партнерства регіонального бізнесу і науки в сфері технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції
		С.1.1.2. Інтеграція досліджень та інновацій в технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції
		С.1.1.3. Розвиток кліматично орієнтованого сільського господарства
		С.1.1.4. Створення та розвиток аграрних кластерів
	С.1.2. Технології просування сільськогосподарської продукції	С.1.2.1. Стимулювання співробітництва та партнерства науки і бізнесу регіону в сфері технологій просування сільськогосподарської продукції
		С.1.2.2. Інтеграція досліджень та інновацій в технології просування сільськогосподарської продукції
	С.1.3. Якість та безпека харчових продуктів	С.1.3.1. Стимулювання співробітництва та партнерства науки і бізнесу регіону в харчових технологіях
		С.1.3.2. Інтеграція досліджень та інновацій в харчові технології заради високої якості та безпеки продуктів харчування

Смартспеціалізація регіону С.2. Розвиток ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій	С.2.1. Інновації інформаційно-комунікаційних технологій в секторі регіональної економіки	С.2.1.1. Стимулювання розробки навчальних симуляторів (імітаторів) в поєднанні з технологіями віртуальної, доповненої реальності, штучного інтелекту та автоматизації процесів для сектору регіональної економіки
		С.2.1.2. Розвиток ІТ-кластера та посилення його зв'язку із закладами вищої освіти
Стратегічна ціль 2. Відновлення та розвиток людського капіталу	2.1. Підтримка сім'ї та народжуваності	2.1.1. Покращення репродуктивного здоров'я
		2.1.2. Формування середовища, дружнього до сімей з дітьми
		2.1.3. Забезпечення комплексної підтримки сімей з дітьми (до досягнення повноліття)
	2.2. Ефективна система охорони здоров'я	2.2.1. Популяризація здорового способу життя
		2.2.2. Раннє виявлення та попередження хвороб, що найчастіше призводять до передчасної смертності
		2.2.3. Підвищення рівня доступності медичної допомоги та її якості
		2.2.4. Надання реабілітаційних послуг, підтримка психічного та ментального здоров'я
	2.3. Система освіти, яка відповідає сучасним викликам	2.3.1. Формування сприятливого, інклюзивного освітнього середовища
		2.3.2. Освітня реінтеграція вразливих категорій населення (зокрема ветерани війни, ВПО, особи з інвалідністю)
		2.3.3. Створення рівних можливостей для особистісного та професійного розвитку особи протягом життя, у т. ч. на умовах гендерної рівності
		2.3.4. Розвиток та модернізація закладів освіти, впровадження інноваційних технологій та програм у освітній процес

	2.4. Формування національної ідентичності: молодіжна політика, культура, спорт	2.4.1. Підготовка населення до національного спротиву, національно-патріотичне виховання та молодіжна політика
		2.4.2. Зміцнення статусу української мови, сприяння її розвитку та популяризації
		2.4.3. Створення умов для культурного розвитку та громадської активності населення
		2.4.4. Стимулювання розвитку спорту, організація національних та міжнародних змагань
		2.4.5. Збереження та розвиток культурної спадщини як складової культурної політики та національно-патріотичного виховання
Стратегічна ціль 3. Підвищення стійкості громад	3.1. Збереження, реновація та відновлення інфраструктури на засадах інклюзивності та безбар'єрності	3.1.1. Модернізація та відновлення соціальної інфраструктури
		3.1.2. Зміцнення та відновлення енергетичної інфраструктури
		3.1.3. Розвиток та відновлення транспортної інфраструктури
		3.1.4. Розширення та відновлення житлового фонду
		3.1.5. Покращення та відновлення житлово-комунальної інфраструктури
		3.1.6. Розвиток мереж фіксованого та мобільного Інтернету
	3.2. Покращення доступності та якості публічних послуг, розвиток цифрового врядування	3.2.1. Покращення доступності та якості адміністративних, соціальних та інших публічних послуг
		3.2.2. Впровадження сучасних цифрових інструментів управління та відкритості влади
	3.3. Посилення інституційної спроможності громад, розвиток партнерств та	3.3.1. Посилення кадрового потенціалу органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з урахуванням гендерного підходу

	регіональної згуртованості	3.3.2. Стимулювання міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва, залучення міжнародної допомоги
		3.3.3. Заохочення мешканців громад, зокрема ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю, до участі у вирішенні питань регіонального та місцевого розвитку
		3.3.4. Розвиток цифрових компетентностей населення регіону
	3.4. Посилення безпеки територіальних громад	3.4.1. Будівництво та облаштування укриттів
		3.4.2. Створення та розвиток центрів безпеки у територіальних громадах
		3.4.3. Розвиток систем оповіщення
		3.4.4. Розвиток систем відеоспостереження
		3.4.5. Забезпечення безпечних умов освітнього середовища
	3.5. Захист та відновлення навколишнього природного середовища	3.5.1. Впровадження комплексних систем моніторингу стану довкілля у відповідності до стандартів ЄС
		3.5.2. Запровадження сучасних механізмів управління відходами
		3.5.3. Розвиток природно-заповідного фонду, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття
		3.5.4. Покращення стану водних об’єктів

5.1. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. ПОСИЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Стратегічна ціль „Посилення економічної спроможності регіону“ є стратегічною ціллю, яка спрямована на відновлення та стимулювання економічної активності в регіоні шляхом розвитку підприємництва (зокрема сприяння започаткуванню та веденню власного бізнесу ветеранами війни, ВПО та особами з інвалідністю), промоції області на національному та міжнародному рівні, розвитку туризму, розвитку промислового потенціалу області на засадах інноваційності, відновлення та посилення кадрового потенціалу регіону, відтворення необхідного обсягу людського капіталу і чисельності робочої сили для умов воєнного стану та повоєнного відновлення економіки (зокрема шляхом стимулювання мешканців області залишитись в Україні або повернутись з-за кордону), забезпечення сприятливих умов для залучення інвестицій та розвитку експортної діяльності.

Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію 4 операційних цілей:

Операційна ціль 1.1.	**Операційна ціль 1.2.**	**Операційна ціль 1.3.**	**Операційна ціль 1.4.**
Стимулювання підприємницької активності в регіоні	Розвиток промислового потенціалу	Відновлення кадрового потенціалу регіону	Розвиток міжнародної економічної та інвестиційної діяльності

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 1 матиме такі результати:

- посилено економічну привабливість Черкаської області на всеукраїнській та міжнародній арені;
- залучено інвестиції до регіональної економіки;
- розвинений, гендерно збалансований бізнес;
- забезпечено започаткування та успішне ведення власного бізнесу ветеранами війни, ВПО та особами з інвалідністю;
- створено нові робочі місця;
- збільшено попит на товари та послуги, що виробляються/надаються регіоном;
- забезпечено розвиток туристичної індустрії регіону;
- забезпечено модернізацію виробництва на засадах інноваційності;
- забезпечено ринок праці кваліфікованими кадрами;
- забезпечено ефективну взаємодію між системою освіти та регіональним ринком праці;
- зменшено рівень вимушеної міграції, створено умови для повернення людей в регіон;
- заохочено мешканців регіону жити і працювати у Черкаській області;
- розширено експортні можливості та відкрито нові ринки збуту;
- збільшено надходження до місцевих бюджетів;
- збільшено доходи населення.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.1. Стимулювання підприємницької активності в регіоні

Важливим фактором економічного зростання регіону є розвиток підприємництва як індикатор рівня господарської активності жителів регіону, з одного боку, та оцінка підприємницького клімату в області, – з іншого. Бізнес формує конкурентне середовище, створює робочі місця, забезпечує зайнятість та самозайнятість населення, підтримує розвиток місцевих господарств і ринків, забезпечує податкові надходження до місцевих бюджетів.

За даними Головного управління Державної податкової служби у Черкаській області, у січні – грудні 2024 року кількість малих підприємств (юридичних осіб), зареєстрованих в області, становила 7902 одиниці та 59 377 фізичних осіб – підприємців.

У січні – грудні 2024 року до зведеного бюджету сплачено 4678,3 млн грн внесків малих підприємств та 2014,5 млн грн внесків підприємців – фізичних осіб. Загалом сума внесків від діяльності малого бізнесу у 2024 році становила 6692,8 млн грн. Питома вага загальних внесків – 23,2%.

У контексті військових дій в Україні та повоєнного відновлення економіки, а також необхідності впровадження безбар'єрного простору (зокрема розвитку економічної безбар'єрності), особливого значення набуває підтримка ветеранів війни, ВПО, осіб з інвалідністю у започаткуванні та веденні власного бізнесу.

З 11 квітня 2022 року Черкаська область займається релокацією підприємств, що відбувається в рамках урядової програми з відновлення економіки держави за рахунок переміщення підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, в регіони, де ситуація є контрольованою.

На територію Черкаської області релоковано 34 підприємства, з них 30 підприємств працюють. Релоковані підприємства працюють у таких галузях:
- харчове виробництво – 5 підприємств;
- виробництво металевих виробів – 4 підприємства;
- швейне та текстильне виробництво – 3 підприємства;
- виробництво машин та устаткування – 2 підприємства;
- виробництво пластмас та виробів з пластмаси – 2 підприємства;
- ремонт та обслуговування автотранспортних засобів – 2 підприємства;
- сільське господарство – 2 підприємства;
- деревообробка – 1 підприємство;
- торгівля – 1 підприємство;
- лісозаготівля та вантажний транспорт – 1 підприємство;
- поліграфічна діяльність – 1 підприємство;
- виробництво відеофільмів – 1 підприємство;
- фармацевтика – 1 підприємство;
- ресторанне господарство – 1 підприємство;
- металургія – 1 підприємство;
- постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря – 1 підприємство;
- виробництво листового скла – 1 підприємство;
- виробництво ювелірних виробів – 1 підприємство;
- виробництво товарів господарського призначення та народного споживання – 1 підприємство;
- виробництво з кольорової металургії – 1 підприємство;
- освітні послуги – 1 підприємство.

У 2020 році у Черкаської області з'явився бренд „Черкащина – місце сили". Бренд допомагає ефективніше будувати конкурентні переваги регіону, залучати інвестиції, туристів та експортувати власні продукти. У 2023 році завершено реєстрацію торговельної

марки „Черкащина – місце сили“ та отримано відповідне свідоцтво *(від 30.08.2023 №336806)*.

Брендинг області та просування продукції місцевих товаровиробників є важливими елементами промоції регіону на всеукраїнському та міжнародному рівні, і як результат – сприятимуть розширенню торговельних зв’язків Черкаської області з іншими регіонами та країнами, зростанню попиту на місцеву продукцію, зростанню доходів населення області, збільшенню надходжень до місцевих бюджетів.

Одним з важливих блоків промоції Черкаської області та просування місцевого продукту є розвиток туризму. Регіон має значний потенціал для розвитку туристичної діяльності: природно-кліматичний та історико-культурний потенціал, мальовничі ландшафти, привабливі туристичні маршрути, архітектурні пам’ятки, мережа територій та об’єктів природно-заповідного фонду, рекреаційні можливості.

В той же час, залишається проблема невідповідності рівня розвитку туристичної індустрії наявному потенціалу. На сьогодні в області кількість сучасних туристичних об’єктів з повним комплексом забезпечення потреб туриста є невеликою; крім того, туристичні об’єкти не орієнтовані на інклюзивне середовище. Також проблемними питаннями розвитку туристичної індустрії є транспортна доступність туристичних об’єктів, стан дорожньо-транспортної інфраструктури, безбар’єрний доступ до туристичних об’єктів і локацій.

У Черкаській області станом на 01.01.2024 задекларували свою діяльність у сфері надання туристичних послуг, у т. ч. послуг розміщення, 178 суб’єктів господарської діяльності, з них: 41 юридична особа та 137 фізичних осіб – підприємців. Щодо кількості гостей регіону, у 2024 році Черкаську область відвідали 693,5 тис. туристів, а сума надходжень туристичного збору становила 23,6 млн грн.

Для досягнення операційної цілі передбачається підтримка діючих підприємців та тих, хто планує започаткувати власну справу (зокрема ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю), брендинг регіону та популяризація локальної продукції, розвиток туристичної індустрії.

Очікувані результати:

- збільшено кількість суб’єктів бізнесу;
- збільшено кількість ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю, які відкрили та провадять власний бізнес;
- застосовано гендерний підхід у підтримці діючих суб’єктів бізнесу та тих, хто вирішив відкрити власну справу;
- розширено мережу об’єктів інфраструктури підтримки підприємництва;
- підвищено якість продукції, виробленої в секторі бізнесу;
- збільшено кількість працівників суб’єктів бізнесу;
- збільшено надходження до місцевих бюджетів від діяльності суб’єктів бізнесу;
- підвищено якість надання інформаційно-консультаційних послуг з питань започаткування та ведення підприємницької діяльності;
- забезпечено підсилення іміджу регіону на всеукраїнській та міжнародній арені (зокрема зростання іміджу Черкаської області як туристичного регіону);
- збільшено попит на товари та послуги, що виробляються/надаються регіоном;
- забезпечено просування бренду області „Черкащина – місце сили“;
- підвищено якість надання послуг суб’єктами господарської діяльності, які надають туристичні послуги;
- збільшено кількість туристів;
- збільшено надходження туристичного збору;
- забезпечено розбудову, облаштування, реконструкцію та реставрацію туристичних об’єктів;

● підвищено рівень розвитку інфраструктури та сфери послуг навколо туристичних об'єктів та пам'яток;
● збільшено кількість об'єктів туристичної інфраструктури, які відповідають нормативам безбар'єрності;
● сертифіковано об'єкти туристичної інфраструктури;
● забезпечено розвиток системи інформування туристів;
● покращено стан рекреаційних зон.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
1.1.1. Підтримка започаткування власного бізнесу, зокрема ветеранами війни, ВПО та особами з інвалідністю, на умовах гендерної рівності	- Проведення навчальних курсів для бізнесу, а також тих, хто вирішив відкрити власну справу (у т. ч. для ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю) - Освітні заходи в сфері податкової та фінансової грамотності
1.1.2. Регіональна підтримка діючих суб'єктів малого та середнього підприємництва	- Облаштування та запуск сучасної інфраструктури підтримки підприємництва в регіоні - Підтримка та навчання представників малого та середнього бізнесу щодо специфіки працевлаштування та роботи з особами з інвалідністю - Надання фінансової підтримки підприємцям за кошти місцевих бюджетів - Підтримка релокованих підприємств
1.1.3. Брендинг регіону, популяризація та поширення локальної продукції	- Кампанії з привернення уваги до можливостей регіону (просування бренду регіону, модернізація туристичного порталу регіону) - Позиціонування регіону на національному та міжнародному рівнях (проведення тематичних форумів, участь у міжнародних виставках) - Застосування маркетингових комунікацій в просуванні конкурентних переваг регіону (створення промороликів про регіон) - Реалізація маркетингових стратегій - Інформаційно-маркетингові продукти - Розвиток системи маркетингових комунікацій - Стимулювання і розвиток успішних брендингових кампаній - Залучення місцевого бізнесу до процесу формування та запуску брендів - Створення та систематизація баз даних регіональних виробників товарів та послуг - Інформаційні кампанії з просування регіональних товарів та послуг - Підтримка й розвиток виробництва нішевої агропродукції
1.1.4. Розвиток туризму у регіоні	- Оновлення туристичного сайту області - Розвиток нових туристичних маршрутів, у т. ч. підтримка зеленого туризму

	- Посилення міжнародної, міжрегіональної співпраці між організаціями, що працюють у сфері туризму - Просування „культурного туризму“ через створення інтерактивних онлайн-екскурсій для залучення іноземних туристів - Запровадження соціальної послуги інклюзивного туризму

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.2. Розвиток промислового потенціалу

Промисловість Черкаської області представлена понад 600 основними підприємствами.

У 2024 році обсяг реалізованої промислової продукції становив 138,3 млрд грн *(3,8% від загальнодержавних обсягів)*. Основу промисловості області становили такі галузі:

- виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів *(50,4% від загального обсягу реалізованої промислової продукції);*
- постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря *(19,4%);*
- виробництво хімічних речовин та хімічної продукції *(7,2%);*
- виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів *(5,2%);*
- машинобудування *(4,2%);*
- виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції *(3,6%);*
- виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність *(3,3%);*
- металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування *(2,3%);*
- текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів *(1,7%);*
- інші галузі *(2,7%).*

Враховуючи, що у Черкаській області працює понад 20 підприємств машинобудівної галузі та понад 70 підприємств-підрядників, які випускають комплектуючі для продукції машинобудування, з метою впровадження у виробництво нових технологій та залучення навчальних закладів області до взаємодії з підприємствами, передбачається створення машинобудівного кластера. Підприємствами – потенційними учасниками даного кластера є:

- АТ „Черкаський автобус“ (виробництво автобусів, вантажних автомобілів);
- ТОВ „АЙМАКС-АВТО“ (виробництво і встановлення навісного обладнання для комерційних автомобілів, кузовний відновлювальний ремонт автобусів);
- ТОВ „СПЕЦ-КОМ-СЕРВІС“ (виробництво комерційних автомобілів, спецтехніки, вантажопідйомного обладнання, медичного транспорту, техніки для різних силових структур, спеціальних кріплень, опалювального обладнання);
- ТОВ „ІНТЕРКАРГОТРАК“ (виробництво і ремонт різнопланових надбудов і установок на шасі вантажних автомобілів, суцільнометалевих фургонів);
- ТОВ „ПРОТЕКТ ІНЖИНІРИНГ“ (виробництво спеціальної техніки цивільного та військового призначення, металоконструкцій).

Дана операційна ціль спрямована на модернізацію промислового виробництва на засадах інноваційності, створення машинобудівного кластера, підтримку діючих та створення нових підприємств ВПК, розвиток виробництва будівельних матеріалів.

Очікувані результати:

● посилено інноваційну діяльність підприємств області;

● збільшено кількість впроваджених нових технологічних процесів на підприємствах;

● збільшено кількість замовлень від суб'єктів господарювання на інноваційні дослідження та розробки;

● зміцнено кооперацію між суб'єктами господарювання та науково-дослідним сегментом;

● посилено матеріально-технічну базу у науково-дослідних установах для проведення досліджень та впровадження розробок.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
1.2.1. Модернізація промислового комплексу шляхом зменшення енерговитратності виробництва	- Оновлення основних фондів підприємств - Залучення інвестицій промисловими підприємствами
1.2.2. Підвищення ефективності виробництва шляхом впровадження інновацій, популяризація інноваційного бізнесу	- Впровадження інновацій у виробництво - Стимулювання розвитку галузевих стартап-інкубаторів, стартап-акселераторів, інноваційних бізнес-хабів при закладах вищої освіти - Організація діяльності Центру інноваційних технологій, наукових, прикладних лабораторій - Формування і реалізація концепцій наукових, технологічних парків, науково-технологічних парків, кластерів - Формування інноваційної інфраструктури для розвитку ринку харчових технологій та сільськогосподарської продукції (центр харчових технологій, аграрно-логістичний центр, аграрний технологічний парк, агроінкубатори тощо) - Популяризація кластерної співпраці в середовищі малого і середнього бізнесу та науково-дослідного сегменту - Моніторинг та оцінка інноваційного потенціалу економіки міст та області - Моніторинг та оцінка інноваційного потенціалу підприємств реального сектору економіки регіону - Створення умов та стимулювання трансферу наукових знань в економіку регіону (комерціалізація наукового продукту, новацій) - Створення умов для формування наукоємного і технологічного малого та середнього бізнесу - Запровадження обласної програми замовлень галузевих наукових досліджень, проєктно-конструкторських і технологічних робіт, які сприятимуть вирішенню науково-технічних, соціально-економічних та екологічних проблем на регіональному, галузевому рівнях - Технології та маркетинг просування інноваційних проєктів - Фінансова та грантова підтримка проєктів, у т. ч.

	молоді, на етапі виготовлення дослідних зразків, прототипів - Участь регіональних інноваційних проєктів, винаходів, розробок та технологій у всеукраїнських форумах інновацій, виставках тощо - Проведення щорічного регіонального форуму інновацій, інноваційних технологій - Запуск та проведення щорічного регіонального конкурсу інноваційних проєктів „Інноватор Черкащини“ - Підтримка та розвиток співробітництва між науковими осередками та місцевими бізнес-об’єднаннями, ініціативами - Розробка та реалізація спільних, партнерських інноваційних проєктів за участі наукових та бізнес-ініціатив, у т. ч. і за кошти міжнародної технічної допомоги
1.2.3. Створення машинобудівного кластера, підтримка діючих та створення нових підприємств ВПК	- Створення військової техніки - Створення нових робочих місць на підприємствах - Створення суміжних виробництв
1.2.4. Сприяння розвитку виробництва будівельних матеріалів	- Аналіз потреби ринку у будівельних матеріалах та можливостей їх виробництва на Черкащині - Пошук інвесторів для будівництва заводів з виробництва будівельних матеріалів - Супровід інвесторів від початку проєктування до введення виробництв в експлуатацію - Промоція продукції виробників будівельних матеріалів

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.3. Відновлення кадрового потенціалу регіону

Військові дії в Україні суттєво вплинули на ринок праці, створивши нові виклики та загрози для економіки. Втрата робочих місць змусила багатьох громадян, зокрема молодь, шукати нові можливості для працевлаштування, часто в інших регіонах або за кордоном. З іншого боку, у зв’язку з мобілізацією частини населення, вимушеним виїздом за кордон відбулось значне скорочення чисельності робочої сили.

Одна з ефективних стратегій для утримання населення в регіоні – інвестування в освіту та професійне навчання. Запровадження сучасних програм навчання, які відповідають потребам ринку праці та світовим тенденціям, дасть змогу мешканцям області здобувати конкурентоспроможні навички та залишатися в регіоні, усвідомлюючи перспективи для професійного зростання.

Крім того, важливо розвивати партнерство між закладами освіти та бізнесом. Інтеграція практичних курсів, стажування і дуальна форма здобуття освіти, коли теоретичні знання поєднуються із реальним досвідом на робочому місці, допоможе жителям регіону, зокрема молоді, здобути необхідні компетенції та підготуватись до роботи в умовах сучасного ринку. Такі ініціативи сприяють зменшенню безробіття серед молоді, а також бажанню молодих людей залишатись в Україні, усвідомлюючи можливості для кар’єрного зростання та самореалізації.

Окремою проблемою ринку праці є низький рівень працевлаштування осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб. Крім того, значна потенційно активна частина суспільства залишається виключеною з ринку праці, зокрема жінки, які доглядають за дітьми молодшого віку. Також загострюється проблема виключення з ринку праці осіб старшого віку, зокрема у віці 50-55 років і старше. Певною мірою це зумовлено невідповідністю кваліфікацій і компетенцій таких осіб потребам ринку праці, але подекуди – дискримінацією за ознаками віку з боку роботодавців, які з упередженням ставляться до найму фахівців старшого віку. Ще одним важливим аспектом є працевлаштування учасників бойових дій.

Зважаючи на це, одним із пріоритетних завдань економічного розвитку є врегулювання попиту та пропозиції на ринку праці. За умови побудови дієвої системи освіти, підвищення кваліфікації, перекваліфікації та професійної мобільності це допоможе людям залишатися затребуваними на ринку праці, адаптуватись до нових умов.

Наприкінці 2024 року кількість закладів освіти області, що готують фахівців за конкретними професіями та у конкретних сферах діяльності, становила 7 закладів вищої, 21 фахової передвищої, 17 професійної (професійно-технічної) освіти.

У 2024 році кількість випускників закладів вищої освіти складала 7972 особи, закладів фахової передвищої освіти – 2203 особи. У 2024/2025 навчальному році у закладах вищої освіти навчаються 28972 особи, у закладах фахової передвищої освіти – 11243 особи. Щодо закладів професійної (професійно-технічної) освіти, у 2024 році підготовка кваліфікованих робітників проводилась за 109 професіями у різних комбінаціях. Випуск кваліфікованих робітників становив 3324 особи. При цьому відсоток працевлаштування випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти становив 96,4%.

Оскільки серед осіб, які були вимушені виїхати за межі України через військові дії, значну частину становлять діти та підлітки, їх неповернення призведе до економічних та демографічних втрат, подальшого погіршення і без того несприятливої демографічної ситуації та зниження економічного потенціалу України і Черкаської області.

Ситуація ускладнюється тим, що частина українських сімей після припинення або скасування воєнного стану та, відповідно, обмежень на виїзд може возз'єднатись за межами України: жінки, які матимуть прийнятну роботу і житло, мотивуватимуть своїх чоловіків до переїзду. Водночас імовірне збільшення кількості розлучень зменшуватиме шанси на повернення жінок.

За даними Центру економічної стратегії, станом на січень 2024 року планували повернутися в Україну 52,5% опитаних; не планували – 7,3%; 15,8% – скоріше не планували повертатись; 24,5% – вагались з відповіддю. Але реальна кількість українців, що залишаться за кордоном, може становити від 1,3 млн до 3,3 млн осіб залежно від подальшого розвитку ситуації.

Досвід розвинених країн із подолання демографічної кризи, пов'язаної з довготривалим періодом низького рівня народжуваності, свідчить, що ключовим інструментом для стабілізації демографічної ситуації є забезпечення позитивного сальдо міграції. Ідеться, насамперед, про повернення в Черкаську область тих українців, які проживають за кордоном. При цьому повернення має відбуватись згідно з основними принципами Управління Верховного комісара ООН у справах біженців – безпечно та з гідністю. Завдання щодо повернення має фокусуватись не лише на громадянах України, які виїхали за кордон після 24 лютого 2022 року, але і на тих, що виїхали раніше, та представниках української діаспори – особах українського походження та їх нащадках, які мають громадянство інших держав.

Якщо повернення осіб, які були вимушені виїхати за межі України через бойові дії, та залучення закордонних українців не буде достатнім для компенсації подальшого природного скорочення населення та дефіциту робочої сили на ринку праці, міграційна політика в майбутньому може поширюватись на залучення іммігрантів. Одним із інструментів такого залучення може бути навчання студентів-іноземців, які частково адаптуються в Україні, вивчають мову, налагоджують соціальні зв'язки.

Надзвичайно важливим для майбутнього Черкаської області є також зниження рівня відтоку молоді, адже молоде покоління є ключовим ресурсом для економічного розвитку та інновацій. Одним із ключових факторів для цього є забезпечення можливостей для самореалізації молоді на теренах Черкаського регіону – надання якісної освіти із подальшим працевлаштуванням та перспективами кар'єрного зростання.

Дана операційна ціль спрямована на підготовку кадрів відповідно до вимог регіонального ринку праці, підвищення рівня працевлаштування молоді після навчання, створення умов для повернення людей (зокрема молоді) в регіон.

Очікувані результати:

- забезпечено належну кількість та рівень підготовки фахівців, які здійснюють/будуть здійснювати діяльність у різних сферах та галузях, секторах економіки регіону;
- збільшено рівень економічної активності населення;
- збільшено рівень зайнятості, скорочено рівень безробіття;
- удосконалено механізми відновлення та розвитку кадрового потенціалу у сфері освіти на регіональному і місцевому рівні;
- здійснено системне вивчення та прогнозування потреб підприємств області у спеціалістах та кваліфікованих кадрах, сформовано замовлення щодо їх підготовки;
- залучено замовників робітничих кадрів до розроблення робочих навчальних планів та програм з урахуванням регіонального компоненту;
- залучено роботодавців до проведення профорієнтаційних заходів;
- здійснено модернізацію матеріально-технічної бази у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, створено навчально-практичні центри;
- забезпечено розвиток дуальної форми освіти;
- розроблено гендерно-чутливі програми професійної орієнтації для подолання професійної сегрегації на ринку праці;
- працевлаштовано осіб з числа вразливих груп населення (ВПО, ветерани війни, особи з інвалідністю);
- посилено економічну активність внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, осіб з інвалідністю;
- забезпечено подолання стереотипів роботодавців щодо працевлаштування окремих категорій громадян (жінки, люди старшого віку тощо);
- розширено можливості для молоді регіону щодо здобуття необхідних компетенцій та працевлаштування;
- створено стимули для мешканців області, зокрема молоді, залишитись жити та працювати в регіоні;
- створено умови для заохочення громадян, що виїхали з Черкаської області, повернутись в регіон;
- залучено іноземців-іммігрантів (зокрема студентів) до суспільного та економічного життя Черкаської області.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
1.3.1. Підготовка кадрів відповідно до вимог регіонального ринку праці	- Моніторинг і оцінка потреб регіонального ринку праці - Сприяння співпраці та партнерства закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти з місцевим бізнесом - Організація діяльності з професійного орієнтування (як обов'язкова складова освітнього процесу), професійного визначення та професійного становлення здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти - Створення навчально-практичних центрів у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти - Облаштування та запуск лабораторій, майстерень, фаблабів, молодіжних громадських просторів тощо у закладах загальної середньої освіти - Перенавчання працівників, які втратили роботу - Реалізація дуальної форми здобуття освіти, навчання на робочих місцях, розширення практичної підготовки, а також студентського, учнівського підприємництва та підтримка стартапів - Створення кваліфікаційних центрів - Сприяння Черкаського обласного центру зайнятості у працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб - Навчання та перекваліфікація ветеранів війни
1.3.2. Підвищення рівня працевлаштування молоді після навчання	- Розвиток підприємницьких вмінь та навичок, основ фінансової грамотності школярів - Залучення батьків до профорієнтаційного процесу, з метою допомоги школярам у виборі майбутньої професії - Створення умов для підтримки стартапів молоді (у т. ч. студентів) в партнерстві з місцевими та міжнародними бізнес-спільнотами - Організація співпраці бізнесу та ЗВО з метою формування замовлення для працевлаштування молоді
1.3.3. Створення умов для повернення людей (зокрема молоді) в регіон	- Проведення інформаційних кампаній про можливості та переваги життя у Черкаській області

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 1.4. Розвиток міжнародної економічної та інвестиційної діяльності

Інвестиційна діяльність є одним з основних факторів відновлення та розвитку економіки. Капітальні вкладення сприяють створенню нових виробництв у регіоні, розширенню і модернізації вже існуючих, а також відновленню діяльності підприємств, що призупинили роботу або функціонують не на повну потужність. Результатами є створення нових робочих місць, збільшення надходжень до місцевих бюджетів, технологічне оновлення виробничих циклів, модернізація інфраструктури області, підвищення економічної привабливості регіону.

Актуальним і проблемним питанням в області лишається високий ступінь зношеності основних фондів підприємств (зокрема, у промисловості він становить від 40% до 90%). Для оновлення основних засобів підприємств необхідні капітальні інвестиції. За підсумками січня – вересня 2024 року за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 7,2 млрд грн капітальних інвестицій.

Обсяг внесених в економіку області прямих іноземних інвестицій станом на 30.09.2024 становив 612,0 млн дол. США *(розраховано на основі даних статистичної та фінансової звітності підприємств, які мали змогу подавати звіти, з урахуванням дії воєнного стану в Україні)*. У січні – вересні 2024 року прямі інвестиції надійшли від нерезидентів із 33 країн світу *(зокрема, з країн Європейського Союзу надійшло 88% від загального обсягу залучених інвестицій в економіку області)*.

Станом на 30.09.2024 найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій було зосереджено на підприємствах сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства – 61,4% від загального обсягу. У підприємства промисловості залучено 29,1% від загального обсягу прямих інвестицій *(у тому числі переробної – 28,7%)*; у підприємства та організації, що займаються оптовою та роздрібною торгівлею, ремонтом автотранспортних засобів, – 7,0%; у підприємства, які здійснюють операції з нерухомим майном, – 1,6%.

Важливою складовою економічної діяльності, яка значною мірою свідчить про успішність підприємств, є експортна діяльність. У січні – листопаді 2024 року Черкащина характеризувалась позитивним сальдо у зовнішній торгівлі товарами. Обсяг експорту товарів становив 1170,9 млн дол. США. Основу товарної структури експорту у січні – листопаді 2024 року складали продукти рослинного походження *(36,8%);* живі тварини, продукти тваринного походження *(27,7%),* жири та олії тваринного або рослинного походження *(16,8%),* готові харчові продукти *(7,6%*), деревина і вироби з деревини *(3,1%)*. Експорт товарів до країн ЄС становив 754,0 млн дол. США *(64,4% до загального обсягу експорту товарів області).*

Важливими факторами посилення економічної спроможності регіону є підвищення інвестиційної привабливості Черкаської області, координація зусиль з інвестиційної промоції області, підготовка привабливих інвестиційних пропозицій, системний підхід в підтримці визначених пріоритетних сфер розвитку області. Вагоме значення мають також розвиток інвестиційної інфраструктури, вдосконалення інформаційного, юридичного та інших аспектів супроводу процесів упровадження інвестиційних проєктів, упорядкування містобудівної документації з метою підвищення привабливості реалізації інвестиційних проєктів.

Даною операційною ціллю передбачені розвиток експортного потенціалу регіону, розвиток інфраструктури залучення інвестицій (у т. ч. індустріальних парків), підвищення інвестиційної привабливості та популяризація інвестиційних можливостей Черкаської області.

Очікувані результати:

- підвищено рівень інвестиційної привабливості регіону;
- збільшено кількість країн-інвесторів;
- систематизовано діяльність із залучення інвестицій в область;
- забезпечено розвиток інвестиційної інфраструктури в області;
- підготовлено привабливі інвестиційні продукти;
- збільшено обсяги експорту, підвищено експортну активність підприємств;
- розширено географію експорту товарів та послуг, забезпечено вихід підприємств області на нові ринки збуту;
- забезпечено сприятливі умови для розміщення нових підприємств в області;
- створено нові робочі місця.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
1.4.1. Розвиток експортного потенціалу	- Підтримка участі бізнесу у виставкових заходах
1.4.2. Розвиток інфраструктури залучення інвестицій (у т. ч. індустріальних парків)	- Розвиток мережі індустріальних парків на території області (з урахуванням особливостей моделі екоіндустріального парку) - Модернізація інвестиційного порталу - Залучення та супровід інвесторів
1.4.3. Підвищення інвестиційної привабливості та популяризація інвестиційних можливостей регіону	- Проведення економічних форумів - Підготовка презентаційних матеріалів щодо інвестиційних можливостей області - Проведення зустрічей з потенційними інвесторами

5.2. НАПРЯМИ СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Черкаська область приєдналась до Європейської платформи смартспеціалізації 10 січня 2018 року.

У 2019 році, у процесі розробки Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки, було визначено дві сфери смартспеціалізації регіону: агропромисловий комплекс та ІТ-сфера. Такий вибір базується як на результатах аналітичного дослідження, так і на консультаціях із зацікавленими сторонами, зокрема представниками бізнесу та наукових установ.

Агропромисловий комплекс. У 2019 році Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України спільно із Генеральним Директоратом Спільного дослідницького центру Європейської Комісії (DG JRC) була надана підтримка регіонам України щодо визначення напрямів смартспеціалізації та процесу підприємницького відкриття (entrepreneurial discovery process).

Зокрема, експертами JRC були проаналізовані статистичні дані для відображення економічного та інноваційного потенціалу по кожній області України. На їх основі підготовлено звіт „Відображення економічного та інноваційного потенціалу в Україні – відредагована система статистичного вимірювання: Черкаська область".

Згідно із результатами даного дослідження, аграрний сектор в регіоні демонструє як високий рівень спеціалізації, так і високу критичну масу, або відносний розмір галузі у регіональній економіці. Агропромисловий комплекс формує значну частину валового регіонального продукту та має стабільну позитивну динаміку розвитку.

Вищезазначений звіт підтвердив наявність в області інноваційного потенціалу у сфері аграрного виробництва, зокрема завдяки впровадженню сучасних агротехнологій, цифровізації агровиробництва, застосуванню біотехнологій, органічного землеробства та систем моніторингу якості продукції. Значна частина агропідприємств області вже впроваджують інноваційні рішення, що створює сприятливе середовище для подальшої спеціалізації.

Крім того, Черкащина має багатий науковий ресурс у сфері аграрних наук – низка профільних закладів вищої освіти та дослідних установ, що сприяє формуванню „золотого трикутника": наука – бізнес – влада. Враховуючи географічні та кліматичні переваги, а також наявність експортного потенціалу, агропромисловий комплекс був обраний як пріоритетна спеціалізація.

ІТ-сфера. Другим напрямом смартспеціалізації регіону став розвиток ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій. ІТ-сфера демонструє високий темп зростання, інноваційність і здатність до швидкої масштабованості, що підтверджується результатами динамічного аналізу вищезазначеного дослідження.

У ході діяльності робочої підгрупи з розроблення Стратегії розвитку Черкаської області на період до 2027 року (за напрямком смарт-спеціалізації) було виявлено наявність стійкої ІТ-спільноти в області (зокрема у м. Черкаси). На кінець 2024 року у Черкаській області налічувалось 60 ІТ-компаній. Також у регіоні створено інноваційні простори, коворкінги та освітні хаби.

Значний внесок у розвиток ІТ-сфери Черкаської області роблять заклади вищої освіти (Черкаський державний технологічний університет, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, Черкаський державний бізнес-коледж), які готують спеціалістів у галузі інформаційних технологій. В області діє Громадська спілка „Черкаси

IT кластер“, яка об’єднує 14 IT-компаній. Кластер активно співпрацює із закладами вищої освіти, навчає та працевлаштовує студентів.

IT-сектор Черкащини має потенціал стати каталізатором цифрової трансформації не лише у бізнесі, а й у медицині, освіті та інших сферах.

Визначені галузі з економічним потенціалом Черкаської області

		СТАТИЧНИЙ АНАЛІЗ			ДИНАМІЧНИЙ АНАЛІЗ		
КВЕД	Галузь	Зайнятість	Середня заробітна плата	Обидва	Зміна зайнятості	Зміна середньої заробітної плати	Обидва
	Всього галузей, що відповідають критерію (критеріям)	**32**	**29**	**16**	**31**	**16**	**8**
01.1	**Вирощування однорічних і дворічних культур**	**X**	**X**	**X**	**X**		
01.4	**Тваринництво**	**X**	**X**	**X**			
01.6	**Допоміжна діяльність у сільському господарстві та післяурожайна діяльність**	**X**	**X**	**X**	**X**		
02.2	**Лісозаготівлі**	**X**	**X**	**X**		**X**	
03.1	Рибальство	X			X		
03.2	Рибництво (аквакультура)	X			X		
08.1	**Добування каменю, піску та глини**	**X**	**X**	**X**			
10.1	**Виробництво м’яса та м’ясних продуктів**	**X**	**X**	**X**			
10.2	Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків	X					
10.3	Перероблення та консервування фруктів і овочів	X					
10.4	Виробництво олії та тваринних жирів				X		
10.5	**Виробництво молочних продуктів**	**X**	**X**	**X**			
10.6	**Виробництво продуктів борошномельно-круп’яної промисловості, крохмалів і крохмальних продуктів**	**X**	**X**	**X**	**X**		
10.7	Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	X					
10.8	Виробництво інших харчових продуктів					X	
11.0	Виробництво напоїв	X					
14.1	Виробництво одягу, крім хутряного	X			X		
16.1	Лісопильне та стругальне виробництво	X				X	
17.2	**Виготовлення виробів з паперу та картону**	**X**	**X**	**X**			
20.1	Виробництво основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах	X	X	X			
20.3	Виробництво фарб, лаків і подібної продукції, друкарської фарби та мастик		X				
21	Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	X					
22.1	Виробництво гумових виробів					X	
23.3	Виробництво будівельних матеріалів із глини	X					
23.6	Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу				X		
23.7	Різання, оброблення та оздоблення		X				

	декоративного та будівельного каменю						
23.9	Виробництво абразивних виробів і неметалевих мінеральних виробів, н.в.і.у.		X				
25.3	**Виробництво парових котлів, крім котлів центрального опалення**	**X**	**X**	**X**			
25.6	Оброблення металів та нанесення покриття на метали; механічне оброблення металевих виробів	X					
25.9	**Виробництво інших готових металевих виробів**				**X**	**X**	**X**
26.5	Виробництво інструментів і обладнання для вимірювання, дослідження та навігації; виробництво годинників	X					
26.7	**Виробництво оптичних приладів і фотографічного устаткування**	**X**	**X**	**X**			
28.2	Виробництво інших машин і устаткування загального призначення		X		X		
28.3	**Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства**	**X**	**X**	**X**			
29.2	Виробництво кузовів для автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів		X				
31.0	**Виробництво меблів**	**X**	**X**	**X**			
33.2	**Установлення та монтаж машин і устаткування**		**X**		**X**	**X**	**X**
35.1	Виробництво, передача та розподілення електроенергії				X		
35.2	Виробництво газу; розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи	X			X		
36.0	Забір, очищення та постачання води		X		X		
37.0	Каналізація, відведення й очищення стічних вод		X				
38.3	Відновлення матеріалів	X					
41.1	**Організація будівництва будівель**				**X**	**X**	**X**
42.2	Будівництво комунікацій		X				
42.9	Будівництво інших споруд				X		
43.3	Роботи із завершення будівництва					X	
45.2	Технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів	X					
46.1	Оптова торгівля за винагороду чи на основі контракту				X		
46.2	**Оптова торгівля сільськогосподарською сировиною та живими тваринами**	**X**			**X**	**X**	**X**
46.4	Оптова торгівля товарами господарського призначення				X		
46.7	**Інші види спеціалізованої оптової торгівлі**		**X**		**X**	**X**	**X**
46.9	Неспеціалізована оптова торгівля				X		
47.3	**Роздрібна торгівля пальним**	**X**	**X**	**X**	**X**	**X**	**X**
52.1	**Складське господарство**	**X**	**X**	**X**			
52.2	Допоміжна діяльність у сфері транспорту					X	
56.1	Діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування					X	
60.1	Діяльність у сфері радіомовлення				X	X	X
62.0	Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність				X		
63.1	**Оброблення даних, розміщення**				**X**	**X**	**X**

	інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність; веб-портали						
63.9	Надання інших інформаційних послуг					X	
68.3	Операції з нерухомим майном за винагороду або на основі контракту				X		
69.1	Діяльність у сфері права				X		
69.2	Діяльність у сфері бухгалтерського обліку й аудиту; консультування з питань оподаткування				X		
70	Діяльність головних управлінь (хед-офісів); консультування з питань керування				X		
71.2	Технічні випробування та дослідження		X				
77.3	Надання в оренду інших машин, устаткування та товарів				X		
78.3	Інша діяльність із забезпечення трудовими ресурсами		X				
81.1	Комплексне обслуговування об'єктів		X				
81.3	Надання ландшафтних послуг				X		

Джерело: звіт „Відображення економічного та інноваційного потенціалу в Україні – відредагована система статистичного вимірювання: Черкаська область", підготовлений експертами JRC

Примітка: у таблиці зазначена відповідність галузей наступним критеріям:
Статичний аналіз:
- колонка „Зайнятість": частка зайнятості є високою (зокрема, порівняно з часткою зайнятості тієї ж галузі в Україні)
- колонка „Середня заробітна плата": середня заробітна плата є достатньо високою порівняно з середньою заробітною платою для всіх галузей області та тієї ж галузі в Україні
Динамічний аналіз:
- колонка „Зміна зайнятості": галузь має потенціал до зростання кількості працівників
- колонка „Зміна середньої заробітної плати": галузь має потенціал до зростання середньої заробітної плати

Галузі, які відповідають обом критеріям або статичного, або динамічного аналізу, виділені жирним шрифтом.

Висновки. Обидва обрані напрями – агропромисловий комплекс та IT-сектор – відповідають критеріям методології смартспеціалізації: вони мають економічну вагу, інноваційний потенціал, наявність підприємницького відкриття та підтримку з боку місцевих зацікавлених сторін.

Таким чином, ці напрями стали логічним вибором для подальшої концентрації зусиль у рамках реалізації регіональної політики інноваційного розвитку Черкаської області до 2027 року.

У процесі оновлення Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки, 20 грудня 2024 року у м. Черкаси відбулась стратегічна сесія з відновлення та розвитку макрорегіонів під головуванням заступника Міністра розвитку громад та територій України Олексія Рябикіна. За підсумками стратегічної сесії, Мінрозвитку надало пропозиції та рекомендації щодо оновлення Стратегії. Зокрема, були надані рекомендації до напрямів смартспеціалізації Черкаської області (запропоновано внести незначні зміни до попереднього формулювання).

З урахуванням даних рекомендацій, напрями смартспеціалізації регіону наступні:
1. Інноваційні агротехнології, виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, висока якість продуктів харчування.
2. Розвиток IT-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій.

Також внесені зміни до переліку операційних цілей та завдань в рамках даних напрямів.

Нижче наведений детальний опис кожного з напрямів смартспеціалізації.

5.2.1. СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНУ С.1. ІННОВАЦІЙНІ АГРОТЕХНОЛОГІЇ, ВИРОБНИЦТВО ТА ПЕРЕРОБКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ, ВИСОКА ЯКІСТЬ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

Досягнення даного напряму смартспеціалізації передбачається через реалізацію 3 операційних цілей:

Операційна ціль С.1.1.	Операційна ціль С.1.2.	Операційна ціль С.1.3.
Технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції	Технології просування сільськогосподарської продукції	Якість та безпека харчових продуктів

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ С.1.1. Технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції

Виробництво сільськогосподарської продукції є одним із найбільш важливих напрямків діяльності суб'єктів господарювання Черкащини. Частка області в загальнодержавному обсязі сільськогосподарської продукції складає 7,1%. Це 4 місце серед регіонів України. В сільському господарстві Черкащини задіяно 869 підприємств та 1591 фермерське господарство *(станом на 01.11.2024).*

Частка продукції рослинництва у 2023 році складала 72,2%, тваринництва – 27,8%.

Ключовими культурами для вирощування є кукурудза, пшениця, цукровий буряк, соняшник та соя. Валовий збір зернових культур області за 2024 рік становив близько 3,8 млн т.

Таким чином, в регіоні наявна потужна база для виробництва сільськогосподарської продукції.

В той же час, проблемою є те, що товарна структура експорту є сировинною. Так, у січні – листопаді 2024 року основу товарної структури експорту області складали: продукти рослинного походження *(36,8%);* живі тварини, продукти тваринного походження *(27,7%);* жири та олії тваринного або рослинного походження *(16,8%).*

Стимулювання глибокої переробки продукції в Черкаській області дозволить суттєво поліпшити товарну структуру експорту, збільшити обсяг експортної валютної виручки, збільшити рівень доходів мешканців регіону та обсяг сплачених податків суб'єктами господарювання.

Поліпшення технологій глибокої переробки сільськогосподарської продукції можливо здійснити лише за умови ефективного співробітництва та партнерства регіонального бізнесу і науки.

Дана операційна ціль буде спрямована на стимулювання співробітництва та партнерства регіонального бізнесу і науки, а також інтеграцію досліджень та інновацій в технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, розвиток кліматично орієнтованого сільського господарства, створення та розвиток аграрних кластерів.

Очікувані результати:

- збільшено кількість наукових лабораторій;
- активізовано роботу наукових центрів і наукових парків;
- посилено співробітництво бізнесу і науки в сфері глибокої переробки сільськогосподарської продукції;
- посилено роль бізнесу в життєдіяльності наукових та освітніх установ;
- збільшено зацікавленість бізнесу в проведенні наукових конкурсів для науковців та дослідників;
- активізовано наукову діяльність, створено нові технології, отримано наукові патенти у сфері глибокої переробки сільськогосподарської продукції;
- розроблено та реалізовано партнерські проєкти бізнесу та науки у сфері глибокої переробки сільськогосподарської продукції.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
С.1.1.1. Стимулювання співробітництва та партнерства регіонального бізнесу і науки в сфері технологій виробництва та переробки сільськогосподарської продукції	- Створення наукових лабораторій - Створення наукових центрів та наукових парків - Утворення координаційних, науково-бізнесових платформ - Проведення наукових конкурсів для науковців та дослідників - Створення умов до залучення ресурсів в сферу досліджень та розробок, в т.ч. через фонди співфінансування, інвестиційні фонди тощо - Розробка інноваційних технологій
С.1.1.2. Інтеграція досліджень та інновацій в технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції	- Створення експериментальних виробництв - Створення наукових кафедр та лабораторій на виробничих підприємствах - Запровадження новітніх технологій на діючих виробничих підприємствах - Збільшення виробництва продукції глибокої переробки та високої доданої вартості - Створення безвідходних виробництв
С.1.1.3. Розвиток кліматично орієнтованого сільського господарства	- Переробка відходів тваринництва для вироблення біогазу - Застосування відходів тваринництва як органічного добрива - Запровадження технологій точного землеробства, ефективного зрошення та раціонального застосування мінеральних добрив
С.1.1.4. Створення та розвиток аграрних кластерів	- Впровадження проєктів з розвитку сільського зеленого туризму - Створення об'єднань виробників сільськогосподарської продукції (зокрема, продукції тваринництва, овочевої, плодово-ягідної тощо) - Забезпечення продовольчої безпеки регіону в умовах воєнного стану, у т. ч. шляхом розроблення та затвердження програм самозабезпечення територіальних громад

	харчовими продуктами - Розвиток рибного господарства

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ С.1.2. Технології просування сільськогосподарської продукції

В Черкаській області має місце потужна база для виробництва сільськогосподарської продукції. Проте на сьогодні ще важливішим питанням для суб'єктів господарювання, окрім виробництва, є ще й питання реалізації, або просування, як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках збуту, що наразі ускладнюють воєнні дії на території країни.

В цьому аспекті на перший план виходять питання ефективного менеджменту управління виробництвом та переробкою сільськогосподарської продукції, логістики, розробки сучасних маркетингових стратегій, технологій та інструментів просування такої продукції, технологій дизайну, брендування, екологічності. Зокрема, зростає роль комунікування виробників зі споживачами, в тому числі і за рахунок сучасних онлайн-інструментів.

Дана операційна ціль спрямована на стимулювання співробітництва та партнерства науки і бізнесу регіону в сфері технологій просування сільськогосподарської продукції, а також інтеграцію досліджень та інновацій в технології просування сільськогосподарської продукції.

Очікувані результати:
- збільшено кількість наукових центрів;
- утворено координаційні, науково-бізнесові платформи просування продуктів переробки сільськогосподарського походження;
- посилено співробітництво бізнесу і науки в сфері просування сільськогосподарської продукції, посилено роль бізнесу в життєдіяльності наукових та освітніх установ;
- проведено наукові конкурси для студентів, науковців та дослідників з питань менеджменту в управлінні виробництвом та переробкою сільськогосподарської продукції, органічної продукції;
- надано гранти від бізнесу на дослідження та розробки з питань маркетингових стратегій, технології та інструменти просування сільськогосподарської продукції, в т. ч. органічної;
- активізовано наукову діяльність з питань розробки нових інноваційних технологій просування сільськогосподарської продукції.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
С.1.2.1. Стимулювання співробітництва та партнерства науки і бізнесу регіону в сфері технологій просування сільськогосподарської продукції	- Створення наукових центрів - Утворення координаційних, науково-бізнесових платформ просування продуктів переробки сільськогосподарського походження - Проведення наукових конкурсів для студентів, науковців та дослідників з питань менеджменту в управлінні виробництвом та переробкою сільськогосподарської продукції - Створення умов до залучення ресурсів в сферу досліджень та розробок з питань маркетингових стратегій, технологій та інструментів просування

	сільськогосподарської продукції, в т.ч. через фонди співфінансування, інвестиційні фонди тощо
С.1.2.2. Інтеграція досліджень та інновацій в технології просування сільськогосподарської продукції	- Розробка інноваційних технологій просування сільськогосподарської продукції - Інновації та дослідження в таких сферах: менеджмент в управлінні виробництвом та переробкою сільськогосподарської продукції - Маркетингові технології просування органічної продукції - Технології просування сільськогосподарської продукції (дизайн, брендування, екологічність) - Сучасні технології пакування сільськогосподарської продукції та органічної продукції - Комунікація зі споживачами сільськогосподарської продукції та органічної продукції - Логістика та сучасні онлайн-інструментарії просування сільськогосподарської продукції та органічної продукції

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ С.1.3. Якість та безпека харчових продуктів

Проєктом JRC (Joint Research Center) були проаналізовані статистичні дані для відображення економічного та інноваційного потенціалу по кожній області України. На їх основі підготовлено звіт „Відображення економічного та інноваційного потенціалу Черкаської області“.

Згідно представленого звіту, напрямами смартспеціалізації (за КВЕД) можуть бути: виробництво напоїв; перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків (це напрями, пов’язані з виробництвом продуктів харчування). Враховуючи, що для області також важливі сільське господарство, глибока переробка сільськогосподарської продукції (зокрема готових продуктів харчування), якість та безпека харчових продуктів виходить на провідні ролі.

Окрім того, інноваційні харчові технології та висока якість і безпека харчових продуктів, які виробляються на території Черкаської області, дозволять суттєво полегшити процеси просування таких продуктів як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках.

Дана операційна ціль спрямована на стимулювання співробітництва та партнерства науки і бізнесу регіону в харчових технологіях, а також інтеграцію досліджень та інновацій в харчові технології заради високої якості та безпеки продуктів харчування.

Очікувані результати:
- збільшено наукові лабораторії, центри з питань якості та безпеки харчових продуктів;
- створено координаційні, науково-бізнесові платформи та ради для співробітництва з питань якості та безпеки харчових продуктів;
- посилено співробітництво бізнесу і науки в питаннях досліджень та інновацій в харчових технологіях, а також якості та безпеки продуктів харчування;
- збільшено зацікавленість бізнесу й науки в залученні грантових ресурсів в сферу якості та безпеки харчових продуктів;
- посилено зацікавленість бізнесу в наданні грантів на дослідження та розробки у сферах харчових технологій, якості та безпеки харчових продуктів;
- створено експериментальні виробництва, лабораторії на виробничих підприємствах;

- збільшено обсяг виробництва продуктів харчування високої якості;
- розроблено та реалізовано партнерські грантові проєкти бізнесу й науки в сфері якості та безпеки харчових продуктів.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
С.1.3.1. Стимулювання співробітництва та партнерства науки і бізнесу регіону в харчових технологіях	- Створення наукових лабораторій, центрів з питань якості та безпеки харчових продуктів - Утворення координаційних, науково-бізнесових платформ та рад для співробітництва з питань якості та безпеки харчових продуктів - Проведення наукових конкурсів з питань якості та безпеки харчових продуктів - Створення умов до залучення ресурсів в сферу досліджень та розробок харчових технологій, якості та безпеки харчових продуктів, в т.ч. через фонди співфінансування, інвестиційні фонди тощо - Розробка інноваційних харчових технологій
С.1.3.2. Інтеграція досліджень та інновацій в харчові технології заради високої якості та безпеки продуктів харчування	- Створення наукових кафедр та лабораторій на виробничих підприємствах - Створення експериментальних виробництв - Запровадження новітніх харчових технологій на діючих виробничих підприємствах - Збільшення виробництва продуктів харчування високої якості та безпеки

5.2.2. СМАРТСПЕЦІАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНУ С.2. РОЗВИТОК ІТ-ГАЛУЗІ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Досягнення даного напряму смартспеціалізації передбачається через реалізацію 1 операційної цілі:

Операційна ціль С.2.1.
Інновації інформаційно-комунікаційних технологій в секторі регіональної економіки

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ С.2.1. Інновації інформаційно-комунікаційних технологій в секторі регіональної економіки

ІТ-сектор продовжує бути драйвером економіки. Так, загальний економічний ефект від діяльності ІТ-індустрії у 2023 році становив 12,7 млрд дол. США. Оборот галузі у 2023 році становив 7,9 млрд дол. США.

У 2024 році частка ІТ-сектору у ВВП України становила 4,4%.

На початок 2025 року ІТ-сектор залишається другою за обсягом статтею українського експорту після продовольства – 38% у структурі експорту послуг та 11,6% у загальній структурі експорту товарів та послуг. Прогнозований обсяг експортної виручки на 2024 рік по ІТ-сектору становить 6,3 – 6,4 млрд. дол. США. При цьому галузь посідає перше місце з експорту послуг і залишається головним джерелом надходження валютної виручки. Основні експортні ринки – США та ЄС.

Наразі в Україні 2118 ІТ-компаній. З них сервісних – 47%, ще 31% компаній – продуктові.

Кількість ІТ-фахівців у 2024 році зменшилась на 1,6% *(302 тис. спеціалістів, з них 238 тис. живуть і працюють в Україні)*.

Найбільша кількість ІТ-фахівців в Україні – у віковій категорії від 26 до 35 років. Частка жінок в українській техіндустрії зросла і у 2024 році становила 40%.

Найбільша кількість ІТ-спеціалістів зосереджена у центральних регіонах України і на кінець 2024 року складала 45,9% *(109,3 тис.)*. Черкаська область налічувала 7,2 тис. спеціалістів та 60 ІТ-компаній. Після великих міст ІТ-хабів, це найбільший показник по регіонах.

97% компаній фінансово підтримують реалізацію wartime projects. Середня сума коштів, переданих компаніями на wartime projects, складає від 10 тис. до 100 тис. дол. США *(46,7% ІТ-компаній)*. 26,7% компаній передали від 100 тис. до 500 тис. дол. США, а 23,3% компаній – понад 500 тис. дол. США.

В Черкаській області наявна база для розвитку ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій. Це наявність потужних навчальних закладів (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Черкаський державний технологічний університет та ін.), які готують майбутніх ІТ-фахівців; наявність ІТ-компаній та їх об'єднань. Наприклад, Cherkasy IT Cluster, яка об'єднує 14 ІТ-компаній з Черкас, активно співпрацює з ЗВО, навчає та працевлаштовує студентів.

Дана операційна ціль спрямована на стимулювання розробок навчальних симуляторів (імітаторів) в поєднанні з технологіями віртуальної, доповненої реальності, штучного інтелекту та автоматизації процесів для сектору регіональної економіки, а також на розвиток IT-кластера та посилення його зв'язку із закладами вищої освіти.

Очікувані результати:

- збільшено кількість IT-центрів, лабораторій та наукових парків;
- активізовано роботу науково-бізнесових IT-платформ для співпраці та нових розробок;
- посилено співробітництво бізнесу і науки в сфері інформаційно-комунікаційних технологій;
- посилено роль бізнесу в життєдіяльності наукових та освітніх установ в сфері інформаційно-комунікаційних технологій;
- збільшено зацікавленість бізнесу й науки в залученні грантових ресурсів на розробки в сфері інформаційно-комунікаційних технологій;
- активізовано науково-практичну діяльність, створено нові технології, отримано наукові патенти в сфері інформаційно-комунікаційних технологій;
- впроваджено нові інформаційно-комунікаційні технології, в т. ч. і в секторі регіональної економіки.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
С.2.1.1. Стимулювання розробки навчальних симуляторів (імітаторів) в поєднанні з технологіями віртуальної, доповненої реальності, штучного інтелекту та автоматизації процесів для сектору регіональної економіки	- Створення наукових IT-центрів, лабораторій та наукових парків - Утворення науково-бізнесових IT-платформ для співпраці та нових розробок - Навчання та підготовка кадрів для роботи в IT-галузі - Проведення конкурсів для студентів, науковців та дослідників в сфері інформаційно-комунікаційних технологій - Створення умов до залучення ресурсів в сферу досліджень та розробок в сфері інформаційно-комунікаційних технологій, в т.ч. через фонди співфінансування, інвестиційні фонди тощо - Розробка нових інформаційно-комунікаційних технологій - Впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій, в т. ч. і в секторі регіональної економіки
С.2.1.2. Розвиток IT-кластера та посилення його зв'язку із закладами вищої освіти	- Розробка та впровадження програм співпраці IT-кластера з науковим сектором регіону - Проведення зустрічей IT-фахівців із студентами та викладачами ЗВО з метою обміну досвідом щодо впровадження інноваційних IT-технологій у сектор регіональної економіки

5.3. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Бойові дії в Україні спричинили поглиблення демографічної кризи, що полягає у підвищенні рівня смертності серед військових і цивільного населення, у внутрішньому переміщенні мешканців з небезпечних територій, у вимушеній еміграції переважно жінок і дітей, зокрема без намірів повернутись.

Але, попри значні демографічні виклики, Україна в цілому і Черкаська область зокрема мають і важливі переваги, які можна та варто використати для подолання негативних демографічних тенденцій та створення передумов для повернення українських мігрантів із-за кордону. Серед таких переваг є зручні та часто унікальні цифрові державні сервіси; доступна медицина; значно більша свобода у виробленні та прийнятті рішень, ніж у багатьох інших країнах; багатий культурний спадок; порівняно теплий, але при цьому не засушливий клімат; великі та доступні для культивування земельні площі, особливо у сільській місцевості.

Стратегічна ціль „Відновлення та розвиток людського капіталу“ є стратегічною ціллю, яка спрямована на мінімізацію демографічних ризиків, забезпечення збалансованого довгострокового відтворення населення, формування демографічної стійкості. Це буде досягнуто, зокрема, через підтримку сімей з дітьми, розвиток системи охорони здоров’я, розвиток освітнього середовища, а також розвиток молодіжної, культурної та спортивної сфер.

Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію 4 операційних цілей:

Операційна ціль 2.1.	**Операційна ціль 2.2.**	**Операційна ціль 2.3.**	**Операційна ціль 2.4.**
Підтримка сім’ї та народжуваності	Ефективна система охорони здоров’я	Система освіти, яка відповідає сучасним викликам	Формування національної ідентичності: молодіжна політика, культура, спорт

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 2 матиме такі результати:

- зменшено демографічні втрати регіону;
- створено умови для відтворення населення області;
- забезпечено подолання факторів, що утримують сімейні пари від народження та виховання дітей;
- забезпечено комплексну підтримку сімей з дітьми;
- посилено зацікавленість жителів регіону у веденні здорового способу життя;
- забезпечено доступ населення до своєчасної та якісної медичної допомоги;
- поліпшено стан психічного та ментального здоров’я населення регіону;
- створено умови для отримання якісної освіти для всіх категорій населення (у тому числі ветерани війни, ВПО, особи з інвалідністю);
- забезпечено розвиток молодіжної політики, культури та спорту.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 2.1. Підтримка сім'ї та народжуваності

Головними причинами низького рівня народжуваності є:

- ціннісні зміни, пов'язані з перенесенням фокуса з кількості народжених дітей на якість їх утримання та виховання, з прагненням до самореалізації поза сферою материнства/батьківства;
- погіршення здоров'я через бойові дії, зокрема репродуктивного, внаслідок поранень і травм, стресів, депресивних настроїв, викликаних постійним страхом за свою безпеку та безпеку дітей і рідних;
- економічні чинники (зниження рівня доходів, зростання безробіття, підвищення цін тощо);
- труднощі поєднання професійної діяльності, навчання із народженням і вихованням дітей (не завжди забезпечено належні умови праці, зокрема гнучкий режим робочого часу, можливість дистанційної роботи, доступність якісних послуг з догляду за дітьми, що давало б змогу жінкам повертатись на ринок праці після народження дитини).

Поєднання більшості зазначених чинників створює синергетичний ефект і зумовлює для багатьох сімей необхідність відкладати народження дитини в очікуванні більш сприятливого періоду.

Зусилля щодо підвищення рівня народжуваності традиційно фокусуються на збільшенні допомоги при народженні дитини. Але, згідно з результатами досліджень Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні (UNFPA), фінансові стимули часто забезпечують позитивний вплив на народжуваність, проте їх довгостроковий ефект є невеликим і впливає переважно на групи з невисоким рівнем освіти та з низькими доходами.

Для природного відновлення чисельності населення необхідним є підвищення рівня народжуваності з метою поступового наближення до показників, що необхідні для простого відтворення населення (коефіцієнт народжуваності 2,1 – 2,2 дитини на одну жінку).

Потрібно створити належні умови із наданням підтримки сім'ям у реалізації прагнення народити і виховати бажану для них кількість дітей. Найкращим є виховання дітей у біологічних сім'ях, а в разі неможливості – у інших сімейних формах виховання. Це потребує формування системи соціальних послуг, якими забезпечується, зокрема, запобігання відмовам батьків від дітей, підтримка прийомних сімей у вихованні та догляді дітей, а також деінституціоналізація догляду за тими дітьми, які перебувають в інституційних закладах.

Дана операційна ціль спрямована на покращення репродуктивного здоров'я населення, формування середовища, дружнього до сімей з дітьми, забезпечення комплексної підтримки сімей з дітьми (до досягнення повноліття).

Очікувані результати:

- збільшено чисельність постійного населення області;
- забезпечено зменшення природного скорочення населення області;
- збільшено загальний коефіцієнт народжуваності;
- збільшено сумарний коефіцієнт народжуваності;
- збільшено частку осіб у віці 0 – 17 років у чисельності постійного населення;
- покращено репродуктивне здоров'я населення;
- забезпечено подолання негативних наративів/стереотипів серед громадян щодо материнства та батьківства;
- зменшено кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- створено умови для виховання всіх народжених дітей у біологічних сім'ях (а у разі неможливості – в інших сімейних формах виховання);

● підвищено економічну самодостатність сімей, створено сприятливі умови для поєднання материнства/батьківства із навчанням/професійною зайнятістю.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
2.1.1. Покращення репродуктивного здоров'я	- Проведення інформаційних заходів - Закупівля спеціального обладнання до скринінгових центрів - Забезпечення доступності послуг репродуктивної медицини для жителів териріальних громад області (переважно сільської місцевості)
2.1.2. Формування середовища, дружнього до сімей з дітьми	- Проведення інформаційних заходів - Стимулювання створення в громадських закладах, просторах і адміністративних приміщеннях санітарно-гігієнічних кімнат для батьків з дітьми
2.1.3. Забезпечення комплексної підтримки сімей з дітьми (до досягнення повноліття)	- Запровадження у громадах послуги раннього втручання, соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання - Розроблення регіонального плану заходів щодо забезпечення права кожної дитини на зростання в сімейному оточенні на 2025-2026 роки - Системність та безперервність підтримки сімей з дітьми, формування засад відповідального батьківства - Розвиток послуги патронату над дитиною, яка потрапила у складні життєві обставини - Розвиток сімейних форм виховання - Забезпечення достатньої кількості ДНЗ (індикатором може бути відсутність черги на зарахування дітей до ДНЗ)

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 2.2. Ефективна система охорони здоров'я

Вагомим проявом демографічної кризи є надмірна передчасна (до 65 років) смертність, насамперед чоловіків.

Головними чинниками надмірної смертності в Україні та, зокрема, у Черкаській області, є поширеність зайнятості у шкідливих та небезпечних умовах, нехтування стандартами здорового способу життя, неправильне харчування, недостатність рухової активності (значною мірою пов'язаної з обмеженим доступом до відповідної інфраструктури), пізнє реагування на проблеми із здоров'ям, нехтування факторами ризику на дорогах, відмова від профілактичних оглядів та вакцинації, несприятлива екологічна ситуація. Особливо гострими є проблеми доступності до медичних, реабілітаційних та рекреаційних послуг для жителів сільських, віддалених населених пунктів.

У Черкаській області показник загальної захворюваності на 10 тис. населення зріс з 12 661,8 у 2020 році до 13 861,22 у 2024 році *(на 9,5%)*. Перше рангове місце в структурі загальної захворюваності всього населення у 2024 році займали хвороби системи кровообігу, друге – хвороби органів дихання, третє – хвороби кістково-м'язової системи.

Військові дії спричинили суттєве зростання смертності, передусім чоловіків, від зовнішніх факторів (загибель під час участі у бойових діях, ракетні обстріли). Також значно збільшується кількість осіб, які отримали інвалідність. Станом на 01.01.2025, з початку військових дій в Україні, у Черкаській області була поранена 71 особа, з них 1 дитина; загинули 29 осіб, з них 6 дітей. Вагомий вплив мають систематичні стреси, що провокують виникнення нових та загострення старих хронічних захворювань.

У Черкаській області наявна потужна база для розвитку сфери охорони здоров'я, яка може відіграти важливу роль у збереженні та відтворенні людського потенціалу регіону та зниженні рівня передчасної смертності. У регіоні наявні інноваційні заклади охорони здоров'я, які характеризуються активним впровадженням сучасного медичного обладнання та новітніх методів лікування. Так, у Клінічному центрі онкології, гематології, трансплантології та паліативної допомоги здійснюються трансплантації гемопоетичних стовбурових клітин. Загалом з 2020 року у закладі було виконано 244 трансплантації кісткового мозку. Крім того, у закладі проведена 31 пересадка нирок.

У Черкаському обласному кардіологічному центрі, починаючи з 2021 року, проведено 4 трансплантації серця.

У 5 закладах охорони здоров'я області функціонують профілактичні скринінгові центри „Здоров'я жінки", які здійснюють ранню діагностику пухлин репродуктивної системи.

Також в області діє служба гемодіалізу (кількість діючих апаратів на початок 2025 року становила 71).

В умовах фізичного та емоційного стресу, викликаного війною та іншими чинниками, необхідна підтримка психічного та ментального здоров'я населення регіону. Відповідно до Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року *(затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1018-р),* ключовими проблемними питаннями у сфері охорони психічного здоров'я є:

- надмірна зосередженість допомоги у спеціалізованих закладах охорони здоров'я та інтернатних закладах системи соціального захисту;
- низька доступність психологічної та психотерапевтичної допомоги;
- дефіцит служб реабілітаційних і соціальних послуг на рівні територіальних громад;
- відсутність систем підтриманого працевлаштування та зайнятості, підтриманого проживання;
- відсутність ефективної системи підтримки сімей осіб, що доглядають за особами з психічними захворюваннями, а також недостатній розвиток кризової психологічної допомоги та програм раннього втручання на рівні територіальних громад;
- обмежене використання сучасних технологій, методів та процедур оцінки у сфері психічного здоров'я та надання допомоги особам з проблемами психічного здоров'я під час надання первинної медичної допомоги;
- недостатня диференційованість надання допомоги у сфері охорони психічного здоров'я з урахуванням чутливості до потреб різних груп суспільства, обмежена участь і залучення осіб з психічними та інтелектуальними порушеннями та членів їх сімей до планування допомоги, її реалізації та оцінки.

Розпорядженням Черкаської обласної військової адміністрації від 31.10.2024 № 509 затверджений план заходів на 2024-2026 роки з реалізації в Черкаській області Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року, яким, зокрема, передбачено проведення просвітницьких та навчальних заходів у сфері психічного здоров'я, картування наявних послуг системи психічного здоров'я та психосоціальної підтримки у територіальних громадах, розвиток та збереження кадрового потенціалу у сфері охорони психічного здоров'я, профілактика психоемоційного вигорання,

впровадження пріоритетних проєктів у рамках всеукраїнської програми ментального здоров'я „Ти як?“ та інші заходи, спрямовані на підтримку психічного та ментального здоров'я населення регіону.

В сучасних умовах, медичної та психологічної допомоги потребують ветерани війни та члени їх сімей. На жаль, сучасна система охорони здоров'я не повною мірою відповідає специфічним потребам ветеранів. Деякі з найважливіших проблем, з якими стикаються ветерани та члени їх сімей, пов'язані із системою доступу до медичних послуг, відсутністю програм комплексної психологічної допомоги. Крім фізичних травм, ветерани зазнають психологічного травмування, що призводить до погіршення їх психоемоційного стану. Тому існує потреба у системному вирішенні питання надання психологічної підтримки, яка відповідає стану та потребам ветеранів і членів їх сімей.

Дана операційна ціль спрямована на покращення стану здоров'я населення області та зниження рівня передчасної смертності, зокрема шляхом популяризації здорового способу життя, раннього виявлення та попередження хвороб, що найчастіше призводять до передчасної смертності, підвищення рівня доступності та якості медичної допомоги, надання реабілітаційних послуг, підтримки психічного та ментального здоров'я.

Очікувані результати:

- зменшено загальний коефіцієнт смертності;
- збільшено середню очікувану тривалість життя при народженні;
- забезпечено зменшення природного скорочення населення області;
- посилено відповідальність населення регіону за власне здоров'я;
- зменшено фактори ризику травмування чи смертності в повсякденному житті;
- забезпечено своєчасне виявлення та попередження захворювань;
- забезпечено високий рівень якості життя в період хвороби та лікування;
- підвищено кваліфікацію медичних працівників;
- впроваджено інноваційні методи та технології лікування захворювань;
- посилено систему підтримки психічного та ментального здоров'я;
- поліпшено психологічний стан населення регіону, зменшено емоційний стрес, викликаний війною та іншими чинниками;
- адаптовано систему медичної допомоги та реабілітації до потреб ветеранів війни.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
2.2.1. Популяризація здорового способу життя	- Виготовлення та поширення інформаційних матеріалів - Регіональна соціальна реклама з популяризації здорового способу життя - Підтримка та стимулювання інформаційних кампаній з популяризації здорового способу життя
2.2.2. Раннє виявлення та попередження хвороб, що найчастіше призводять до передчасної смертності	- Закупівля спеціального обладнання - Запровадження програм профілактичних оглядів
2.2.3. Підвищення рівня доступності медичної допомоги та її якості	- Реновація приймальних відділень - Придбання транспорту екстреної медичної допомоги - Розширення переліку медичних послуг для ветеранів війни

2.2.4. Надання реабілітаційних послуг, підтримка психічного та ментального здоров'я	- Проведення просвітницьких та навчальних заходів у сфері психічного здоров'я - Картування наявних послуг системи психічного здоров'я та психосоціальної підтримки у територіальних громадах - Розвиток та збереження кадрового потенціалу у сфері охорони психічного здоров'я - Профілактика психоемоційного вигорання - Впровадження проєктів у рамках всеукраїнської програми ментального здоров'я „Ти як?" - Надання психологічної підтримки внутрішньо переміщеним особам з метою їх інтеграції та адаптації - Надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни - Надання психологічної допомоги особам, постраждалим від війни

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 2.3. Система освіти, яка відповідає сучасним викликам

Одним із найважливіших факторів відновлення та розвитку людського капіталу є створення рівних можливостей і умов для відкритого доступу та інклюзивного підходу до освіти, а також можливостей для освіти протягом життя, здобуття іншої професії, підвищення кваліфікації та опанування додаткових компетентностей.

Для забезпечення освітньої безбар'єрності має бути збільшена кількість осіб, охоплених освітніми програмами, зокрема серед дорослого населення та осіб старшого віку, ветеранів війни, ВПО, осіб з інвалідністю. Інклюзивно-ресурсні центри в територіальних громадах повинні відповідати нормативним вимогам та мати достатньо фахівців для надання послуг.

В контексті підвищення рівня доступності освітніх послуг, важливою є відповідна підготовка надавачів освітніх послуг. Вчителі, викладачі, тренери, вихователі, асистенти вчителів, майстри виробничого навчання повинні володіти навичками і бути спроможними надавати послуги відповідно до потреб здобувачів освіти. Має бути підготовлена достатня кількість фахівців, які спеціалізуються у питаннях безбар'єрності, доступності, інклюзії, універсального та людиноцентричного дизайну.

Крім того, необхідну якість та доступність освіти забезпечує розвиток систем дистанційного навчання.

Наприкінці 2024 року освітні послуги в області надавали 875 закладів освіти: 7 закладів вищої, 21 фахової передвищої, 17 професійної (професійно-технічної), 432 загальноосвітніх *(у тому числі 18 закладів загальної середньої освіти з цілодобовим перебуванням дітей обласного підпорядкування),* 41 позашкільний, 355 дошкільної освіти, 1 дитячий будинок та 1 міжшкільний ресурсний центр. Інклюзивну форму навчання забезпечують 383 заклади освіти.

Дана операційна ціль спрямована на формування сприятливого, інклюзивного освітнього середовища, освітню реінтеграцію вразливих категорій населення (ветерани війни, ВПО, особи з інвалідністю), створення рівних можливостей для особистісного та професійного розвитку особи протягом життя, розвиток та модернізацію закладів освіти, впровадження інноваційних технологій та програм у освітній процес.

Очікувані результати:

● доступна, практично орієнтована система освіти;

● розроблено та впроваджено конкурентні освітні продукти;

● забезпечено якісною освітою осіб з числа вразливих груп населення (ВПО, ветерани війни, особи з інвалідністю);

● забезпечено надання якісних освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами;

● підвищено економічну активність населення області, збільшено популярність набуття освіти дорослим населенням.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
2.3.1. Формування сприятливого, інклюзивного освітнього середовища	- Облаштування закладів освіти області відповідно до вимог безбар'єрного простору
2.3.2. Освітня реінтеграція вразливих категорій населення (зокрема ветерани війни, ВПО, особи з інвалідністю)	- Надання освітніх послуг для вразливих груп населення (ВПО, ветерани війни, особи з інвалідністю)
2.3.3. Створення рівних можливостей для особистісного та професійного розвитку особи протягом життя, у т. ч. на умовах гендерної рівності	- Розвиток освіти протягом усього життя - Розвиток та підтримка неформальної освіти для дорослих - Популяризація робітничих професій - Створення у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти центрів ветеранського розвитку - Реалізація освітніх програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації дорослого населення (зокрема з числа ВПО, осіб з інвалідністю, осіб старшого віку тощо)
2.3.4. Розвиток та модернізація закладів освіти, впровадження інноваційних технологій та програм у освітній процес	- Посилення співпраці закладів освіти з міжнародними партнерами - Залучення міжнародних партнерів, світових освітніх центрів до модернізації матеріально-технічної бази закладів освіти - Залучення провідних іноземних педагогічних і наукових працівників до проведення лекцій, практичних занять, тренінгів, вебінарів, майстер-класів тощо - Розробка та впровадження у співпраці із закордонними партнерами програм подвійного дипломування - Створення регіонального освітнього порталу, що об'єднуватиме університети, школи та громади області для обміну навчальними матеріалами, досвідом і кращими практиками - Придбання шкільних автобусів

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 2.4. Формування національної ідентичності: молодіжна політика, культура, спорт

Для формування регіональної згуртованості важливу роль відіграють молодіжна та культурна політика.

Станом на 01.01.2025 кількість молодіжних центрів та просторів у сфері розвитку молодіжної політики в області становила 27.

З метою забезпечення всебічного розвитку та ефективного функціонування української мови як державної, а також створення умов для її вільного використання в усіх сферах суспільного життя, в усіх 66 територіальних громадах Черкаської області затверджені програми розвитку української мови та забезпечується їх виконання.

На кінець 2024 року в галузі культури області діяли: 641 бібліотека; 674 будинки культури, клуби, центри культури і дозвілля; 2 вищі та 40 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів; 2 академічні театри; 2 концертні заклади; 9 об'єктів кінопоказу. Закладами культури області на постійній основі проводяться заходи, спрямовані на культурну інтеграцію та адаптацію ВПО: лекції, екскурсії, майстер-класи, виставки; публічні бібліотеки області виконують функцію соціальних хабів, надаючи комплекс послуг для ВПО.

Важливим аспектом у підтримці фізичного та ментального здоров'я населення регіону є популяризація занять фізичною культурою та спортом. За 2024 рік на виконання Програми розвитку фізичної культури та спорту в області на 2022-2024 роки проведено 303 заходи, зокрема 210 заходів з олімпійських видів спорту та 93 – з неолімпійських видів спорту.

Станом на 01.01.2025 в області функціонували 35 дитячо-юнацьких спортивних шкіл, в яких займались 10,9 тис. дітей.

Значна кількість ветеранів війни потребують фізкультурно-спортивної реабілітації та занять фізичною культурою і спортом, у тому числі на професійному рівні.

Дана операційна ціль спрямована на підготовку населення до національного спротиву, національно-патріотичне виховання, розвиток та впровадження молодіжної політики, розвиток та популяризацію української мови, розвиток культури та спорту, збереження та розвиток культурної спадщини.

Очікувані результати:
- посилено залученість молоді до впровадження місцевих розвиткових ініціатив;
- збільшено кількість молодіжних громадських організацій;
- забезпечено ефективну інституційну основу для здійснення культурної діяльності;
- посилено фізкультурно-оздоровчу та рухову активність жителів області;
- забезпечено фізкультурно-спортивну реабілітацію ветеранів війни;
- забезпечено проведення фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових заходів.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
2.4.1. Підготовка населення до національного спротиву, національно-патріотичне виховання та молодіжна	- Проходження повного циклу базової підготовки громадян до національного спротиву - Забезпечення викладання предмета „Захист України“

політика	- Підтримка та розвиток молодіжних ініціатив - Проведення молодіжних форумів, конференцій - Дослідження та аналіз потреб молоді
2.4.2. Зміцнення статусу української мови, сприяння її розвитку та популяризації	- Проведення просвітницьких заходів - Проведення міжнародних та всеукраїнських заходів у сфері національно-патріотичного виховання, спрямованих на популяризацію української мови - Формування сприйняття української мови серед населення України як елемента національної безпеки - Проведення бібліотеками освітніх і соціокультурних заходів, спрямованих на формування національної ідентичності через українську мову - Проведення комплексу всеукраїнських та регіональних заходів, спрямованих на підтримку і популяризацію української мови - Сприяння громадським ініціативам щодо поширення і популяризації української мови та їх підтримка
2.4.3. Створення умов для культурного розвитку та громадської активності населення	- Організація культурних фестивалів (зокрема міжнародних), свят та літературних форумів, що висвітлюють унікальну спадщину Черкащини - Підтримка місцевих ремесел та народної творчості - Посилення міжнародної, міжрегіональної співпраці між організаціями, що працюють у сфері культури - Створення поліфункціональних центрів дозвілля з метою розширення спектру надання культурних послуг; - Створення медіатек та інформаційних центрів на базі книгозбірень; - Проведення щорічних тематичних фестивалів; - Посилення спроможності та співпраці культурних спільнот. - Створення та функціонування ветеранських просторів
2.4.4. Стимулювання розвитку спорту, організація національних та міжнародних змагань	- Проведення фізкультурно-оздоровчих заходів - Проведення змагань, спортивних фестивалів різних рівнів, в тому числі таких, що об'єднають молодь з різних куточків області - Посилення міжнародної, міжрегіональної співпраці між спортивними організаціями - Залучення осіб з інвалідністю (зокрема тих, що отримали її внаслідок військових дій) до занять фізичною культурою, спортом та фізкультурно-спортивною реабілітацією - Сприяння фізкультурно-спортивній реабілітації ветеранів війни - Підтримка представників бізнесу, що розвивають мережу спортивних гуртків та секцій у громадах області, зокрема для осіб з інвалідністю

2.4.5. Збереження та розвиток культурної спадщини як складової культурної політики та національно-патріотичного виховання	- Сприяння вжиттю комплексу заходів для покращення фізичного стану та підтримання належного вигляду об’єктів культурної спадщини - Використання історико-культурного потенціалу територій для стимулювання їх соціально-економічного розвитку, "просування" об’єктів культурної спадщини в інформаційному просторі

5.4. СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ ГРОМАД

В умовах військових дій та повоєнного відновлення, необхідно забезпечити розбудову стійкості територіальних громад. Це дасть змогу посилити регіональну згуртованість, сприятиме економічному зростанню та сталому розвитку Черкаської області, підвищенню комфортності проживання в регіоні, посиленню безпеки населення та територій, розвитку демократії.

Основними сферами, які охоплює стратегічна ціль „Підвищення стійкості громад“, є збереження, реновація та відновлення інфраструктури на засадах інклюзивності та безбар'єрності; покращення доступності та якості публічних послуг; посилення інституційної спроможності громад, розвиток партнерств та регіональної згуртованості; посилення безпеки територіальних громад; захист і відновлення довкілля з урахуванням шкоди, заподіяної внаслідок бойових дій.

Досягнення стратегічної цілі передбачається через реалізацію 5 операційних цілей:

Операційна ціль 3.1.	**Операційна ціль 3.2.**	**Операційна ціль 3.3.**	**Операційна ціль 3.4.**	**Операційна ціль 3.5.**
Збереження, реновація та відновлення інфраструктури на засадах інклюзивності та безбар'єрності	Покращення доступності та якості публічних послуг, розвиток цифрового врядування	Посилення інституційної спроможності громад, розвиток партнерств та регіональної згуртованості	Посилення безпеки територіальних громад	Захист та відновлення навколишнього природного середовища

Очікується, що реалізація стратегічної цілі 3 матиме такі результати:

- модернізовано інфраструктуру регіону на засадах інклюзивності, безбар'єрності та енергоефективності;
- відновлено пошкоджену інфраструктуру області за принципом „краще, ніж було“;
- забезпечено безперешкодний доступ до об'єктів фізичного оточення і послуг для усіх категорій громадян, у т. ч. осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;
- забезпечено доступ населення до якісних комунальних, транспортних, адміністративних та інших публічних послуг незалежно від місця проживання;
- покращено транспортну доступність регіону;
- розширено доступ населення до онлайн-ресурсів, якісного мобільного зв'язку та цифрових технологій;
- посилено взаємодію влади та громадськості регіону шляхом впровадження інструментів електронної демократії;
- посилено міжмуніципальне, міжрегіональне та міжнародне співробітництво;
- залучено широкі кола населення, у тому числі ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю, до процесу розвитку територій;
- поліпшено безпекове середовище області;
- забезпечено збереження та відновлення навколишнього природного середовища, підвищено адаптивність регіону до змін клімату;
- забезпечено подолання шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу внаслідок військових дій в Україні.

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.1. Збереження, реновація та відновлення інфраструктури на засадах інклюзивності та безбар'єрності

Розвиток інфраструктури є важливою складовою соціально-економічного розвитку регіону, оскільки вона забезпечує функціонування галузей матеріального виробництва та соціальної сфери, формує належні умови життєдіяльності суспільства.

Наразі значна частина інфраструктури Черкаської області перебуває у незадовільному стані та у багатьох аспектах характеризується застарілістю та зношеністю. Зокрема, значна кількість закладів соціальної сфери (заклади освіти, охорони здоров'я, культури, спорту) потребують оновлення матеріально-технічної бази (будівництво нових, реконструкція, ремонт та технічне переоснащення існуючих будівель та споруд, закупівля обладнання); також актуальним питанням є впровадження заходів з енергомоніторингу та енергозбереження (заміна вікон та дверей, утеплення фасадів та покрівель, заміна котлів та систем опалення).

Одним із наслідків бойових дій в Україні є руйнування та пошкодження інфраструктури. Станом на 01.01.2025, з початку військових дій в Україні внаслідок 528 обстрілів було пошкоджено 685 об'єктів цивільної інфраструктури Черкаської області, зокрема: 471 житловий будинок (багатоповерхові та індивідуальні), 20 будівель закладів освіти, 8 будівель закладів охорони здоров'я, 1 міст та 185 інших об'єктів, що не відносяться до зазначених категорій.

В умовах військових дій в Україні, однією з найбільш постраждалих сфер є енергетична. В результаті масованих обстрілів, значна частина енергетичної інфраструктури зазнала руйнувань та пошкоджень.

Основними енергогенеруючими підприємствами області є філія „Канівська ГЕС" ПрАТ „Укргідроенерго" *(52,2% від загальнорічного виробництва електроенергії в області)* та ВП „Черкаська ТЕЦ" ПрАТ „Черкаське хімволокно" *(34,9% від загальнорічного виробництва електроенергії в області*). Зокрема, у 2024 році фактичне виробництво електроенергії в області становило 2 240,1 млн кВт/год, і з них 85,6% припадало саме на Канівську ГЕС та Черкаську ТЕЦ.

Одним із проблемних питань енергетичної сфери Черкаської області залишається перевищення споживання електроенергії над виробництвом (щороку приблизно у 1,5 – 2 рази). Так, у 2024 році було спожито 3,09 млрд кВт/год електроенергії, в той час як вироблено – лише 2,24 млрд кВт/год. Отже, Черкаська область є енергодефіцитним регіоном.

Враховуючи наслідки військових дій та ступінь пошкоджень енергетичної інфраструктури в Україні, одним із ключових пріоритетів є посилення енергетичної безпеки. Це включає впровадження відновлювальних джерел енергії, реалізацію заходів з енергоефективності та енергозбереження.

Одним з інструментів підвищення енергоефективності є розвиток децентралізованої, або розподіленої, генерації *(distributed power generation)* – системи виробництва та передачі енергії, яка передбачає велику кількість споживачів, що водночас є виробниками електричної та теплової енергії для власних потреб і мають можливість передавати надлишки виробленої енергії до загальної мережі. Наразі енергосистема України базується в основному на великих електростанціях, які передають електроенергію споживачам через магістральні та розподілені мережі. Проте така система має ряд суттєвих недоліків, зокрема втрати електроенергії під час транспортування (адже генерація не є прив'язаною безпосередньо до споживача). Дослідники з Кембриджського університету (Велика Британія) визначили такі переваги розподілених систем генерації енергії:

- зменшення втрат електроенергії;
- швидке будівництво систем порівняно із традиційними централізованими станціями;
- забезпечення додаткових сервісів (балансування, реактивна енергія);
- підвищення безпеки енергопостачання (більший обсяг електроенергії виробляється всередині країни або регіону з використанням локальних джерел).

З метою розвитку розподіленої генерації електричної енергії, в області проводиться робота із встановлення когенераційних установок, сонячних панелей та інших об'єктів на підприємствах теплоенергетики, приватного сектору економіки, адміністративних і громадських будівлях. Загалом в області діє 1570 об'єктів розподіленої генерації загальною потужністю 218,83 МВт *(у тому числі 1491 домогосподарство, що мають у користуванні сонячні дахові панелі, та 79 інших об'єктів розподіленої генерації (малі гідроелектростанції, вітроелектростанція, сонячні електростанції та когенераційні установки).*

Проблемним питанням також є стан транспортної інфраструктури та недостатнє використання логістичного потенціалу регіону. Протягом 2020-2022 років в області було суттєво покращено мережу автомобільних доріг державного значення: за рахунок коштів державного бюджету капітальним та поточно-середнім ремонтом відновлено 255,2 км доріг міжнародного та національного значення. Зокрема, було відновлено міжнародну автомобільну дорогу М-30 Стрий – Умань – Дніпро – Ізварине (у напрямку м. Кропивницький); майже повністю відновлено національну автомобільну дорогу Н-16 Золотоноша – Черкаси – Сміла – Умань (дорога, яка фактично з'єднує західну і східну частини Черкаської області та забезпечує сполучення між правобережною та лівобережною частинами регіону); також частково відновлено національні автомобільні дороги Н-01 Київ – Знам'янка та Н-08 Бориспіль – Дніпро – Запоріжжя – Маріуполь (у напрямку м. Київ).

В той же час, переважна частина автомобільних доріг регіонального та територіального значення перебуває у незадовільному стані. Із загальної протяжності доріг державного значення *(1769,2 км)*: втратили несучу спроможність – 479 км; не відповідають нормативним показникам по рівності – 364 км; не відповідають сучасним нормативним вимогам із забезпечення безпеки руху і комфортності перевезень та мають деформації покриття – 784 км.

По території області проходять 2 міжнародні автомобільні дороги: Е95 (співпадає з автомобільною дорогою М-05 Київ – Одеса) та Е50 (співпадає з автомобільною дорогою М-30 Стрий – Умань – Дніпро – Ізварине). Але обидві дороги пролягають у західній частині області (перетинаються біля м. Умань), і відтак переважна частина території регіону і зокрема обласний центр – м. Черкаси – є значно віддаленими від цих транспортних коридорів.

Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування становить 553,3 км *(з них електрифіковані залізничні колії – 159,7 км)*.

В регіоні проходить 189 кілометрів експлуатаційних річкових судноплавних шляхів загального користування. Галузь річкового транспорту представлена наступними підприємствами та інфраструктурою:
- пасажирський причал біля терміналу „Авто-ріка";
- ПрАТ „Черкаський річковий порт";
- пасажирський причал (Тарасова гора, м. Канів);
- порт Адамівка (с. Рацеве);
- Черкаський річковий вокзал;
- вантажний причал „Вітове" (ТОВ СП „НІБУЛОН");
- вантажний причал (ТОВ „Посейдон компані");

- пасажирський причал в районі Митниця, м. Черкаси.

В області функціонує ПрАТ „Черкаський річковий порт“, до складу гідротехнічної споруди якого входять: вантажний причал, пасажирський причал та захисна дамба довжиною 1 728 м, які перебувають у власності ДП „Адміністрація річкових портів“. До основних видів діяльності ПрАТ „Черкаський річковий порт“ належать: видобуток та реалізація надр (пісок річковий), надання послуг з перевезення вантажів водним транспортом.

На даний момент Черкаський аеропорт має статус міжнародного (міжнародний пункт пропуску). Проте останній раз він приймав пасажирів з регулярних рейсів у 1995 році.

Військові дії в Україні призвели до утворення великої кількості внутрішньо переміщених осіб. Значна частина таких осіб досі не мають змоги повернутись до покинутого місця проживання через пошкодження чи руйнування житла, перебування його на окупованій території або території ведення бойових дій. При цьому для значної кількості внутрішньо переміщених осіб актуальним залишається питання розміщення та забезпечення житлом.

Реалізація права ветеранів на житло також відбувається із певними труднощами. Основною проблемою є відсутність житлових перспектив (стосується насамперед відсутності власного житла).

Проблемним питанням є стан об’єктів житлово-комунального господарства області. Втрати в магістралях теплових мереж становлять 20%; загальна зношеність теплових мереж становить 25%. Із загальної протяжності водопровідних мереж області, що обслуговуються комунальними підприємствами, в аварійному стані перебувають 36,5%; із загальної протяжності каналізаційних мереж – 29,5%.

Розширення доступу населення до онлайн-ресурсів, якісного стільникового зв’язку та цифрових технологій є невід’ємною частиною соціально-економічного розвитку, в умовах диджиталізації суспільства. Усі суспільні групи повинні мати доступ до швидкісного Інтернету та публічної цифрової інформації. Особливо актуальним це питання є для сільських територій, віддалених населених пунктів.

Розвиток інфраструктури має відбуватись на засадах інклюзивності та безбар’єрності. На сьогодні переважна більшість об’єктів фізичного оточення не є адаптованими для переміщення/користування ними осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Переважна частина громадського транспорту є застарілою та недоступною, що унеможливлює перевезення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (відсутні пандуси, облаштовані місця для осіб з числа маломобільних груп населення, вказівники, звукові сигнали, титрована інформація тощо).

В області створено мапу безбар’єрності. В рамках цього проєкту, була розроблена гугл-анкета „Оцінка доступності об’єктів“. Першою категорією об’єктів, які оцінювались на предмет безбар’єрності, стали всі 66 центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) Черкаської області.

Щоб привести приміщення ЦНАП до безбар’єрних вимог, територіальні громади Черкаської області розробили плани приведення ЦНАП до вимог безбар’єрності та протягом 2024-2025 років здійснюють ці заходи.

Так, станом на 01.01.2025 у Черкаській області з 66 ЦНАП – 15 ЦНАП *(23%)* безбар’єрні.

Інші 51 територіальна громада у 2025 році продовжують здійснювати заходи щодо

приведення приміщень ЦНАП до безбар'єрних вимог.

Умовами конкурсу з перевезення пасажирів на міжміських та приміських автобусних маршрутах загального користування, що проходять територією двох або більше територіальних громад та не виходять за межі території Черкаської області, встановлено обов'язкову вимогу для перевізників-претендентів забезпечувати роботу на приміських внутрішньообласних автобусних маршрутах загального користування транспортних засобів, пристосованих для перевезення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (зокрема з вадами зору, слуху, з ураженнями опорно-рухового апарату тощо) в обсязі до 20% від загальної кількості автобусів. Крім того, транспортні засоби повинні передбачати можливість встановлення зовнішніх звукових інформаторів номера і кінцевих зупинок маршруту, текстових та звукових систем у салоні для оголошення зупинок.

В сучасних умовах існує особлива потреба у забезпеченні доступності об'єктів фізичного оточення та громадського транспорту для осіб, які отримали травми внаслідок бойових дій.

Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, за напрямом „Фізична безбар'єрність" визначені такі стратегічні цілі:

- новостворені об'єкти фізичного оточення відповідають вимогам до фізичної безбар'єрності;
- об'єкти фізичного оточення адаптуються відповідно до сучасних стандартів доступності;
- транспорт та транспортна інфраструктура є фізично доступною.

Дана операційна ціль спрямована на збереження, модернізацію та відновлення інфраструктури Черкаського регіону, із забезпеченням безперешкодного доступу для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення. Зокрема, передбачений розвиток та відновлення соціальної, транспортної, житлово-комунальної інфраструктури, модернізація енергетичної інфраструктури та підвищення енергетичної стійкості регіону, розширення та відновлення житлового фонду, розвиток мереж фіксованого та мобільного Інтернету.

Очікувані результати:

- розширено та модернізовано мережу закладів та об'єктів соціальної сфери;
- впроваджено енергомоніторинг в будівлях бюджетної сфери;
- підвищено рівень енергоефективності та енергозбереження у будівлях бюджетної сфери та житлових приміщеннях;
- збільшено кількість об'єктів розподіленої генерації електричної енергії в області;
- поліпшено забезпеченість населення області електричною енергією в умовах ліквідації наслідків обстрілів енергетичної інфраструктури;
- забезпечено електричною енергією об'єкти критичної інфраструктури, заклади охорони здоров'я та освіти при застосуванні графіків відключення та блекаутів;
- посилено енергетичну стійкість регіону;
- забезпечено ефективне використання логістичного потенціалу регіону;
- покращено транспортну доступність регіону;
- забезпечено населення області якісними послугами тепло-, водопостачання та водовідведення;
- розширено доступ населення області до якісного мобільного зв'язку та Інтернету;
- дотримано загальноприйняті практики створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, в тому числі тих, які отримали травми внаслідок бойових дій;
- збільшено питому вагу об'єктів фізичного оточення, які відповідають вимогам доступності;

● забезпечено доступність громадського транспорту для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення;

● відновлено об'єкти інфраструктури, пошкоджені внаслідок бойових дій.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
3.1.1. Модернізація та відновлення соціальної інфраструктури	- Будівництво та реконструкція закладів освіти - Будівництво та реконструкція закладів охорони здоров'я - Будівництво та реконструкція закладів культури - Будівництво та реконструкція спортивної інфраструктури (у т. ч. велосипедної інфраструктури) - Придбання комунальної техніки - Впровадження заходів, передбачених проєктами з відновлення інфраструктури
3.1.2. Зміцнення та відновлення енергетичної інфраструктури	- Будівництво, реконструкція та відновлення об'єктів енергетичної інфраструктури - Впровадження об'єктів розподіленої генерації електричної енергії (встановлення когенераційних установок, сонячних (вітрових) електростанцій, установок зберігання електричної енергії тощо) - Розробка та затвердження місцевих програм встановлення об'єктів розподіленої генерації електричної енергії та обов'язкового встановлення обєктів сонячної генерації та установок зберігання електричної енергії в усіх громадських та адміністративних будівлях (особливо в закладах охорони здоровя, освіти тощо), які утримуються за рахунок місцевих бюджетів - 100% забезпечення джерелами резервного живлення об'єктів критичної інфраструктури та закладів охорони здоров'я і освіти - 50% забезпечення встановлення об'єктів розподіленої генерації електричної енергії, у тому числі сонячної генерації та установок зберігання електричної енергії в адміністративних будівлях (особливо в закладах охорони здоровя, освіти тощо), які утримуються за рахунок місцевих бюджетів - Розширення досліджень у сфері енергоефективності та зеленої енергетики
3.1.3. Розвиток та відновлення транспортної інфраструктури	- Ремонт та реконструкція автомобільних доріг державного значення - Ремонт автомобільних доріг місцевого значення - Проведення конкурсів з перевезення пасажирів на міжміських та приміських автобусних маршрутах, якими передбачається наявність транспортних засобів, пристосованих для перевезення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (в тому числі тих, які отримали травми внаслідок

	бойових дій)
3.1.4. Розширення та відновлення житлового фонду	- Залучення інвестицій для будівництва житла для внутрішньо переміщених осіб - Запровадження механізму пільгового кредитування внутрішньо переміщених осіб для придбання житла - Формування житлового фонду для осіб з інвалідністю та осіб похилого віку - Забезпечення житлової підтримки ветеранів війни, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни - Забезпечення житлової підтримки осіб, постраждалих від війни
3.1.5. Покращення та відновлення житлово-комунальної інфраструктури	- Будівництво та реконструкція теплових мереж - Будівництво та реконструкція водопровідних мереж - Будівництво та реконструкція каналізаційних мереж - Розвиток безбар'єрних пішохідних шляхів руху
3.1.6. Розвиток мереж фіксованого та мобільного Інтернету	- Збільшення охоплення Інтернет-мережами - Підвищення сталості Інтернет-мереж

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.2. Покращення доступності та якості публічних послуг, розвиток цифрового врядування

Важливим аспектом підвищення стійкості громад є забезпечення доступності та спрощення надання адміністративних та інших публічних послуг. Стосовно адміністративних послуг, цей процес полягає у переведенні їх надання в електронний вигляд, застосуванні сервісів „мобільна валіза“, „мобільний ЦНАП“, створенні територіальних підрозділів ЦНАП та віддалених робочих місць адміністраторів ЦНАП. Станом на 01.01.2025 у всіх 66 територіальних громадах Черкаської області створені та функціонують центри надання адміністративних послуг; також функціонують 123 віддалених робочих місця адміністраторів ЦНАП, 5 територіальних підрозділів ЦНАП. У Христинівській (Уманський район) та Звенигородській (Звенигородський район) територіальних громадах відкрито „Центри Дія“. З ЦНАП мають „мобільні валізи“.

Для усіх категорій громадян має бути забезпечений безбар'єрний доступ до публічних послуг, зокрема транспортних. З метою створення такої доступності, застосовуються сучасні цифрові технології. У Черкаській області станом на 01.01.2025 кількість автобусів, які працювали на міських, міжміських та приміських маршрутах загального користування, пристосованих для перевезення пасажирів з інвалідністю, становила 97, з них 10 були пристосовані для перевезення осіб з порушенням слуху (встановлено текстову систему у салоні для оголошення зупинок). Станом на 01.01.2025 у м. Черкаси міський електричний транспорт обслуговував 26 маршрутів та налічував 82 одиниці тролейбусів, з яких 29 були пристосовані для перевезення осіб з порушенням слуху. У салоні тролейбусів встановлено інформування пасажирів за допомогою інформаційного табло з рухомим рядком. Також всі тролейбуси та автобуси облаштовані GPS-трекерами, що дозволяє за допомогою сайту city.dozor.tech та мобільного додатку dozor.city в реальному часі визначити місцезнаходження транспортних засобів на маршруті, зокрема тих, що пристосовані для перевезення осіб з інвалідністю.

За даними Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб ДП ІОЦ Мінсоцполітики України, станом на 04.02.2025 в органах соціального захисту населення області перебували на обліку 136 824 ВПО.

Станом на 01.01.2025 на пенсійному обліку в області перебували 395,2 тис. осіб, 3163 пенсіонери з числа внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, починаючи з 24.02.2022, на пенсійний облік взято 1310 внутрішньо переміщених осіб.

Одним із пріоритетних напрямів щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб на найближчий період має стати впровадження ефективних механізмів задоволення базових потреб людини та забезпечення доступу до послуг. При цьому варто враховувати, що внутрішньо переміщені особи потребують суттєвої підтримки з боку приймаючих громад, особливо на етапі адаптації після переміщення, а також подальшої інтеграції. Разом з тим, базові послуги, які передбачаються для внутрішньо переміщених осіб, повинні надаватись з урахуванням інформаційної та фізичної безбар'єрності для внутрішньо переміщених осіб різних категорій, зокрема осіб з інвалідністю.

Щодо ветеранів війни, заходи, які сьогодні вживаються для їх реінтеграції у суспільство, є недостатніми. Вони мають форму державних соціальних виплат і пільг, які органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськістю, а також самими ветеранами вважаються застарілими та неефективними. Існує потреба у наданні якісних соціальних послуг ветеранам війни та членам їх сімей.

З метою оптимізації та підвищення ефективності роботи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також для розширення можливостей взаємодії влади та громадян, необхідним є впровадження інструментів електронної демократії. У Черкаській області електронні звернення використовують 60 ОМС, електронні петиції – 49 ОМС, бюджет участі (громадський бюджет) – 15 ОМС, електронні консультації – 5 ОМС.

Проблемним питанням є те, що цифрові публічні сервіси (веб-сайти, додатки, цифрові послуги) недостатньо адаптовані для всіх груп населення, а тому потребують розроблення та впровадження відповідних стандартів. Громадяни не завжди мають доступ до державних і комунальних сайтів, додатків та електронних послуг. Найбільш проблемним є доступ для осіб з порушеннями зору, слуху та інтелектуального розвитку.

Національною стратегією із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, за напрямом „Цифрова безбар'єрність" визначена стратегічна ціль – „Усі громадяни мають доступ до електронних публічних послуг".

Дана операційна ціль спрямована на покращення доступності та якості адміністративних, соціальних та інших публічних послуг, впровадження сучасних цифрових інструментів управління та відкритості влади.

Очікувані результати:

- забезпечено доступність та якість надання адміністративних послуг громадянам області;
- забезпечено безбар'єрний доступ населення до різних видів публічних послуг з використанням цифрових технологій;
- забезпечено надання якісних соціальних послуг ветеранам війни, членам їх сімей та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни;
- забезпечено прозорість діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- забезпечено цифровізацію управлінських процесів.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
3.2.1. Покращення доступності та якості адміністративних, соціальних та інших публічних послуг	- Створення територіальних підрозділів ЦНАП - Створення віддалених робочих місць адміністраторів ЦНАП - Придбання „мобільних валіз“ для надання адміністративних послуг - Впровадження системи електронного отримання документів та забезпечення можливості звернення за послугами у сфері соціального захисту через онлайн-сервіси - Надання соціальних послуг ветеранам війни та членам їх сімей відповідно до їх потреб
3.2.2. Впровадження сучасних цифрових інструментів управління та відкритості влади	- Розробка та затвердження місцевих програм цифрової трансформації у територіальних громадах - Впровадження інструменту електронних звернень - Впровадження інструменту електронних петицій - Впровадження інструменту електронних консультацій - Впровадження бюджетів участі

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.3. Посилення інституційної спроможності громад, розвиток партнерств та регіональної згуртованості

В сучасних умовах важливим фактором стійкості громад, їх прогресивного розвитку є підвищення їх інституційної спроможності. Одним із аспектів цього є високий рівень підготовки управлінських кадрів. Сучасні представники органів державної влади та органів місцевого самоврядування повинні мати новий креативний тип мислення, бути професіоналами у таких сферах, як стратегічне планування, інформаційно-комунікаційні технології, проєктний менеджмент, співробітництво та партнерство.

Ще одним важливим аспектом регіональної стійкості та згуртованості є те, наскільки тісно співпрацюють між собою громади у вирішенні питань місцевого розвитку. Одним із шляхів посилення такої співпраці є міжмуніципальне співробітництво, яке активно впроваджується у Черкаській області. Співробітництво територіальних громад є ефективним інструментом для розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню та ефективного виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень. Станом на 20.06.2025 до реєстру Міністерства розвитку громад та територій України внесено 40 діючих договорів про співробітництво територіальних громад Черкаської області. Договори спрямовані на спільне утримання комунальних установ (центри первинної медико-санітарної допомоги, центри надання соціальних послуг, місцева пожежна команда, центр дитячої та юнацької творчості, освітні установи), делегування виконання окремих завдань у сфері містобудування та архітектури, підвезення учнів до закладів освіти, реалізацію спільних проєктів у сфері туризму, надання послуг населенню громад (центри надання соціальних послуг, інклюзивно-ресурсні центри, трудовий архів). І це далеко не повний спектр тих напрямів, за якими громади можуть здійснювати міжмуніципальне співробітництво.

Крім того, все більший акцент робиться на залученні мешканців громад до процесу розвитку територій, на їх співпраці з органами місцевого самоврядування у даному

напрямку. Адже така згуртованість дає ефект синергії, збільшує швидкість та якість вирішення актуальних питань життєдіяльності та розвитку громад. Особливої актуальності в сучасних умовах набуває залучення до вирішення питань місцевого розвитку ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю, з метою їх інтеграції до суспільного та економічного життя тих громад, у яких вони проживають.

Актуальним питанням є підвищення рівня цифрової грамотності населення, впровадження програм та інфраструктури цифрової освіти.

Дана операційна ціль спрямована на розвиток професійних якостей та навичок місцевих управлінців, формування ефективної системи управління розвитком громад та територій, стимулювання міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва, залучення міжнародної допомоги, заохочення мешканців громад (зокрема ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю) до участі у вирішенні питань регіонального та місцевого розвитку, підвищення цифрових компетентностей населення регіону.

Очікувані результати:

- покращено інституційне забезпечення розвитку територіальних громад;
- забезпечено формування професійного кадрового резерву органів виконавчої влади та місцевого самоврядування;
- забезпечено набуття місцевими управлінцями нових вмінь та навичок;
- посилено практику використання громадами інструменту міжмуніципального співробітництва;
- збільшено кількість договорів про співробітництво територіальних громад, що внесені до реєстру Міністерства розвитку громад та територій України;
- розширено спектр сфер та напрямів укладання договорів міжмуніципального співробітництва;
- підвищено якість та ефективність надання послуг мешканцям громад, реалізації громадами спільних проєктів завдяки укладанню договорів міжмуніципального співробітництва;
- посилено мотивованість мешканців громад до участі у розвитку своєї громади;
- посилено рівень співпраці у діалозі „влада – громадськість“;
- створено умови та можливості для більш активної участі жителів громад, зокрема ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю, у реалізації місцевих розвиткових ініціатив;
- забезпечено інтеграцію ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю до соціально-економічних процесів тих громад, у яких вони проживають;
- посилено спроможність внутрішньо переміщених осіб у приймаючих територіальних громадах.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
3.3.1. Посилення кадрового потенціалу органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з урахуванням гендерного підходу	- Проведення навчань для представників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, у т. ч. щодо застосування гендерного підходу у процесі реалізації державної регіональної політики - Розвиток публічно-приватного партнерства, спрямованого на підвищення інституційної спроможності суб'єктів державної регіональної політики

3.3.2. Стимулювання міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва, залучення міжнародної допомоги	- Проведення виїзних нарад до територіальних громад для надання консультацій щодо підготовки та укладання договорів міжмуніципального співробітництва - Підтримка та відновлення громад-форпостів, у т. ч. в рамках Національного проєкту „Пліч-о-пліч: згуртовані громади“
3.3.3. Заохочення мешканців громад, зокрема ветеранів війни, ВПО та осіб з інвалідністю, до участі у вирішенні питань регіонального та місцевого розвитку	- Проведення навчань щодо реалізації місцевих ініціатив у територіальних громадах - Підтримка місцевих ініціатив у територіальних громадах, створення платформ для діалогу між владою та громадськістю - Розробка програм, що допоможуть молодим лідерам розвивати свої навички та брати активну участь у житті громад - Запровадження конкурсів громадських ініціатив або громадського бюджету в громадах - Підтримка та розвиток органів самоорганізації населення, у т. ч. ОСББ, та їх ініціатив - Підвищення організаційної спроможності громадських об’єднань шляхом розробки і реалізації проєктів місцевого розвитку - Покращення доброустрою громадських просторів на території області - Залучення внутрішньо переміщених осіб до реалізації місцевих ініціатив, до прийняття рішень на місцевому рівні
3.3.4. Розвиток цифрових компетентностей населення регіону	- Проведення інформаційних кампаній - Популяризація національних баз знань (платформ) (зокрема Дія.Освіта) - Запровадження короткострокових сертифікатних курсів (microcredentials) для підготовки фахівців у сфері цифрової трансформації - Проведення освітніх курсів для підвищення рівня цифрової грамотності осіб з інвалідністю і людей літнього віку

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.4. Посилення безпеки територіальних громад

В умовах сучасних викликів, зокрема військових дій, актуальним питанням є підвищення рівня безпеки населення та територій.

З метою забезпечення безпеки населення області під час повітряних загроз, необхідним є будівництво та облаштування укриттів. З початку військових дій в Україні фонд захисних споруд цивільного захисту Черкаської області значно збільшився: якщо у лютому 2022 року він становив 356 споруд загальною місткістю 121 тис. осіб, то станом на 31.12.2024 фонд захисних споруд налічував вже 1788 об’єктів загальною місткістю 442 889 осіб. З даної кількості об’єктів: 215 протирадіаційних укриттів, 143 сховища, 1422 найпростіших укриття, 8 споруд подвійного призначення *(у лютому 2022 року – 143 сховища та 213 протирадіаційних укриттів)*. Крім того, органами місцевого самоврядування області протягом 2022-2024 років проведено закупівлю 34 укриттів

модульного типу. Проте все ще існує велика потреба у будівництві та облаштуванні укриттів.

Протягом 2024 року проведено роботи з реконструкції (реставрації) 84 захисних споруд та будівництва 9 укриттів, з них 2 сучасних ПРУ введені в експлуатацію (Смілянська та Монастирищенська територіальні громади).

Під час будівництва та використання захисних споруд цивільного захисту має бути врахований принцип безбар'єрності: споруди повинні бути облаштовані засобами, що забезпечують їх доступність для маломобільних груп населення, зокрема осіб з інвалідністю, в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Для реагування на надзвичайні ситуації, події та пожежі, станом на 01.01.2025 в області функціонували 23 державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини), Аварійно-рятувальний загін спеціального призначення Головного управління ДСНС України у Черкаській області, а також 47 пожежно-рятувальних підрозділів, які створені органами місцевого самоврядування для забезпечення місцевої та добровільної пожежної охорони.

Також станом на 01.01.2025 в області існувало 5 центрів безпеки громадян, а саме: у с. Руська Поляна Руськополянської територіальної громади, с. Баландине Кам'янської територіальної громади (Черкаський район), с. Шевченкове Шевченківської територіальної громади (Звенигородський район), с. Шрамківка Шрамківської територіальної громади (Золотоніський район) та селищі Буки Буцької територіальної громади (Уманський район).

З початку військових дій в Україні вжито ряд заходів щодо покращення роботи з оповіщення населення. В рамках створення територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення (ТАСЦО) здійснено заходи щодо реконструкції (технічної модернізації) ТАСЦО Черкаської області; крім того, у територіальних громадах області здійснено заходи щодо створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення (МАСЦО).

Ключовими напрямами впровадження даної операційної цілі є будівництво та облаштування укриттів, створення та розвиток центрів безпеки у територіальних громадах, розвиток систем оповіщення та відеоспостереження, забезпечення безпечних умов освітнього середовища.

Очікувані результати:

- підвищено рівень безпеки жителів області;
- забезпечено належне функціонування інфраструктури безпеки у територіальних громадах;
- створено умови для сталого функціонування суб'єктів господарювання і територій, зокрема в умовах воєнного стану;
- розширено та модернізовано фонд захисних споруд цивільного захисту з урахуванням потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
3.4.1. Будівництво та облаштування укриттів	- Будівництво та облаштування захисних споруд цивільного захисту (зокрема найпростіших укриттів) - Придбання укриттів модульного типу

3.4.2. Створення та розвиток центрів безпеки у територіальних громадах	- Створення та розвиток центрів безпеки у територіальних громадах - Розробка планів реагування на надзвичайні ситуації у територіальних громадах
3.4.3. Розвиток систем оповіщення	- Встановлення та розвиток систем оповіщення
3.4.4. Розвиток систем відеоспостереження	- Встановлення та розвиток систем відеоспостереження - Забезпечення співпраці з територіальними громадами, керівниками торгівельно-розважальних центрів, мережевих магазинів, суб'єктами надання поштових послуг у сфері придбання, встановлення додаткових відеокамер (у тому числі з аналітичними можливостями) в пріоритетних місцях дислокації, з метою їх інтеграції до системи „Безпечна Черкащина“
3.4.5. Забезпечення безпечних умов освітнього середовища	- Забезпечення реалізації проєкту «Служба освітньої безпеки» на території регіону - Облаштування навчальних закладів засобами технічної охорони з метою запобігання вчиненню адміністративних та кримінальних правопорушень відносно учасників освітнього процесу (кнопки тривожної сигналізації, камери відеоспостереження, арочні металодетектори, охоронна сигналізація, забезпечення фізичної охорони поліцейськими Управління поліції охорони в Черкаській області)

ОПЕРАЦІЙНА ЦІЛЬ 3.5. Захист та відновлення навколишнього природного середовища

Екологічна безпека регіону розглядається як стан навколишнього середовища, при якому гарантується запобігання погіршенню екологічної ситуації та здоров'я людини. Соціально-економічний розвиток області тісно і нерозривно пов'язаний зі станом довкілля, наявністю екологічних викликів та ризиків у регіоні.

Оцінка стану довкілля області свідчить, що компоненти екосистеми зазнають негативного антропогенного впливу, а серед екологічних викликів області, які потребують вирішення, найважливішими є утворення та накопичення великих обсягів промислових та побутових відходів, зберігання на території області невідомих, непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин (відходів пестицидів), погіршення гідрологічного режиму та санітарного стану водних об'єктів, забруднення атмосферного повітря, відсутність єдиної регіональної системи моніторингу стану довкілля. Крім того, існує необхідність розширення мережі об'єктів природно-заповідного фонду.

Наразі важливим напрямом захисту та відновлення довкілля є вжиття заходів щодо ліквідації шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу внаслідок військових дій в Україні. З 24.02.2022, в області утворилось 3202,8 т відходів від руйнувань, з яких станом на 01.01.2025:

- 1257,3 т знаходились у місцях тимчасового зберігання в Уманському та Черкаському районах (до їх подальшого відновлення чи видалення);
- 139,9 т відновлено;

- 1805,6 т видалено.

Збитки, завдані довкіллю Черкаської області внаслідок бойових дій в Україні, обраховані Державною екологічною інспекцією Центрального округу, станом на 01.01.2024 становили 145,6 млрд грн.

Шкода, завдана атмосферному повітрю через бойові дії в Україні:
- забруднення атмосферного повітря внаслідок горіння нафти, нафтопродуктів та газу – на суму 199,2 млн грн;
- забруднення атмосферного повітря внаслідок лісових пожеж – на суму 132,9 тис. грн;
- забруднення атмосферного повітря внаслідок загорання інших об'єктів – на суму 432,9 тис. грн.

Шкода, завдана земельним ресурсам через бойові дії в Україні (внаслідок їх засмічення) – на загальну суму 145,4 млрд грн.

Ще одним серйозним екологічним викликом останніх років є посилення кліматичної кризи. Зміна клімату є глобальним викликом, що створює загрози для економіки та безпеки. Спостерігається пришвидшення процесів, які призводять до зростання ризиків у сферах енергетичної безпеки, доступу до продовольства і питної води, стабільності екосистем, а також загроз для здоров'я та життя людей.

Важливо здійснювати повоєнну відбудову, дотримуючись принципів „відбудувати краще" та „відбудувати екологічніше", що насамперед означає нижчі обсяги викидів від самого процесу відбудови, а також від відбудованих об'єктів у майбутньому – об'єктів інфраструктури, будинків, промисловості, сільського господарства. Відповідні принципи вже сьогодні повинні закладатись в усі проєкти відновлення.

Дана операційна ціль спрямована на впровадження комплексних систем моніторингу стану довкілля у відповідності до стандартів ЄС, запровадження сучасних механізмів управління відходами, розвиток природно-заповідного фонду області, покращення стану водних об'єктів.

Очікувані результати:
- мінімізовано вплив кліматичної кризи на навколишнє середовище Черкаської області;
- зменшено рівень забруднення атмосферного повітря;
- створено фундамент циклічної економіки, метою якої є повторне використання відходів;
- запроваджено сталу систему управління відходами;
- зменшено навантаження на полігони ТПВ;
- створено економічні можливості для розвитку потужностей з перероблення відходів, залучено інвестиції у сферу управління відходами;
- забезпечено очищення території області від відходів, що утворились внаслідок бойових дій;
- забезпечено очищення території області від невідомих, непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин (відходів пестицидів);
- збережено та примножено біо- і ландшафтне різноманіття, сформовано цілісну екомережу;
- забезпечено цілісність територій та об'єктів природно-заповідного фонду та запобігання незаконному заволодінню ними;
- покращено стан водних об'єктів області.

Завдання	Можливі сфери реалізації проєктів та програм
3.5.1. Впровадження комплексних систем моніторингу стану довкілля у відповідності до стандартів ЄС	- Встановлення автоматизованих постів спостереження за станом атмосферного повітря на території області, де спостерігаються найбільші викиди - Впровадження заходів по скороченню викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря суб'єктами господарювання області
3.5.2. Запровадження сучасних механізмів управління відходами	- Розробка та впровадження Регіонального плану управління відходами до 2034 року - Запровадження комплексної системи переробки та відновлення сміття для зменшення навантаження на полігони ТПВ та сміттєзвалища - Управління відходами, що утворились внаслідок бойових дій - Налагодження системи роздільного збору відходів для максимального використання вторинних ресурсів - Вилучення, відновлення, знищення та знешкодження відходів пестицидів
3.5.3. Розвиток природно-заповідного фонду, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	- Створення нових та розширення меж існуючих територій та об’єктів природно-заповідного фонду - Розробка проєктів землеустрою з організації та встановлення меж територій та об’єктів природно-заповідного фонду
3.5.4. Покращення стану водних об’єктів	- Розробка проєктно-кошторисної документації та реалізація проєктів щодо відновлення та підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водних об’єктів, реконструкції (будівництва) споруд для очищення стічних та зливових вод

6. МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Моніторинг реалізації Стратегії здійснюється шляхом відстеження, вимірювання та аналізу відхилення показників фактичних результатів від цільових (проміжних) значень індикаторів досягнення цілей, визначених Стратегією. Моніторинг здійснюється щороку Черкаською обласною військовою адміністрацією відповідно до Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 № 816.

Оцінка результативності реалізації Стратегії здійснюється шляхом проведення внутрішнього та зовнішнього оцінювання відповідно до Порядку проведення оцінювання реалізації державної регіональної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 № 305.

Індикатори моніторингу досягнення цілей Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки

Найменування індикатора, одиниця виміру	**Джерело інформації**	**Базове значення індикатора *(станом на 01.01.2025)***	**Цільове (проміжне) значення індикатора *(на 01.01.2026)***	**Цільове (проміжне) значення індикатора *(на 01.01.2027)***	**Цільове значення індикатора *(на 01.01.2028)***	**Примітки**
Стратегічна ціль 1. Посилення економічної спроможності регіону						
Операційна ціль 1.1. Стимулювання підприємницької активності в регіоні						
Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу, гривень	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Кількість діючих суб'єктів середнього підприємництва у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Кількість діючих суб'єктів малого підприємництва (з урахуванням мікропідприємництва) у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*

Створення оновленого туристичного порталу регіону, од.	Департамент регіонального розвитку ОДА	0	1	-	-	
Кількість проведених заходів з просування місцевого продукту, одиниць	Департамент регіонального розвитку ОДА	5 *(у 2024 році)*	3 *(у 2025 році)*	3 *(у 2026 році)*	3 *(у 2027 році)*	
Операційна ціль 1.2. Розвиток промислового потенціалу						
Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, млн гривень	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Індекс промислової продукції, відсотків до попереднього року	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) підприємств, млн гривень	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Індекс будівельної продукції, відсотків до попереднього року	статистичні дані, прогнозні дані	112,0	187,0	200,3	211,0	
Частка кількості інноваційно активних промислових підприємств у загальній кількості промислових підприємств, відсотків	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*

Операційна ціль 1.3. Відновлення кадрового потенціалу регіону						
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків до робочої сили відповідного віку	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років, відсотків до всього населення відповідного віку	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Індекс реальної заробітної плати, відсотків до відповідного періоду попереднього року	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Заборгованість з виплати заробітної плати, відсотків до фонду оплати праці за останній місяць звітного року	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Операційна ціль 1.4. Розвиток міжнародної економічної та інвестиційної діяльності						
Обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу населення, гривень	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Обсяг прямих іноземних інвестицій, млн дол. США	Національний банк України	575,8	585,0	600,0	612,0	
Кількість країн-інвесторів, од.	Національний банк України	34	35	35	35	

Експорт товарів, млн дол. США	Головне управління статистики у Черкаській області	1280,4	1290,0	1300,0	1320,0	
Експорт послуг, млн дол. США	Головне управління статистики у Черкаській області	65,7	66,0	67,5	69,0	
Смартспеціалізація регіону С.1. Інноваційні агротехнології, виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, висока якість продуктів харчування						
Операційна ціль С.1.1. Технології виробництва та переробки сільськогосподарської продукції						
Індекс сільськогосподарської продукції, відсотків до попереднього року		91,2	100,6	101,2	101,5	
Обсяг продукції сільського господарства у постійних цінах, млн гривень		72 237,8	72 671,2	73 543,2	74 646,4	
Кількість суб'єктів господарювання, які займаються виробництвом органічної сільськогосподарської продукції, од.	Реєстр „Органік Стандарт“	15	17	20	23	
Операційна ціль С.1.2. Технології просування сільськогосподарської продукції						
Обсяг експорту продукції агропромислового комплексу, у % до загального обсягу		89	90	92	92	
Смартспеціалізація регіону С.2. Розвиток ІТ-галузі та інформаційно-комунікаційних технологій						
Операційна ціль С.2.1. Інновації інформаційно-комунікаційних технологій в секторі регіональної економіки						
Кількість спеціальностей галузі знань „Інформаційні технології“, за якими	Управління освіти і науки ОДА	6	6	6	6	

здійснюється підготовка фахівців у закладах вищої, фахової передвищої освіти, од.						
Кількість інформаційно-комп'ютерних кафедр у ЗВО, од.	Управління освіти і науки ОДА	19	20	20	20	
Кількість студентів, які навчаються у ЗВО, ЗФПО за спеціальностями, які відносяться до галузі „Інформаційні технології", осіб	Управління освіти і науки ОДА	2795	2948	3141	3260	
Стратегічна ціль 2. Відновлення та розвиток людського капіталу						
Операційна ціль 2.1. Підтримка сім'ї та народжуваності						
Чисельність наявного населення (за оцінкою), тис. осіб	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Загальний коефіцієнт народжуваності, на 1 тис. осіб наявного населення	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Операційна ціль 2.2. Ефективна система охорони здоров'я						
Загальний коефіцієнт смертності, на 1 тис. осіб наявного населення	*	*	*	*	*	*інформація відсутня під час воєнного стану*
Забезпеченість лікарями на 10 тис. населення	ф.17 „Звіт про медичні кадри"	31,79	31,0	30,0	30,0	

Операційна ціль 2.3. Система освіти, яка відповідає сучасним викликам						
Співвідношення наявної кількості місць у закладах дошкільної освіти до фактичної чисельності вихованців, охоплених закладами дошкільної освіти, відсотків	Управління освіти і науки ОДА	64	64	64	62	
Частка дітей сільської місцевості, для яких організовано підвезення шкільними автобусами до місця навчання і додому, відсотків до загальної кількості учнів, які того потребують	Інформаційна система управління освітою (ІСУО)	90	95	98	100	
Кількість учнів на 1 комп'ютер у закладах загальної середньої освіти, осіб	Управління освіти і науки ОДА	4,6	4,4	4,2	4,0	
Операційна ціль 2.4. Формування національної ідентичності: молодіжна політика, культура, спорт						
Кількість проведених заходів із підготовки громадян до національного спротиву, одиниць	Управління у справах сім'ї, молоді та спорту ОДА					
Частка охоплення учнів, які навчаються у створених осередках викладання навчального предмета	Управління освіти і науки ОДА	92	94	95	96	

„Захист України“ у закладах загальної середньої освіти, відсотків						
Кількість проведених заходів з олімпійських та неолімпійських видів спорту (навчально-тренувальні збори збірної команди області, участь у всеукраїнських змаганнях, обласні змагання), од.	Управління у справах сім'ї, молоді та спорту ОДА	303	305	307	310	
Кількість проведених молодіжних заходів, од.	Управління у справах сім'ї, молоді та спорту ОДА	369	371	373	375	
Кількість проведених культурних заходів, тис. одиниць	Управління культури та охорони культурної спадщини ОДА	25 *(у 2024 році)*	25 *(у 2025 році)*	25 *(у 2026 році)*	25 *(у 2027 році)*	
Кількість створених ветеранських просторів, од.	Управління з питань ветеранської політики ОДА					
Кількість проведених заходів національно-патріотичного спрямування, од.	Управління у справах сім'ї, молоді та спорту ОДА	152	155	160	165	
Стратегічна ціль 3. Підвищення стійкості громад						
Операційна ціль 3.1. Збереження, реновація та відновлення інфраструктури на засадах інклюзивності та безбар'єрності						
Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, у розрахунку на 1 тис. осіб	Департамент будівництва ОДА	84,9 *(станом на 01.10.2024)*	180,3	193,6	204,3	

населення, кв. метрів						
Збільшення загальної потужності та кількості об'єктів розподіленої генерації електричної енергії	Департамент будівництва ОДА	1570 об'єктів 218,83 МВт	1758 об'єктів 353,4 МВт	1859 об'єктів 417,4 МВт	1965 об'єктів 450 МВт	
Рівень покриття населених пунктів широкосмуговим Інтернетом, відсотків від загальної кількості населених пунктів області	НКЕК	84,5	87	88	90	
Рівень покриття населених пунктів мобільним зв'язком, відсотків від загальної кількості населених пунктів області	НКЕК	95	96	97	98	
Частка населення, що має доступ до мобільного Інтернету із швидкістю не менше 2 Мбіт/с, відсотків	НКЕК	98	98	99	100	
Впровадження енергоефективних заходів у бюджетній та соціальній сферах, млн грн	Департамент будівництва ОДА	78,7 *(у 2024 році)*	55 *(у 2025 році)*	60 *(у 2026 році)*	65 *(у 2027 році)*	
Ремонт дорожнього покриття автомобільних доріг загального користування	Служба відновлення та розвитку інфраструктури у Черкаській області	68600 *(у 2024 році)*	70000 *(у 2025 році)*	90000 *(у 2026 році)*	110000 *(у 2027 році)*	

державного значення, кв. м						
Зношеність теплових мереж, відсотків	Департамент будівництва ОДА	24	20	16	13	
Зношеність водопровідних мереж, відсотків	Департамент будівництва ОДА	37	28	20	13	
Частка об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю, які відповідають критерію „безбар'єрні" (за результатами проведеної оцінки), відсотків	Департамент будівництва ОДА	9				
Частка об'єктів фізичного оточення і послуг для осіб з інвалідністю, які відповідають критерію „частково безбар'єрні" (за результатами проведеної оцінки), відсотків	Департамент будівництва ОДА	32				
Операційна ціль 3.2. Покращення доступності та якості публічних послуг, розвиток цифрового врядування						
Індекс цифрової трансформації регіону, одиниць	Мінцифри	0,538	0,620	0,750	0,850	
Рівень автоматизації центрів надання адміністративних послуг, відсотків	Звіт зі статистичного моніторингу ЦНАП	67	68	69	70	
Кількість транспортних засобів, які пристосовані для перевезення осіб з інвалідністю (електричний транспорт),	Черкаська міська рада	28	50	60	70	

одиниць						
Кількість транспортних засобів, які пристосовані для перевезення осіб з інвалідністю (автобуси), одиниць	Департамент регіонального розвитку ОДА	35	38	43	45	
Кількість ветеранів війни та членів їх сімей, охоплених соціальними послугами відповідно до їх потреб	Черкаський обласний центр соціальних служб	4869	5500	6000	6500	
Кількість внутрішньо переміщених осіб, узятих на облік, тис. осіб	Єдина база обліку ВПО ДП ІОЦ Мінсоцполітики	136,8	137,6	138,4	139,2	
Кількість ветеранів війни, членів сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни, узятих на облік, тис. осіб	Єдиний державний реєстр ветеранів	54,7	75,0	95,0	115,0	
Кількість територіальних громад, у яких впроваджено інструмент електронної демократії, одиниць	Відділ з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій та цифровізації ОДА	60	66	66	66	
Операційна ціль 3.3. Посилення інституційної спроможності громад, розвиток партнерств та регіональної згуртованості						
Кількість діючих договорів про співробітництво територіальних громад, що внесені до реєстру	Департамент регіонального розвитку ОДА	12	30	35	40	

Мінрозвитку, одиниць						
Темп зростання (зменшення) доходів загального фонду місцевих бюджетів (без трансфертів), відсотків до попереднього року	Департамент фінансів ОДА	120,4	*	*	*	*Показники на 01.01.2026-01.01.2028 будуть надані після схвалення Кабінетом Міністрів України Бюджетної декларації на 2026-2028 роки та отримання необхідних для складання прогнозів місцевих бюджетів показників взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами (пункт 9 частини 9 статті 33 Бюджетного кодексу України)*
Доходи загального фонду місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одну особу населення, тис. гривень	Департамент фінансів ОДА	10,4	*	*	*	
Видатки місцевих бюджетів (загальний та спеціальний фонд) у розрахунку на одну особу населення, тис. гривень	Департамент фінансів ОДА	15,4	*	*	*	
Частка видатків бюджету розвитку у видатках місцевого бюджету (загальний та спеціальний фонд), відсотків	Департамент фінансів ОДА	14,7	*	*	*	
Частка територіальних громад, які мають затверджену містобудівну документацію на всю територію територіальної громади, відсотків	Органи місцевого самоврядування, Департамент будівництва ОДА	3	10	15	20	

Кількість проведених навчань для представників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань реалізації державної регіональної політики, одиниць	Черкаський регіональний центр підвищення кваліфікації, структурні підрозділи ОДА	83 *(у 2024 році)*	81 *(у 2025 році)*	75 *(у 2026 році)*	75 *(у 2027 році)*	
Операційна ціль 3.4. Посилення безпеки територіальних громад						
Кількість захисних споруд цивільного захисту, одиниць	Департамент цивільного захисту, оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами ОДА	1788				
Частка закладів освіти, у яких створено безпечні умови для навчання та праці (облаштовані укриттями), відсотків	Органи місцевого самоврядування	98	99	99,5	100	
Кількість інспекторів „Служби освітньої безпеки“, які несуть службу, осіб	ГУНП в Черкаській області	61	95	115	115	
Кількість закладів освіти, облаштованих охоронною сигналізацією, одиниць	ГУНП в Черкаській області	142	200	270	350	
Кількість створених місцевих пожежно-	ГУ ДСНС України у Черкаській області	40	42	43	44	

рятувальних підрозділів, одиниць						
Кількість створених добровільних пожежно-рятувальних підрозділів, одиниць	ГУ ДСНС України у Черкаській області	7	9	10	11	
Кількість створених Центрів безпеки громадян, одиниць	ГУ ДСНС України у Черкаській області	5	5	5	5	
Кількість камер відеоспостереження, інтегрованих до системи „Безпечна Черкащина“, одиниць	ГУНП в Черкаській області	1606	1886	2176	2460	
Кількість створених систем централізованого оповіщення, одиниць	Департамент цивільного захисту, оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами ОДА	0	20	71	71	
Операційна ціль 3.5. Захист та відновлення навколишнього природного середовища						
Кількість викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення, тис. тонн	Головне управління статистики в Черкаській області	61,8	58,7	55,7	52,9	
Кількість викидів парникових газів від стаціонарних джерел забруднення, тис. тонн	Головне управління статистики в Черкаській області	2898,4	2753,5	2615,8	2485,0	
Частка населених пунктів області, де запроваджено	Органи місцевого самоврядування	11,7	13	14	15	

роздільне збирання ТПВ, відсотків						
Кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду, одиниць	Органи місцевого самоврядування	598	606	614	622	

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюється за рахунок:
- коштів державного бюджету;
- коштів обласного бюджету;
- коштів місцевих бюджетів територіальних громад;
- коштів підприємств, установ та організацій;
- коштів з інших джерел, не заборонених законодавством.

Джерелом фінансового забезпечення реалізації Стратегії також можуть бути кошти приватних інвесторів у рамках реалізації інвестиційних проєктів із застосуванням механізму державно-приватного партнерства.

Орієнтовні обсяги та джерела фінансування проєктів, що реалізуються в рамках Стратегії, визначені Планом заходів на 2024-2027 роки з реалізації Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки.

7. УЗГОДЖЕНІСТЬ СТРАТЕГІЇ З ПРОГРАМНИМИ ТА СТРАТЕГІЧНИМИ ДОКУМЕНТАМИ

Узгодженість стратегічних цілей Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки із стратегічними цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки

Стратегічні цілі (Україна)	Стратегічні цілі (Черкаська область)		
	1. Посилення економічної спроможності регіону	2. Відновлення та розвиток людського капіталу	3. Підвищення стійкості громад
1. Формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, кліматичному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах	X	X	X
2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	X	X	X
3. Розбудова ефективного багаторівневого врядування	x	x	X

Примітка: X – сильний зв’язок, x – опосередкований зв’язок

Узгодженість операційних цілей Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки з оперативними цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки

Оперативні цілі Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки	Операційні цілі Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки												
	1.1. Стимулювання підприємницької активності в регіоні	1.2. Розвиток промислового потенціалу	1.3. Відновлення кадрового потенціалу регіону	1.4. Розвиток міжнародної економічної та інвестиційної діяльності	2.1. Підтримка сім'ї та народжуваності	2.2. Ефективна система охорони здоров'я	2.3. Система освіти, яка відповідає сучасним викликам	2.4. Формування національної ідентичності: молодіжна політика, культура, спорт	3.1. Збереження, реновація та відновлення інфраструктури на засадах інклюзивності та безбар'єрності	3.2. Покращення доступності та якості публічних послуг, розвиток цифрового врядування	3.3. Посилення інституційної спроможності громад, розвиток партнерств та регіональної згуртованості	3.4. Посилення безпеки територіальних громад	3.5. Захист та відновлення навколишнього природного середовища
Забезпечення інтегрованого розвитку територій з урахуванням інтересів майбутніх поколінь	X	X	X	X	x	X	X	X	X	X	X	X	X
Задоволення потреби населення у якісних адміністративних і публічних послугах	x	—	X	—	—	X	X	X	X	X	X	x	—
Соціальний захист ветеранів війни та їх сімей, внутрішньо переміщених осіб та інших вразливих груп населення	X	—	X	—	X	X	X	X	X	X	X	—	—
Інфраструктура, стійка до безпекових, соціальних та економічних викликів	X	X	—	X	—	x	x	x	X	X	X	X	X
Сильна, спроможна та конкурентоспроможна регіональна економіка	X	X	X	X	—	X	X	X	X	x	X	x	X

Розвиток інституційної спроможності органів публічної влади з урахуванням кращих практик ЄС	x	x	X	X	X	X	x	x	X	X	X	X	X
Розвиток різних форм співробітництва та ефективне управління публічними інвестиціями	x	x	x	X	x	x	x	X	X	X	X	x	x

Примітка: X – сильний зв'язок, x – опосередкований зв'язок, – цілі мають різне спрямування

Узгодженість стратегічних цілей Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки з Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року

Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року	**Стратегічні цілі Стратегії розвитку Черкаської області на період 2021-2027 роки**		
	1. Посилення економічної спроможності регіону	2. Відновлення та розвиток людського капіталу	3. Підвищення стійкості громад
Ціль 1. Подолання бідності	X	X	X
Ціль 2. Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства	X	X	X
Ціль 3. Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці	X	X	x
Ціль 4. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх	X	X	x
Ціль 5. Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і	X	X	x

можливостей усіх жінок та дівчат			
Ціль 6. Забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією	–	x	X
Ціль 7. Забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх	X	–	X
Ціль 8. Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх	X	X	X
Ціль 9. Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям	X	X	X
Ціль 10. Скорочення нерівності	X	X	X
Ціль 11. Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів	x	x	X
Ціль 12. Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва	X	x	X
Ціль 13. Вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками	x	–	X
Ціль 14. Збереження та раціональне використання океанів,	–	–	x

морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку			
Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття	х	–	Х
Ціль 16. Сприяння побудові миролюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях	х	Х	Х
Ціль 17. Зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку	Х	х	Х

Примітка: Х – сильний зв'язок, х – опосередкований зв'язок, – цілі мають різне спрямування

8. ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

1) Постанова Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 № 940 „Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки“

2) Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 „Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року“

3) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1190-р „Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні“

4) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 № 821-р „Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках“

5) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2023 № 176-р „Про схвалення Стратегії розвитку індустріальних парків на 2023-2030 роки“

6) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р „Про схвалення Національної стратегії із створення безбар’єрного простору в Україні на період до 2030 року“

7) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2025 № 374-р „Про затвердження плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар’єрного простору в Україні на період до 2030 року“

8) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2024 № 922-р „Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року“

9) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 № 312-р „Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках“

10) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.08.2022 № 752-р „Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки“

11) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р „Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 „Жінки, мир, безпека“ на період до 2025 року“

12) Наказ Міністерства економіки України від 10.06.2024 № 14563 „Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування смартспеціалізації на регіональному рівні“

13) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 № 1163-р „Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках“

14) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.06.2024 № 587-р „Про схвалення Національного плану з енергетики та клімату на період до 2030 року“

15) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2024 № 483-р „Про схвалення Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках“

16) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.02.2025 № 96-р „Про затвердження операційного плану заходів з реалізації у 2025-2027 роках Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року“

17) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2024 № 1353-р „Про затвердження Національного плану управління відходами до 2033 року та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів“

18) Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073 „Про затвердження Порядку управління відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України“

19) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.06.2024 № 588-р „Про затвердження плану заходів з реалізації Дорожньої карти реформування управління публічними інвестиціями на 2024-2028 роки“

20) План відновлення України

21) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 № 1209-р „Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках“

22) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2024 № 1350-р „Про схвалення Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках“

23) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1018-р „Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року“

24) Розпорядження Черкаської обласної військової адміністрації від 31.10.2024 № 509 „Про затвердження плану заходів на 2024-2026 роки з реалізації в Черкаській області Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року“

25) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.11.2024 № 1201-р „Про схвалення Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024-2028 роки та затвердження операційного плану заходів на 2024-2026 роки з її реалізації“

26) Указ Президента України від 27.09.2021 № 487/2021 „Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки“

27) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.03.2025 № 246-р „Про затвердження плану заходів з реалізації у 2025-2026 роках Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки“

28) Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 № 293-р „Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках“

29) Брифінг „Чому в Україні слід розвивати децентралізовану енергетику вже сьогодні?“ (підготовлений Центром екологічних ініціатив „Екодія“ (м. Київ) за фінансової підтримки Шведського агентства міжнародного розвитку (SIDA), 2018 р.)

30) Веб-портал Forbes.ua